

NORDUL MUNTENIEI ȘI CRONOLOGIA ASPECTULUI CULTURAL STOICANI-ALDENI - STRATIGRAFIE, ELEMENTE DE REPER ȘI DATE RADIOCARBON DIN SITUL DE LA MĂLĂIEȘTII DE JOS (JUD. PRAHOVA)

Alin FRÎNCULEASA *

Abstract: *The Stoicani-Aldeni/Bolgrad culture group is as a mixture of cultural elements that evolved during the last third of the 5th millennium BC in northern Muntenia and the southern half of Moldavia, as well at east of the Prut River. This archaeological assessment contributes to the debate about the contact chronology of the Eneolithic period at the Lower Danube. A more accurate determination of the chronological framework of the local cultural landscape is necessary. To date, the lack of radiocarbon data has prevented the development of an absolute chronology for the Stoicani-Aldeni cultural group. Generally, the analyses have focused on the contact chronology with this cultural group considered a regional mixture between late Precucuteni, Cucuteni and early Gumelnița cultural elements. Three recent AMS dates from Mălăieștii de Jos, along with another one from Seciu, both settlements on the Teleajen river basin (Prahova County), represent the first contribution to the development of an absolute chronology.*

Rezumat: *Definit drept un amestec de elemente culturale, aspectul cultural Stoicani-Aldeni/Bolgrad a evoluat în ultima treime a mileniului V î.Hr. în nordul Munteniei și jumătatea sudică a Moldovei, dar și la est de Prut. Această construcție arheologică are o anumită greutate în dezbateră privind cronologia de contact a eneoliticului de la Dunărea de Jos. Prin urmare se impune o mai fină precizare a etajului cronologic ocupat de acesta în peisajul cultural local. Absența datelor radiocarbon nu a permis până în prezent abordarea cronologiei absolute a aspectului cultural Stoicani-Aldeni. Toate analizele s-au concentrat asupra cronologiei de contact, acest aspect cultural fiind considerat un mixt regional între elemente culturale Precucuteni târzii, Cucuteni și cele Gumelnița timpurii. Realizarea recentă a trei date AMS din situl de la Mălăieștii de Jos, la care se adaugă o alta din așezarea de la Seciu, ambele obiective situate în bazinul râului Teleajen (județul Prahova), aduc o primă contribuție la dezvoltarea acestei teme.*

Keywords: *Mălăieștii de Jos; Eneolithic; chronology; radiocarbon dates; stratigraphy.*

Cuvinte cheie: *Mălăieștii de Jos; eneolitic; așezare; date radiocarbon; stratigrafie.*

Introducere

Prima constatare este lipsa datelor absolute pentru subiectul expus, ceea ce desigur a împiedicat până în prezent o astfel de analiză. Studiile deja publicate s-au concentrat asupra cronologiei relative, acest aspect cultural fiind considerat un mixt cu o dezvoltare regională între elemente culturale Precucuteni târzii, Cucuteni și Gumelnița timpurii. Deși existau o serie de elemente ce arătau o perspectivă oarecum diferită a cadrului cronologic raportat la cel tradițional (Șimon 1986, 1995; Frînculeasa 2007, 2012c), absența datelor absolute a temperat o astfel de dezbateră. Realizarea a trei date radiocarbon AMS pentru situl de la Mălăieștii de Jos (jud. Prahova), la care se adaugă o alta de la Seciu (jud. Prahova), aduc o primă contribuție la dezvoltarea și argumentarea acestei teme. În abordarea noastră vom corela informațiile legate de cronologia de contact și cea absolută, așezarea de la Mălăieștii de Jos constituind nucleul în jurul căruia vom dezvolta analiza.

Date sintetice privind Aspectul cultural Stoicani-Aldeni/Bolgrad

În nordul Munteniei și sudul Moldovei, dar și sudul Basarabiei, spre est până dincolo de Odessa, ultima treime a mileniului V î.Hr. a fost marcată de evoluția unei manifestări culturale denumită inițial Gumelnița - Ariușd (Ștefan 1944), apoi Aldeni II (Comșa 1963) sau Aldeni-Bolgrad atunci când abordăm spațiul de la est de râul Prut. Odată cu publicarea monografiei a devenit uzual conceptul de aspect cultural Stoicani-Aldeni (Dragomir 1983). Acesta a fost definit ca un *aspect mixt/facies de sinteză* între civilizațiile Gumelnița și Precucuteni/Cucuteni sau un *aspect regional* al

* Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova, str. Toma Caragiu, nr. 10, cod poștal 100042, Ploiești, jud. Prahova, România; alinfranculeasa@yahoo.com.

culturii Gumelnița (Ștefan 1944; Petrescu-Dîmbovița 1953; Comșa 1963; Dumitrescu 1963; Nițu 1971, 1973; Dragomir 1983; Șimon 1986; Frînculeasa 2007¹, 2012). Trebuie subliniat că, deși în general este considerat de cercetători un produs regional al culturii Gumelnița, artefactele specifice acestui aspect sunt foarte rar incluse în abordările monografice sau punctuale dedicate unor teme specifice acestei manifestări culturale definitorii pentru Dunărea de Jos.

Deși au fost realizate relativ numeroase săpături arheologice, mai mult sau mai puțin extinse/concludente, merită amintite cele de la Aldeni, Bonțești, Stoicani, Drăgănești-Tecuci, Suceveni, Mănăstioara, Puricani, Dodești, Băneasa etc. Aceste cercetări au fost valorificate, inegal, prin studii de sinteză, monografic sau prezentări generale. Dacă așezările din Moldova ocupă arealul de câmpie, traversat de bazinele inferioare ale unor râuri precum Prut, Siret, nelipsind totuși siturile din dealurile aflate la curbură Carpaților, cele din Muntenia sunt situate preponderent în arealul nordic dominat de dealurile subcarpaților de curbură, iar spre vest ating bazinul râului Teleajen. În acest ultim sector, primele cercetări arheologice au fost întreprinse încă din anii '30 ai secolului XX la Aldeni, Sărata-Monteoru și Bălănești, rezultatele fiind expuse succint în câteva rapoarte și studii (Ștefan 1938, 1943, 1944; Nestor 1944: 28; Dumitrescu 1944). Ulterior arealul a fost sporadic abordat, fiind reluate cercetările de la Aldeni (Ștefan și Comșa 1957; Comșa 1985), sondate siturile de la Coțatcu, Apostolache, Boboci, Seciu (Frînculeasa 2010: 141-2). Mai spre sud sunt cunoscute descoperirile de la Gherășeni, Sudiți, LARGU, Luciu, Moisica, iar pentru câmpia Brăilei, amintim cercetările de la Brăilița, Lișcoteanca, Cireșu, Însurăței etc., situri ce au fost incluse în repertoriul Stoicani-Aldeni (Dragomir 1983) sau Gumelnița de alți autori (Pandrea *et al.* 1997, 1999, 2009, Pandrea și Vernescu 2005)².

După anul 2000, în zona de nord a Munteniei au fost abordate o serie de obiective arheologice eneolitice precum cele de la Mălăieștii de Jos (Frînculeasa *et al.* 2012, 2014), Apostolache (Frînculeasa 2008), Seciu (Frînculeasa 2011)³, Boboci (Andreescu *et al.* 2011) în județul Prahova și cel de la Coțatcu în județul Buzău (Grigoraș și Paveleț 2007; Andreescu *et al.* 2008; 2009; Paveleț 2010). Tot în acest areal a fost cercetat situl de la Urlați (Prahova) ce pare unul ancorat cultural mai curând văii Dunării Inferioare, deși nu lipsesc elemente ce vor fi atinse în acest text (Andreescu *et al.* 2007; Frînculeasa *et al.* 2008). De asemenea, au fost valorificate materiale arheologice provenind din cercetări mai vechi derulate la Aldeni (Grigoraș și Paveleț 2013) și Bălănești (Boroneanț *et al.* 2014), ambele situri aflate în județul Buzău, la care mai adăugăm publicarea unor artefacte descoperite la Moisica, Sudiți, Budureasca, ce au adus date suplimentare privind evoluției acestui aspect cultural (Frînculeasa 2010, 2010a)⁴.

Câteva caracteristici merită amintite: așezările sunt situate pe margini de terase sau eventual pe muchiile unor dealuri ce domină peisajul; deși grosimea depunerilor arheologice nu este una semnificativă, situri precum cele de la Coțatcu, Boboci, Seciu, Mălăieștii de Jos, Aldeni sau Bălănești, au depuneri arheologice consistente; locuințele au pereții realizați din lemn și lut, podele din lut bătătorit sau/și cu platformă din lemn, dar apare utilizată și piatra; inventarele sunt bogate în ceramică, unelte din silex, piatră, os, corn, plastică antropomorfă și zoomorfă etc., apar mai rar piese din cupru și podoabe din scoică. Deocamdată, lipsesc cimitirele, cele câteva înmormântări izolate cunoscute făcând dificilă o analiză/concluzie privind acest segment.

Mălăieștii de Jos - o sinteză culturală în nordul Munteniei

Așezarea eneolitică din localitatea Mălăieștii de Jos se află în bazinul râului Teleajen, amplasată pe marginea terasei vestice a râului Vărbilău, dispusă într-un areal aflat la contactul dintre dealurile subcarpatice și câmpia piemontană. Atât amplasamentul, cât și peisajul, sunt caracteristici ce țin mai curând de cadrul locuirii specific aspectului cultural Stoicani-Aldeni, nu de cel al comunităților Gumelnița din bazinul Dunării de Jos. De altfel, situl este poziționat la limita sud-vest a așezărilor specifice aspectului cultural Stoicani-Aldeni.

Așezarea eneolitică avea un singur nivel cultural, în interiorul căruia au fost consemnate mai multe etape de locuire evidențiate de suprapunerea unor complexe arheologice, diverse amenajări ale stratului natural, dar și de grosimea variabilă a depozitului arheologic etc. Au fost cercetate locuințe incendiate, câteva gropi cu umplutură menajeră, dar și una de provizii, două 'zone cu depuneri menajere' etc. Inventarul este caracteristic unei așezări eneolitice, bogat în ceramică, silex, piatră, sărac în material osteologic și implicit a celui din categoria IMDA (Frînculeasa *et al.* 2012a: 21). Caracteristicile inventarului arheologic descoperit sintetizează tradiții diverse și își găsește analogii în mediile culturale Gumelnița, Precucuteni, Cucuteni sau Ariușd (Andreescu *et al.* 2006; Paveleț 2010; Frînculeasa 2010, 2012, 2013, 2014; Frînculeasa *et al.* 2012a).

Valorificarea cercetărilor sistematice derulate între anii 2002-2011, ce au acoperit cea mai mare parte din nucleul așezării, este una extinsă. Informații despre acest sit se regăsesc într-o serie

de studii de sinteză (Andreescu *et al.* 2006; Frînculeasa 2010: 150-72; Frînculeasa *et al.* 2012a), dar și altele mai mult sau mai puțin extinse în care au fost abordate locuințele (Frînculeasa *et al.* 2014), categorii de artefacte cum ar fi silexul (Frînculeasa și Niță 2007), reprezentările zoomorfe (Frînculeasa 2012a, 2012b) și antropomorfe (Frînculeasa 2006; Frînculeasa *et al.* 2012b), ceramica (Paveleț 2010; Frînculeasa 2010), tipuri de vase sau alte elemente cu impact cronologic (Frînculeasa 2012b, 2012c, 2013), descoperiri paleobotanice (Frînculeasa 2009). Mai amintim și studiile ce fac referiri la locuirea post-eneolitică (Frînculeasa 2012d), epoca bronzului târziu (Frînculeasa 2012e: 103, pl. 83; Schuster *et al.* 2015: 194-5, nota 67, pl. XI:1) și a doua epocă a fierului (Paveleț 2006).

Cronologia relativă - perspectiva stratigrafică

Așezarea de la Mălăieștii de Jos este situată pe o margine de terasă ce are jumătatea estică accidentată ce descrie o pantă accentuată spre albia râului, înclinarea terenului evoluând între 20 și 35°. Acest cadru topografic și-a pus amprenta decisiv asupra organizării interne a locuirii eneolitice. Au fost cercetate parțial sau integral șase construcții de suprafață (Figura 2.A), toate incendiate, la care se adaugă o posibilă locuință neincendiată, surprinsă parțial (Frînculeasa *et al.* 2014: 22)⁵.

Intensitatea locuirii în perimetrul delimitat de văi abrupte și un posibil șanț, era inegală, ceea ce a influențat și grosimea depozitului arheologic, existând zone în care acesta nu depășea 0,20 m, dar și altele unde atingea 1,20 m. Este de remarcat arealul de ENE al sitului în care am constatat o activitate constantă de amenajare și remodelare a terenului. În acest spațiu de circa 400 mp se aflau dispuse majoritatea complexelor arheologice cercetate, respectiv L4, L5, L6, CPL. 10/2011 (L7), un depozit de resturi menajere, dar și o serie de gropi. În apropiere, dar ceva mai spre est, se afla și L2. De asemenea, au fost descoperite o serie de trepte tăiate în terasă pentru obținerea unor suprafețe plane necesare amenajării locuințelor sau accesului în/prin așezare. Toate complexele arheologice din acest areal, cu excepția L2, se aflau în diferite relații stratigrafice directe sau indirecte, iar identificarea și precizarea acestora au ajutat la înțelegerea evoluției sitului pe verticală și orizontală (Figura 1). Relația dintre L4, L5, L6, Cpl. 10/2011, pare a fi mijlocită de un depozit cu resturi menajere aflat sub L6 și o groapă de mari dimensiuni de sub L4. L1 este singura construcție amplasată în zona cea mai înaltă a terenului ce avea forma unui mic platou de aproximativ 400 mp (Frînculeasa 2010: 154, pl. 164; Frînculeasa *et al.* 2014: pl. 2)⁶.

Locuințele 1, 5 și 6 sunt relativ bine conservate și sunt utile unei analize detaliate despre inventarul ceramic păstrat *in situ* și implicit a cronologiei interne a sitului, în corelație cu observațiile arheologice asupra stratigrafiei și a complexelor de locuire. Este important de semnalat că toate cele trei locuințe definesc orizonturi diferite din interiorul evoluției așezării. L1 pare să aparțină etapei inițiale de construcție, deși sub podeaua acesteia am descoperit izolat lemn ars și un vas așezat cu gura în jos⁷. În L6, alături de o amforetă (Figura 3.A) cu analogii în mediul cultural Cucuteni (Frînculeasa 2012: pl. 3/1, 6), a fost descoperită o statueta antropomorfă de tradiție Cucuteni (Frînculeasa *et al.* 2012b: pl. 9/4-6), iar în CPL.10 o reprezentare antropomorfă Gumelnița (Planșa X.6), singura piesă din acest sit ce are clare caracteristici specifice plasticii gumelnițene din lut (Frînculeasa *et al.* 2012b: pl. 4/8; 9/1-2). În relația cronologică dintre aceste trei complexe, CPL.10 este mai vechi și suprapune la rândul său zona cu depuneri menajere. Un vas cu capac ce pare mai curând cucutenian a fost descoperite în L5, dar în aceeași locuință a fost identificată și singura statueta plată din os (Frînculeasa 2012: pl. 8/1; Frînculeasa *et al.* 2012a: pl. XXI/1,3) (Planșa X.9).

L5 suprapune parțial L6, ce la rândul ei avea podeaua amenajată deasupra unui depuneri menajere, groasă de aproximativ 0,5 m. Sub această depunere antropică, imediat deasupra stratului natural atins de săpătura antică pentru realizarea terasării, a fost descoperită o lentilă de chirpici ars mărunțit. Mai remarcăm că L4 suprapune la rândul ei L6, relația dintre L4 și L5 fiind probabil una de contemporanitate, cel puțin parțială. Depozitul menajer ar putea fi contemporan cu evoluția L1. Lentila de chirpici ars provine din resturile unor construcții demontate după incendiere. Baza unui cuptor a fost de asemenea descoperită într-o zonă ce pare să fi fost demantelată și terasată, suprapusă parțial de resturi ale L3. Numeroase fragmente de chirpici ars au fost descoperite și spre sud de L5, pe terenul cu o pantă spre est, aflate imediat deasupra sterilului, dar și într-o groapă de sub L3 (Frînculeasa *et al.* 2012a: 15).

O altă relație stratigrafică ce trebuie amintită este legată de prezența unui aliniament de gropi dispuse pe o lungime de circa 12 m cu orientare SV-NE. În zona primelor trei gropi a fost descoperită o suprafață arsă (Frînculeasa 2010: 154, pl. 164). Pentru amenajarea L3, a fost tăiată spre vest o treaptă ce pare să fi afectat posibila formă regulată a acestui aliniament.

În cazul L3 situația este una complexă, construcția era intersectată de două gropi eneolitice, la care mai adăugăm urmele *răvășirii* pereților arși și a materialului arheologic. La rândul său suprapunea o

groapă de mari dimensiuni în care apăreau inclusiv pereți arși de la o construcție demontată, dar și o groapă mai mică în care a fost descoperită o piesă zoomorfă bine păstrată alături de câteva fragmente ceramice (Frînculeasa 2012a: pl. 5/1). Ambele complexe perforau nivelul natural de pietriș.

L4 este una slab conservată, suprapunea o groapă ce atingea nivelul natural de pietriș al terasei. Era la rândul ei suprapusă de o serie de gropi neregulate, ce nu perforau decât superficial sau se opreau deasupra podelei din lut. Latura de sud era orientată de-a lungul unei excavații în terasă nu mai adâncă de 0,40 m ce a asigurat o suprafață orizontală. Această locuință pare să fi fost realizată într-o etapă mai nouă decât L6.

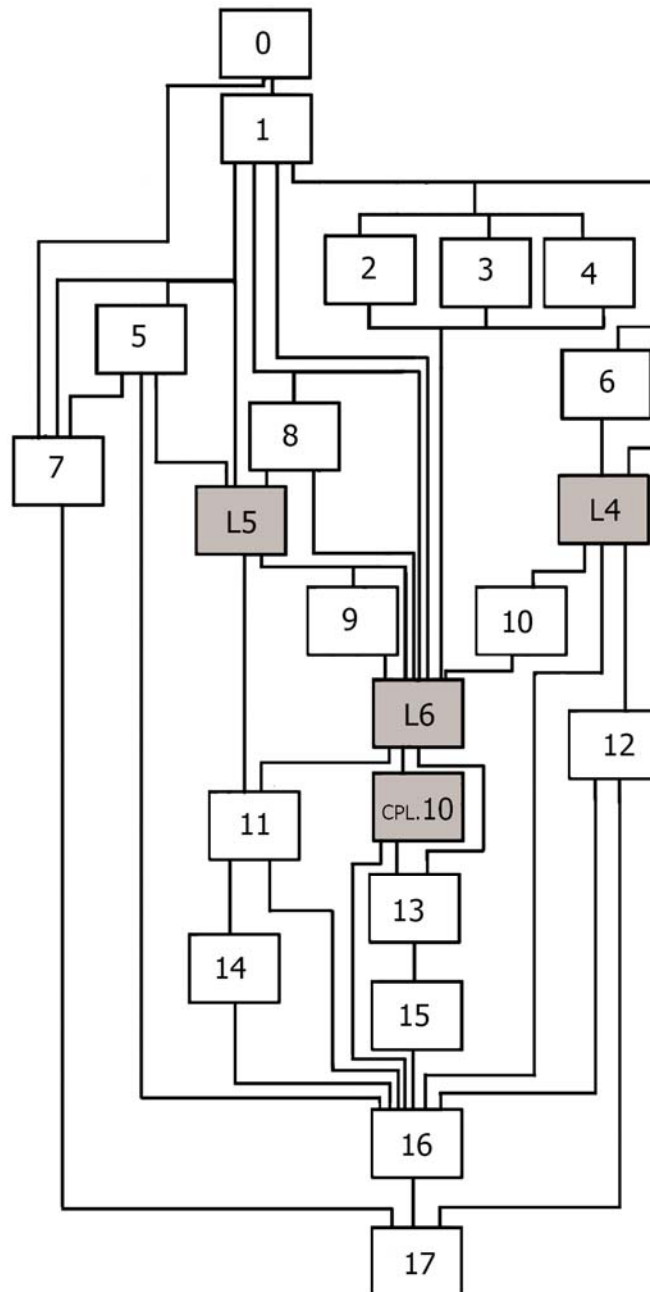

Figura 1. Mălăieștii de Jos - diagramă stratigrafică a sectorului de ENE a locuirii eneolitice.

Mălăieștii de Jos - stratigraphic diagram of the east-north-eastern sector of the Eneolithic settlement.

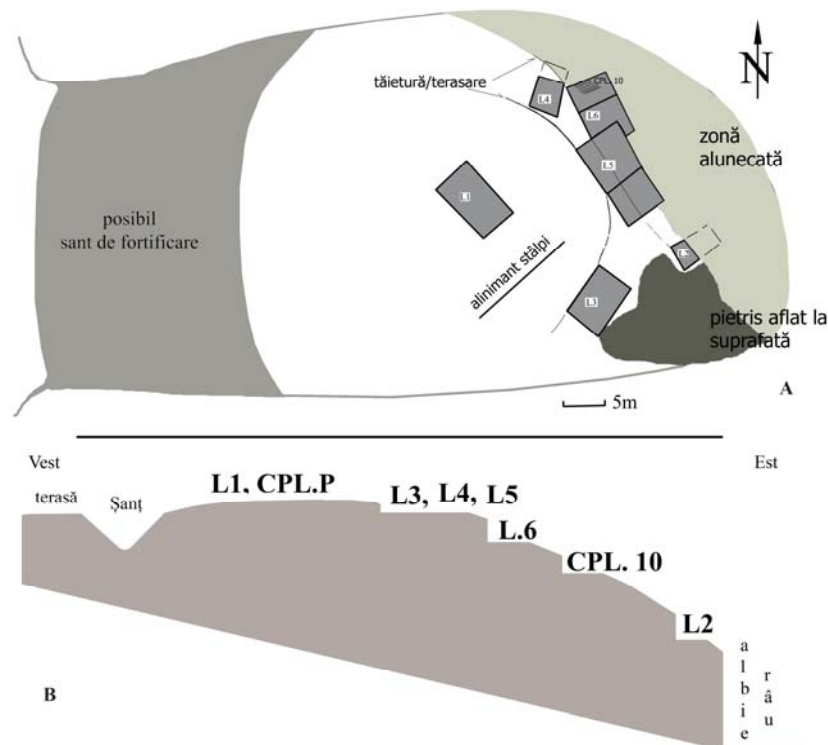

Figura 2. A. Dispunerea locuințelor cercetate în situl de la Mălăieștii de Jos (după Frînculeasa *et al.* 2014); B. Mălăieștii de Jos, reprezentarea figurativă a secționării de la vest la est a terasei și a intervențiilor umane în epoca eneolitică (schiță fără scară).

A. The layout of the investigated dwellings from Mălăieștii de Jos (after Frînculeasa *et al.* 2014); B. Mălăieștii de Jos, figurative representation of the section of the terrace from the west to the east and the anthropic interventions in the Eneolithic period (no scale).

Despre relevanța cronologică a importurilor de artefacte și/sau idei. Cronologia relativă - perspectiva artefactelor reper

În așezarea de la Mălăieștii de Jos, dar și în alte câteva situri ce au avut evoluat în același interval cronologic, cercetate/valorificate recent, precum cele de la Seciu, Coțatcu, Bălănești, Aldeni, au fost descoperite o serie de artefacte-reper ce pot fi utile abordării cronologiei de contact. Nici unul din aceste elemente nu pare a fi un monopol al acestui aspect cultural, ci fiecare în parte cu anumite caracteristici mai mult sau mai puțin remarcabile, se regăsește în tot segmentul cultural extra sau intra-carpatic contemporan. Sunt în fapt artefacte ce fac parte din categorii precum ceramică, plastică, alte piese din lut sau metal și ajută la abordarea unor spații mai largi, dar definesc și anumite tipuri de relații culturale, directe sau indirecte (Frînculeasa 2012, 2013, Frînculeasa *et al.* 2012a, 2014)⁸.

În ce privește ceramica din arealul analizat, merită amintite câteva forme precum vasele de tip *askos*, *rython*, suporturi cilindrice sau colac, amfore și amforete, vase triple, borcane, tipsii, capace etc. Vasele *askos* se regăsesc mai ales în situri Gumelnița, dar și Precucuteni sau Cucuteni, fiind prezente obișnuite în situri Stoicani-Aldeni (Frînculeasa 2012). *Rhyta* sunt apariții rare în zona extracarpatică (Trușești), ceva mai frecvente în arealul sudic (Căscioarele, Vidra, Sultana, Stara Zagora) (Frînculeasa 2012: 136). Suporturile colac ce sunt frecvente în sudul României, inclusiv în situri Stoicani-Aldeni (Mălăieștii de Jos, Seciu, Coțatcu, Bălănești, Aldeni), sunt foarte rare în așezări Cucuteni sau Ariușd (Frumușica, Ruginoasa, Preuțești, Scânteia, Berești, Ariușd, Bod, Mugeni) (Frînculeasa 2013; Sztáncsuj 2015), iar cele cilindrice prezente din plin în așezările Cucuteni, având origini mai vechi, probabil în zona intracarpatică, apar și în siturile din nordul Munteniei precum cele de la Mălăieștii de Jos, Seciu, Coțatcu, Bălănești, Sudiți (Frînculeasa 2013; Boroneanț *et al.* 2014: 130-1). Remarcăm prezența în situl gumelnițean de la Urlați a două vase cu picioare cilindrice (Planșa VII.6, 7), analogiile cele mai apropiate fiind în așezările de la Aldeni (Planșa VII.7) sau Mălăieștii de Jos. Vase (triple) comunicante prezente la Mălăieștii de Jos printr-un exemplar fragmentar (Planșa XIII.1, 2), sunt cunoscute în mediul Gumelnița-Karanovo VI (Voinea 2005: pl. 96). Decorul cu alb în benzi subțiri este bine cunoscut, la care adăugăm pictura cu grafit ceva mai rară (Planșele II, III și

XIII). Sunt prezente și decoruri mai deosebite precum cel spiraliform, floral sau volutele, realizate prin incizie sau pictat (Frînculeasa 2012) (Planșa XIV). De asemenea, amintim categorii de piese precum pintaderile, reprezentări antropomorfă din lut în special statuetele cu rochie, dar și os, antropomorfizarea unor toarte de capace etc. Mai menționăm și anumite descoperiri ce reflectă comportamente umane aflate mai curând la limita dintre sacru și profan, precum o serie de vase ce par a fi depuse intenționat la baza unor locuințe sau cuptoare/vetre, anterior ridicării acestora, prezența unor oase umane izolate abandonate în contexte menajere.

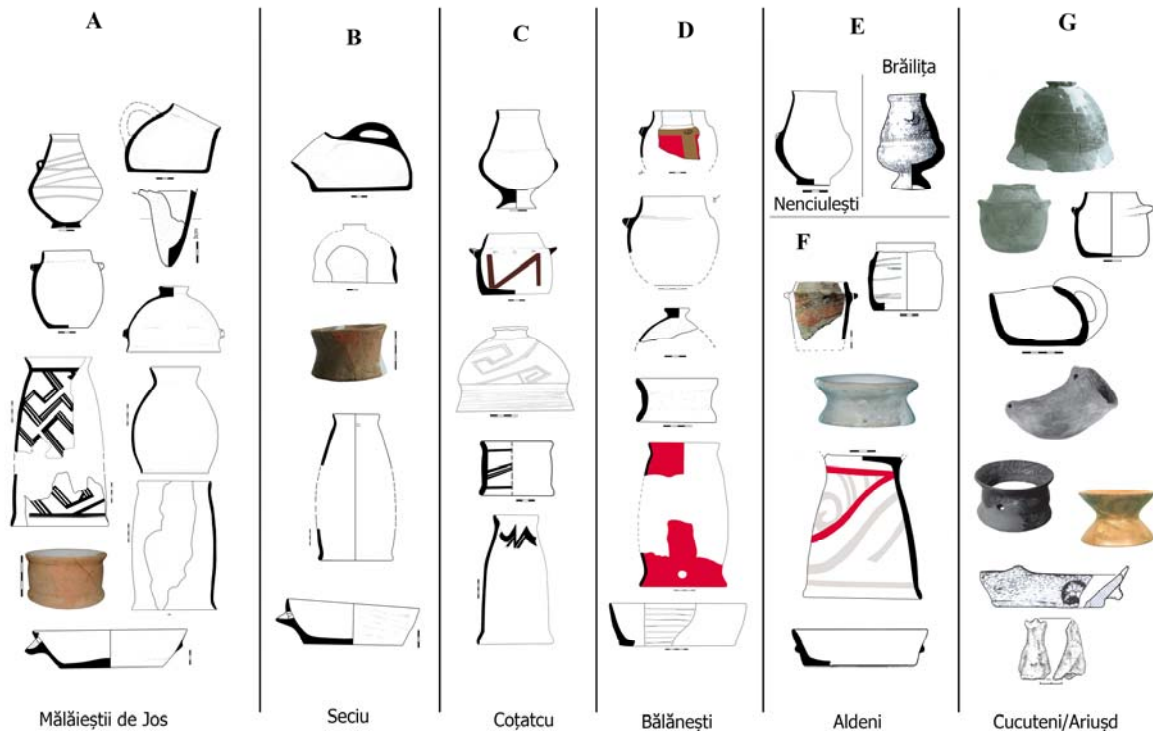

Figura 3. Reprezentarea selectivă a elementelor reper din principalele situri abordate.

Selective representation of the marker elements for the main sites.

Pentru eneoliticul de la Dunărea de Jos, atunci când s-a avut în vedere identificarea și definirea materialelor arheologice alogene în context local, au fost analizate *importurile* Precucuteni și Cucuteni în mediul cultural Gumelnița, dar și Cernavoda I. Dacă despre relația Cucuteni-Gumelnița există o serie de discuții relevate de bibliografia relativ extinsă, cealaltă perspectivă este mai puțin vizibilă, deși sunt prezente elemente ce pot fi abordate (Lazarovici 2010). Asupra acestei probleme, respectiv relațiile culturale Precucuteni-Cucuteni/Boian-Gumelnița, și oarecum într-un plan secundar impactul acestora asupra nașterii și evoluției aspectului cultural Stoicani-Aldeni, s-au aplecat de-a lungul timpului mai mulți cercetători (Roman 1963; Dumitrescu 1963; 1968; Marinescu-Bîlcu 1976; 1978; Mantu 1995; 1998; 1999-2000; Bem 2000; 2001; Pandrea și Vernescu 2005; Frînculeasa 2007; 2010; 2012; 2013; Lazarovici 2010; Ștefan 2011; 2014). În fapt, planul secundar în care a fost așezat aspectul Stoicani-Aldeni a influențat și concluziile, acesta fiind considerat un produs cultural regional, având o componentă preponderent gumelnițeană, la care se adaugă o serie de elemente cu origini la est de Carpați, Precucuteni, dar și Cucuteni timpuriu (Frînculeasa 2007)⁹. Astfel, în interiorul temei generale privind aceste relații culturale la Dunărea de Jos, au fost incluse geneza și evoluția aspectului cultural Stoicani-Aldeni. A. Nițu sublinia că acesta își are originea în culturile Precucuteni și Gumelnița, putând fi inserat între fazele Precucuteni III și faza (timpurie) Cucuteni A2 (Nițu 1971: 89; 1973: 77), fiind contemporan cu protocucutenianul ce a evoluat în centrul și nordul Moldovei (Nițu 1973). Același cercetător a insistat asupra importanței ceramicii Stoicani-Aldeni în originea celei pictate cucuteniene (Nițu 1971: 87; 1973: 75-89), subliniind că ceramica albă în benzi subțiri, cu origini gumelnițene după unii autori (Dumitrescu 1963: 63), aparține faciesului Stoicani-Aldeni (Nițu 1973: 81-82).

Relația Stoicani-Aldeni-Precucuteni pare una greu de (re)marcat, deși ea poate fi intuită. La Târgu Frumos în așezarea Precucuteni III au fost descoperite vase pictate cu grafit, la care 'se adaugă

alte influențe... provenind din arealul Stoicani-Aldeni' (Mantu 1998: 116). Pe altarul din lut descoperit la Târgu-Frumos au fost pictate motive geometrice (Ursulescu *et al.* 2005: fig. 5/2-3) ce au analogii cu piesele romboidale din lut prezente în mediul Stoicani-Aldeni (Pandrea 2001). În același sit au fost identificate o serie de elemente ce indică contacte cu zona Dunării de Jos, implicit cu mediul Stoicani-Aldeni (Ursulescu și Boghian 2001). Remarcăm în acest sens prezența unui vas tronconic cu pereții scunzi și oblici (Ursulescu și Boghian 2001: 12. fig. 2/1; Ursulescu *et al.* 2005: fig.13/2; Geba *et al.* 2008: fig.5). Astfel de vase sunt descoperiri obișnuite la Mălăieștii de Jos și Seciu (Frînculeasa 2012: 136, pl. 6), având și un 'cioc de scurgere' situat pe buza vasului sau dispus sub o perforație realizată în perete. Le regăsim și în situl precucutenian de la Târpești (Marinescu-Bîlcu 1981: fig. 92/70-72). Sunt cunoscute analogii în cultura Gumelnița evidențiind în acest sens un vas de la Pietrele (Toderas *et al.* 2009: pl. VIII), dar și în mediul Stoicani-Aldeni (Dragomir 1983: 64; Sorokin 2001: 82; Grigoraș și Paveleț 2013: fig. 11/20), inclusiv în sud-vestul Ucrainei, în situri Bolgrad-Aldeni (Subotin 1983: fig. 30/1-4; Skakun 1996: pl.2/14). Forme asemănătoare de vase apar și la Ariușd (László 1924, pl. I/3, XI/1; Sztáncsuj 2015: pl. III/7) sau în siturile Cucuteni A2 de la Mărgineni (Mareș 2008: 54, cat. 34), respectiv A3 de la Poienesti (Lazarovici și Babeș 2015: 143/fig. II.113.2). Le întâlnim și în Transilvania, de exemplu în așezarea eponimă grupului Foeni (Drașovean 1997: fig. 2/H, 19/4) sau în cea de la Alba Iulia 'Lumea Nouă' (Gligor 2009: 76, pl. LXXXIV/5), în situl Petrești de la Petrești 'Groapa Galbenă' (Gligor 2008: pl. V/4) sau în nivelul Vinča C1-C2 de la Boriaș (Drașovean 1996: pl. CXXIV.6).

Pentru relația Precucuteni - Stoicani-Aldeni - Gumelnița un anumit tip de vas trebuie evidențiat, respectiv cel de tip *phithos* cu torți dispuse în două etaje. Au corpul ce se dezvoltă mai curând pe verticală, umăr pronunțat, gura îngustă, pastă în general nu din categoria celei fine. Acestea au fost abordate în contextul discuției legate de prezența unor torți antropomorfizate (Frînculeasa 2006). Vase *phithos* cu torți etajate au fost descoperite în așezările Stoicani-Aldeni/Bolgrad de la Dodești, Suceveni, Vulcănești (Nițu 1971, 1974; Dragomir 1983: fig. 40/1-2, 4-6; 41/1-2), dar și în mediul cultural Precucuteni III, în locuința 16 de la Târpești (Marinescu-Bîlcu 1981: fig. 63/6). Un astfel de vas a fost descoperit în anul 2015 în locuința 2 din așezarea gumelnițeană de la Urlați (Prahova), asociat printre altele, cu două vase *askos*, un suport de tip colac tipic gumelnițean sau vase ce pot fi considerate apropiate de repertoriul Stoicani-Aldeni (Frînculeasa *et al.* 2016).

Și în situl de la Poduri 'Dealul Ghindaru' au fost descoperite o serie de vase fragmentare ce pot fi integrate relației Precucuteni (final) - Stoicani-Aldeni, între care menționăm vase cu pictură în benzi albe subțiri, mici adâncituri elipsoidale/circulare, cupe cu forme caracteristice (Frînculeasa 2010: 180; Garvăn 2013: fig. 68/1). Din același sit amintim o machetă de sanctuar realizată din lut descoperită în nivelul Precucuteni III târziu (Monah *et al.* 2003: 114, nr. 76, 153-154; Morintz 2004, pl. VIII/2), ce își găsește analogii în situl de la Aldeni (Ștefan 1941; Morintz 2004, pl. VIII/1).

De asemenea, evidențiem prezența ceramicii Stoicani-Aldeni în așezări Gumelnița, reprezentativ fiind cazul de la Măriuța din nivelul Gumelnița A2 final-B1 (Șimon 1986: 28; 1995: 33). Există semnalate descoperiri și în așezări Gumelnița A1 la Glina (Petrescu-Dîmbovița 1945: 211), Măgurele (Roman 1963: 41 și urm.), Tangâru (Nițu 1973: 79) sau Gumelnița A2 precum cele de la Cunești (Angheliescu 1955: 311), Însurăței (Pandrea *et al.* 1997: 33), Urlați (Frînculeasa *et al.* 2008: pl. 2), Ploiești (Frînculeasa 2010: 127/3-5), Moara din Groapă (Frînculeasa 2010: pl. 127/6-8; Ilie 2011: fig. 23), Luncavița 'La Cioara' (Micu *et al.* 2009: 12-13, pl. VII/1, 3), Coșereni (Ștefan *et al.* 2012: 72, pl. IX/7a, 7b) și Gumelnița B1 la Vitănești (Frînculeasa 2010: pl. 127/1-2). De asemenea, la Căscioarele și Gumelnița este menționată prezența ceramicii Stoicani-Aldeni (Dragomir 1983: 15).

Tot în segmentul cronologiei relative, pentru o relație indirectă, mai menționăm alte descoperiri. Astfel, la Tangâru în așezarea Gumelnița A1 au fost identificate alături de materiale precucuteniene (Berciu 1961: 66, 413-414) și fragmente ceramice Stoicani-Aldeni (Nițu 1973: 79), situație întâlnită și în așezarea Gumelnița A1 de la Măgurele (Nițu 1973). La Cunești, într-o așezare Gumelnița A2, au fost semnalate atât materiale atribuite aspectului cultural Stoicani-Aldeni (Angheliescu 1955: 311), cât și precucuteniene (Bem 2001: 44). La Stoicani în nivelele inferioare de locuire a fost descoperită ceramică Precucuteni (Pandrea și Vernescu 2005: 269), în cel superior ceramică cucuteniană tricromă (Petrescu-Dîmbovița 1953: 184). La Ghinoaița (jud. Prahova), în două situri, au fost descoperite fragmente ceramice Stoicani-Aldeni și Precucuteni III (Frînculeasa și Garvăn 2007). Importuri Precucuteni II au fost semnalate în așezări Gumelnița A1 de la Tangâru (Marinescu-Bîlcu 1974: 135) și Însurăței (Pandrea și Vernescu 2005: 265; Pandrea *et al.* 2009: 299), marcând contacte timpurii Gumelnița - Precucuteni. Un fragment de vas Precucuteni II a fost descoperit prin cercetări de suprafață și în așezarea Gumelnița de la Jilavele (Garvăn 2013: 44; Frînculeasa și Moldoveanu 2014: 215, pl. 9/5), la care adăugăm prezența unor fragmente ceramice apropiate de cele Stoicani-Aldeni (Frînculeasa și

Moldoveanu 2014: 215, pl. 8/4; 9/3). Și la Bălănești, un fragment de ceramic pare a fi precucutenian (Boroneanț *et al.* 2014: 131, pl. 11/6), iar de la Coțatcu provine un vas atribuit aceleiași culturi (Grigoraș și Paveleț 2007, pl. IV.1). O statueta antropomorfă și fragmente ceramice precucuteniene (Pl. IX.11, 12) provin din cercetări de suprafață din localitatea Lipia (Buzău) dintr-un posibil *tell*¹⁰.

Ceramica cucuteniană a fost descoperită în așezările Stoicani-Aldeni de la Aldeni (Grigoraș și Paveleț 2013: fig. 23/2-5), Coțatcu (Grigoraș și Paveleț 2007: pl. 8/1, 9; pl. 10/2; Andreescu *et al.* 2009), Mălăieștii de Jos (Frînculeasa *et al.* 2012; Frînculeasa 2012), Bălănești (Boroneanț *et al.* 2014: 131, pl. 11/8-12; 13/3-7). Remarcăm apariția în așezarea de la Mălăieștii de Jos a unor capace de tip calotă, între care cel mai reprezentativ este cel din L5 așezat pe un vas cu picior ce pare și el o prezentă alogenă (Frînculeasa 2012: pl. 8/1; 18/7). O amforetă pictată în benzi subțiri orizontale sau oblice cu alb-gălbui (Frînculeasa 2012: pl. 3/1, 6) are analogii cu un vas considerat import cucutenian provenind din nivelul Gumelnița A2 de la Brăilița (Harțuche 1968: pl. 29/4). Un altul asemănător a fost descoperit la Coțatcu (Paveleț 2010: fig. 87/3), iar de la Nenciulești (jud. Buzău) provine o amforetă (Figura 3.E) pentru care nu se cunoaște contextul (Frînculeasa 2010: pl. 123/14). Mai remarcăm un pahar *proto*/cucutenian din situl de la Băneasa (jud. Galați) (Dragomir 1969: 55/fig. 17; 1970: fig. 8/2)¹¹ sau ceramică cu pictură bicromă (alb pe fond roșu după ardere) Cucuteni A2 descoperită în așezările Stoicani-Aldeni de la Dodești, Suceveni, Smulți, Tămășani (Dragomir 1983: 11).

Pentru relația Precucuteni III/Cucuteni A3 - Gumelnița A1-A2, trebuie menționate descoperirile de la Lișcoteanca 'Moș Filon'. Astfel, în așezarea Gumelnița A1 a fost descoperit un fragment ceramic Precucuteni III (Harțuche și Bounegru 1997: 98, fig. 61/1), iar în nivelul de locuire A2 a fost descoperită ceramică pictată tricrom Cucuteni A3 (Harțuche și Bounegru 1997: fig. 59/4). De asemenea, la Însurăței 'Popina II' în nivelul de locuire Gumelnița A1 au fost descoperite fragmente ceramice Precucuteni II-III (Pandrea și Vernescu 2005; Pandrea *et al.* 2009), iar cel Gumelnița A2 din 'Popina I' provin materiale ceramice Stoicani-Aldeni (Pandrea *et al.* 1997: 33), dar și Cucuteni A3 (Pandrea *et al.* 1999: 152). Din același areal remarcăm situl de la Cireșu în care au fost descoperite fragmente ceramice Cucuteni (Sârbu 1980: 25, pl. VI/3). Mai amintim prezența ceramicii Cucuteni A3 la Brăilița (Harțuche și Anastasiu 1968: pl. 37-8; Voinea 2005: pl. 100), Luncavița 'Cetățuie' (Micu și Maillé 2006: 31, fig. 17/1-2), Carcaliu (Lazurcă 1991).

Un tip de vas ce pare să aibă o anumită relevanță crono-spațială, se regăsește în mediile culturale contemporane Ariușd, Cucuteni A2 și Stoicani-Aldeni (Planșa VIII). Are forma unui borcan, cu carenă sub gât, două tortițe laterale dispuse simetric pe umăr, pereții ușor arcuiți, pastă semifină. Înălțimea acestora rareori depășește 10 cm. De la Mălăieștii de Jos provin mai multe astfel de vase (Frînculeasa 2012: pl. 7). Un vas pe care apare pictată o bandă dispusă cursiv orizontal și oblic, a fost descoperit la Coțatcu (Paveleț 2010: fig. 87/7), iar un altul în așezarea de la Aldeni (Grigoraș și Paveleț 2013: fig. 17/5)¹². De la Bălănești provin două vase, din care unul pictat bicrom, în care roșul crud umple spațiile delimitate pe orizontală și verticală cu o bandă ciocolatie (Boroneanț *et al.* 2014: pl. 7/11). Un vas asemănător, dar nepictat, provine din nivelul de locuire Cucuteni A2 de la Poduri (Monah *et al.* 2003: p. 121/nr. 187), iar altul de la Mărgineni¹³. Din mediul Ariușd a fost publicat recent un vas de la Boroșneu-Mic pictat cu benzi albe subțiri (Sztáncsuj 2015: CXIX/2)¹⁴, decor ce se regăsește pe ceramica eneolitică din nordul Munteniei. Două vase au fost descoperite la Bonțești (Dumitrescu 1933: fig. 8/13-14; 9/2, 7).

O statueta antropomorfă cu rochie (considerată eronat capac) a fost descoperită în așezarea cucuteniană A3 de la Poienești (Lazarovici și Babeș 2015: 175/fig. II.168.3). Astfel de piese sunt relativ frecvente în siturile din nordul Munteniei (Mălăieștii de Jos, Seciu, Boboci, Budureasca, Coțatcu) sau în mediul gumelnițean la Căscioarele, Pietrele, Tangâru, Sultana, Gumelnița, Blejești (Andreescu 2002; Frînculeasa 2012: 138).

Mai amintim pintaderile ce sunt frecvente în situri Gumelnița și Stoicani-Aldeni (Aldeni, Bălănești, Coțatcu, Mălăieștii de Jos, Seciu, Sudiți, Moisca, Brăilița, Cunești, Atmageaua Tătărească, Căscioarele, Gumelnița, Vidra, Pietrele, Hârșova etc.) (Ștefan 2009), ce apar cu preponderență în așezări Ariușd/Cucuteni A2 (Popovici 2006; Buzea și Kovacs 2010; Sztáncsuj 2015), dar și în cele A3 (Hăbășești, Berești, Scânteia, Toflea, Ruginoasa, Poienești) (Frînculeasa 2012: 139¹⁵; Alecsă 2013: 120-121; Lazarovici și Babeș 2015: 183/fig. II.178, II.179), statuete antropomorfe din os (Monah 1997: 136 și urm., pl. 258-259) sau vase antropomorfe sau antropomorfizate (Ruginoasa, Poienești, Hoisești, Poduri, Țigănești) (Lazarovici 2010; Lazarovici și Babeș 2015: 177), ceramică grafitată în situri Cucuteni timpurii sau vase cucuteniene în așezări Gumelnița B1 (Dumitrescu 1974; Bem 2001; Dumitrescu și Marinescu-Bîlcu 2001), vase *askos* și *rhyton* (Frînculeasa 2012: 136), posibil statuete antropomorfe din lut (Frînculeasa *et al.* 2012a), reflectând probabil segmentul cronologic de maximă intensitate a contactelor

dintre cele două arii culturale. După dispariția culturii Gumelnița, astfel de piese nu mai se regăsesc între artefactele culturii Cucuteni, deși aceasta continuă să evolueze alte câteva secole.

Legat de cronologia relativă, importante sunt și siturile din sudul Moldovei de la Bonțești (Dumitrescu 1933) și Puricani (Dragomir 1996) în care a fost consemnată succesiunea stratigrafică Stoicani-Aldeni - Cucuteni A3. Mai amintim situl Ariușd de la Păuleni-Ciuc, alături de alte câteva precum cele de la Bod și Feldioara, prin care putem percepe contacte cu mediul cultural extracarpatic (Frînculeasa 2012; 2013).

A doua jumătate a mileniului V î.Hr. la Dunărea de Jos - perspectiva cronologiei absolute

Pentru sudul României, cu mici excepții notabile, amintind aici lotul de la Căscioarele (Dumitrescu 1974a, 1974b), până recent existau foarte puține date radiocarbon atribuite unor obiective arheologice eneolitice (László 1997; Bem 2000, 2001). În ultimii ani, grație unor proiecte de cercetare¹⁶ au fost realizate relativ numeroase date pentru cultura Gumelnița, totuși în acest moment avem acces la mai puțin de 90 de astfel de repere cronologice, în condițiile în care numai dintr-un singur sit sunt jumătate. Acestea provin dintr-un număr redus de situri, loturile mai consistente fiind cele de la Pietrele (45), Sultana (10)¹⁷, Taraschina (9), Vitănești (7), Hârșova (6), Bordușani (4), la care se adaugă altele izolate din așezări precum Gumelnița, Luncavița, Vărăști, Lunca, Lișcoteanca, Isaccea, Cunești etc. (Micu și Maillé 2006: 31; Ludwig *et al.* 2009: 25, tab. 26; Weninger *et al.* 2010: tab. 1, 2; Cucchi *et al.* 2011: 1197; Carozza *et al.* 2011; 2013; 2014; 2014a; Bréhard și Bălășescu 2012; Hansen *et al.* 2012; Balase *et al.* 2013: tab. 1; Gillis *et al.* 2013; Lazăr *et al.* 2013; 2015; Bréhard *et al.* 2014: 410, tab.1; Golea *et al.* 2014; Bălășescu 2014: 115, fig. 75; Hervella *et al.* 2015: S8; Reingruber 2015; Reingruber și Rassamakin 2016). Sunt cunoscute și câteva date pentru cultura Sălcuța provenind din situl eponim, dar și de la Ostrovul Corbului sau Curmătura (László 1997; Bem 2001). De asemenea, există publicate și date pentru obiective atribuite fazei târzii a culturii Boian, respectiv Spanțov/Gumelnița A1¹⁸ (Bailey *et al.* 2002: 352, tab. 1; Bréhard și Bălășescu 2012: tab. 1; Lazăr *et al.* 2013; Ștefan 2014: 9, fig. 10).

Zona extracarpatică este relativ bine reprezentată, mai ales cultura Cucuteni (Lazarovici 2010), fiind publicat și un volum dedicat acestei teme (Mantu 1998). Mai remarcăm și o serie de date pentru așezările Precucuteni, cel mai consistent lot fiind cel atribuit sitului de la Poduri (Preoteasa 2011). Pentru provinciile Transilvania și Banat există loturi importante de date obținute recent pentru probe provenind din situri eneolitice (Biagi și Voytek 2006; Luca 2009; Diaconescu 2013; Drașovean 2013, 2014; Gligor 2014; Rotea *et al.* 2014; Bem 2015), inclusiv pentru mediul cultural Ariușd (László 2006; Whitlow *et al.* 2013; 2014). Modelările Bayesiene au permis precizări cronologice mai fine.

Nu trebuie omise nici relativ numeroasele date radiocarbon realizate pentru mediul cultural sud-dunărean contemporan, cu probe prelevate din siturile de la Varna, Durankulak, Goljamo Delčevo, Ovčarovo, Smjadovo, Azmaška, Ezero, Ruse, Hotnica, Omurtag, Poveljanovo, Slatino, Dolnoslav, Bikovo, Kapitan Dimitriev, Djakovo, Karanovo, Stara Zagora etc. (Bojadžiev 1995; Görsdorf și Bojadžiev 1996; László 1997; Bem 2001; Higham *et al.* 2007; Reingruber și Thissen 2009; Dzhanfezova 2013; Chohadzhiev și Mihaylova 2014; Reingruber 2015; Pătroi 2015; Krauß *et al.* 2016; Reingruber și Rassamakin 2016).

* * *

Deși avem acces la relativ numeroase date absolute ce ajută la dezvoltarea unei analize a relației cronologice Precucuteni/Cucuteni - Gumelnița și intersectarea cu originea și evoluția aspectului cultural Stoicani-Aldeni, lipsa lor pentru aceasta din urmă manifestare culturală permite pentru moment cel mult o abordare preliminară. Anterior publicării datei de la Seciu (Frînculeasa 2011: 88-9), nu erau cunoscute astfel de repere pentru arealul suprapus de siturile Stoicani-Aldeni. Din spațiul de la est de Prut, din mediul cultural Bolgrad, provin trei date radiocarbon obținute pentru situl Vulcănești II (5790±150 BP, 5810±150 BP, 5300±60 BP) (Bem 2001: 84, nr. 33; Dergacev și Dolukhanov 2008: 34). Singura dată ce are o marjă de eroare acceptabilă, calibrată, apare apropiată de finalul etapei Gumelnița A2. Recent, într-un studiu dedicat sitului de la Orlovka 'Kartal' este precizat intervalul 4683-4453 BC în *domeniul a2*, pentru evoluția comunității Bolgrad-Aldeni (Govedarica și Manzura 2015: 452). Între timp, a fost publicată o dată (5550±70 BP/4539-4262 BC) dintr-o probă prelevată din profilul realizat pentru diagrama polinică a sitului (Bruyako 2016: 126). Adăugăm pentru nordul Munteniei unica dată existentă ce provine din situl de la Lișcoteanca 'Movila Olarului' (5640±50 BP/4576-4355 BC), din nivelul de locuire Gumelnița A1 (Harțuche 1987: 41).

În contextul absenței datelor absolute pentru situri Stoicani-Aldeni/eneolitice din nordul Munteniei, realizarea unor astfel de analize putea aduce noi precizări privind cadrul cronologic din

ultima treime a mileniului V î.Hr. din arealul extracarpatic. Trebuie subliniat că o serie de artefacte utile abordării cronologiei de contact descoperite în timpul săpăturilor arheologice, indicau posibilitatea ca aşezarea de la Mălăieştii de Jos să aibă o evoluţie care să iasă din tiparele cadrului cronologic tradiţional. Numeroase analogii ale unor artefacte şi corelaţiile stratigrafice au indicat cu o mare probabilitate că aşezarea ar putea să fie contemporană cu etapa A2 a culturii Gumelniţa (Frînculeasa 2010: 172, 188; 2012: 141; 2013: 177; Frînculeasa *et al.* 2012: 24).

În anul 2014 pentru situl de la Mălăieştii de Jos au fost realizate trei date AMS la *Herteleni Laboratory of Environmental Studies* (Institute of Nuclear Research of the Hungarian Academy of Sciences) din Debrecen, Ungaria. Contextele arheologice din care au fost prelevate oasele de mamifere reprezintă 'zone cu resturi menajere'. Prima probă provine din depunerea de resturi menajere situată în apropierea L1. Complexul ce se întindea pe aproximativ 15 mp, avea o grosime maximă de 0,20 m, era rezultatul acumulării unor resturi de cenuşă, lemn ars, chirpici ars mărunţit, ceramică foarte fragmentată, la care adăugăm oasele de mamifere. Celelalte două probe au fost prelevate dintr-o depunere arheologică cu aceleaşi caracteristici, suprapusă direct de L6.

Şi situl de la Seciu a beneficiat de analiza a două oase de mamifere trimise la Poznan Radiocarbon Laboratory. Numai o probă a putut fi utilă, pentru a doua, cantitatea insuficientă de colagen a împiedicat obţinerea unei date utilizabile. Menţionăm că probele au fost prelevate de la baza nivelului superior de locuire, dintr-o depunere menajeră aflată în apropierea L2. Având în vedere că în acest sit pluristratificat au fost cercetate niveluri de locuire eneolitice ce preced contextul stratigrafic din care a fost prelevată această probă (Frînculeasa şi Negrea 2010: 46-7; Frînculeasa 2011: 24, 88), depunerile iniţiale ar putea fi contemporane parţial cu evoluţia etapei A1 a culturii Gumelniţa.

Cod laborator	Context arheologic	ani BP	ani BC/OxCal v3.10 Bronk Ramsey (2005)		Valoare medie
			Sigma 1	Sigma 2	
DeA-5863	Mălăieştii de Jos , 2003, St.2, Cpl.1, -0,25-0,35 m	5410±34	4330 (68,2%) 4250	4350 (91,1%) 4220 4200 (4,3%) 4170	4284 cal BC
DeA-5861	Mălăieştii de Jos , 2011, St.15, carou E2, baza depunerii arheologice	5382±35	4330 (30,3%) 4280 4270 (29,8%) 4230 4200 (8,1%) 4170	4340 (68,2%) 4220 4210 (15,5%) 4150 4130 (11,8%) 4060	4255 cal BC
DeA-5862	Mălăieştii de Jos , 2011, St.15, carou A3, baza depunerii arheologice	5377±34	4330 (26,7%) 4280 4270 (29,9%) 4220 4200 (11,6%) 4170	4340 (63,9%) 4220 4210 (17,6%) 4150 4130 (13,9%) 4060	4248 cal BC
Poz-40632	Seciu , 2009, S.I, carou 3-4, -0,60-0,80 m, din apropierea L2.	5455±35	4345 (32,6%) 4315 4295 (35,6%) 4260	4360 (95,4%) 4240	4303 cal BC
LE-640	Vulcăneşti II	5300±60	4240 (15,3%) 4190 4180 (52,9%) 4040	4320 (2,5%) 4290 4270 (92,9%) 3980	4135 cal BC
?	Orlovka ('palino 7')	5550±70	4454 (68,2%) 4342	4539 (90,6%) 4316 4300 (4,8%) 4262	4402 cal BC

Tabelul 1. Date absolute din situri Stoicani-Aldeni/Bolgrad.

Absolute data from Stoicani-Aldeni/Bolgrad sites.

La o primă analiză putem observa buna corelare între datele de la Mălăieştii de Jos şi Seciu. Între ceramică şi alte elemente specifice celor două situri, există o serie de similitudini, dar şi diferenţe. Ceramica de la Seciu este de o calitate superioară (poate şi datorită condiţiilor de conservare), pictura cu alb, dar şi grafitată, prezentă mai intens (Frînculeasa 2009, 2011). Statuetele antropomorfe, dar şi vasul (Planşa X.1), au în cazul celor de la Seciu caracteristicile plasticii Gumelniţa (Frînculeasa şi Negrea 2010), în schimb de la Mălăieştii de Jos doar una singură poate fi inclusă aceluiaşi specific (Frînculeasa *et al.* 2012: pl. IV/8). Mai adăugăm că numai la Mălăieştii de Jos a fost descoperită o statueta antropomorfă plată, realizată din os (Frînculeasa *et al.* 2012: pl. 4/10; 9/1-2). La Seciu statuetele antropomorfe cu rochie (Planşa X.4-5) sunt bine reprezentate (Frînculeasa şi Negrea 2010), dar nu lipsesc nici din celălalt sit (Frînculeasa *et al.* 2012: 9, pl. 4/2, 3). Există, alături de formele comune, tipuri de vase, categorii de artefacte, mai speciale, ce se regăsesc în ambele situri. Remarcăm vasele *askos*, *rhyton*, suporturile (colac şi cilindrice), capace-calotă, vase amforoidale, tipsii, pintadere, statuete cu rochie-clopot, reprezentări de *phallus*-uri din lut etc. (Figura 3).

Informaţiile stratigrafice corelate cu valoarea medie a datelor radiocarbon de la Mălăieştii de Jos pentru probele prelevate din complexul aflat sub L6, ce la rândul său era parţial suprapus de L5,

arată o locuire ce poate fi chiar mai recentă de 4250 BC, limita propusă pentru încetarea locuirii Gumelnița A2 în *tel*-urile de pe linia Dunării (Reingruber 2015: 314). Prezența unor importuri Cucuteni în cele două locuințe subliniază și mai bine o posibilă evoluție a așezării dincolo de faza A2 a culturii Gumelnița. Data ce a fost prelevată de lângă L1 indică posibilitatea ca acesta să reprezinte cel mai vechi complex de locuire, ce pare să fi alimentat la un moment dat și zona menajeră peste care s-a ridicat ulterior L6. Data radiocarbon de la Vulcănești pare contemporană cu Gumelnița A2/B1, fiind net diferită de intervalul datelor de la Orlovka ce arată o locuire contemporană cu Gumelnița A1. Deocamdată sunt dificile comentarii suplimentare în lipsa publicării datelor de la Orlovka, dar și din prisma numărului redus al acestora. În ce privește situl de la Orlovka, rămâne de verificat dacă nu cumva unele din date sunt afectate, având în vedere arealul apropiat de o serie de lacuri și gurile Dunării¹⁹.

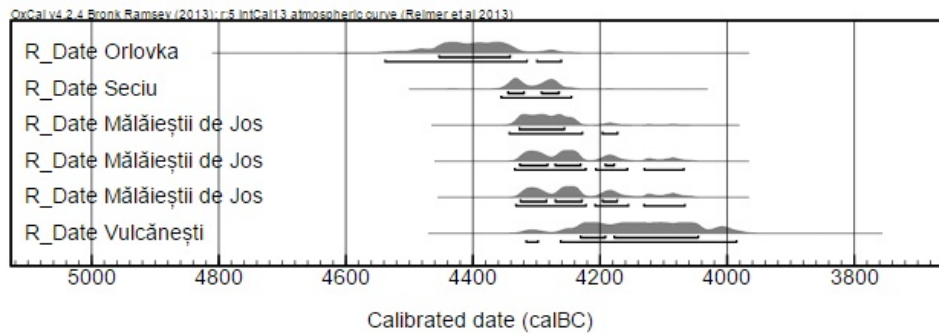

Figura 4. Grafic cu modelarea datelor cumulate din așezări Stoicani-Aldeni/Bolgrad. Radiocarbon data modelling of samples gathered from Stoicani-Aldeni/Bolgrad settlements.

Despre datările absolute din așezările eneolitice

Pentru așezări considerate Boian-Spațov avem acces la 9 date radiocarbon, provenind din cinci situri (Radovanu, Lăceni, Hârșova, Căscioarele), din care două sunt realizate pe oase umane (Radovanu și Glina). Lotul cel mai important este cel de la Căscioarele 'Ostrovel', format din 11 date (Bem 2001: tab 3, nr. 1-11), din care doar 4 pot fi utilizate având o eroare mai mică de 100 de ani. Se mai adaugă o dată obținută recent pe o mandibulă umană (6100 ± 50 BP/5210-4903 BC/ 95,4% probabilitate), ce pare prea înaltă, situată în afara segmentului cronologic avut în discuție, fiind pe același palier cu o dată Dudești din cimitirul de la Cernica ce are 6095 ± 35 BP (5207-4909/95,4%) (Șerbănescu 2015: 119) sau cu cea de la Fărcașu de Sus de 6080 ± 60 (5208-4844/95,4%) (Mantu 1995: anexa 2, nr. 20).

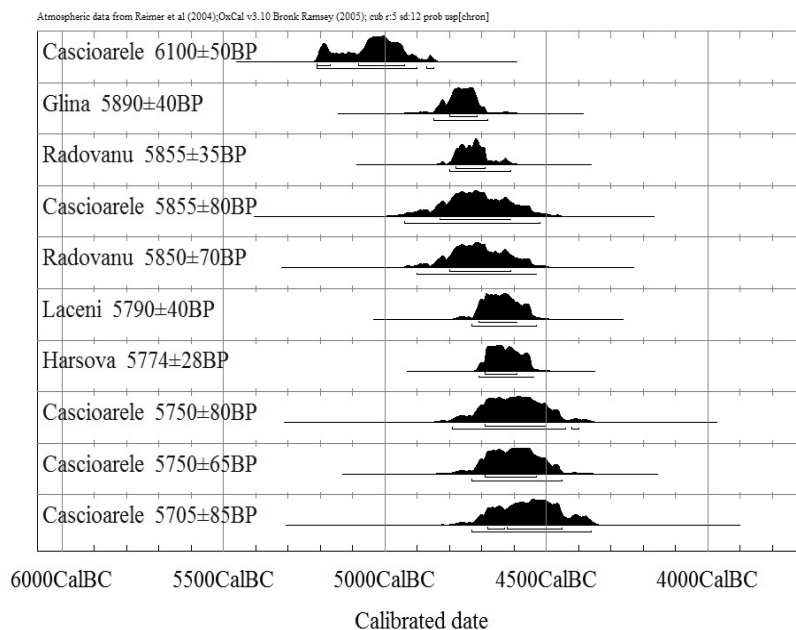

Figura 5. Grafic cu modelarea datelor radiocarbon din situri Boian-Spațov. Radiocarbon data modelling of samples from Boian-Spațov sites.

În ce privește reperele de cronologie absolută pentru cultura Precucuteni, cel mai important sit este cel de la Poduri, pentru care sunt disponibile patru date valabile. O altă dată radiocarbon provine de la Târpești. Alte câteva sunt de la Târgu Frumos, Poduri, dar marja de eroare a acestora este de peste 100 de ani și nu pot fi utilizate. Pentru spațiul tripolian timpuriu există un lot ceva mai numeros de date publicate (Rassamakin 2012: tabel 2.1.; Burdo 2015: 14, tabel), deși unele par să ridice probleme (Rassamakin 2012). Din datele valabile, constatăm că cele Precucuteni pot fi foarte bine înseriate cu cele Boian-Spanțov iar proba singulară de la Târpești indică chiar un sincronism cu nivelurile de locuire Gumelnița A2, fiind mai nouă decât multe din datele Ariușd sau Cucuteni A2. Având în vedere că la Târpești există și un nivel de locuire Cucuteni A2 (Marinescu-Bîlcu 1981), contextul stratigrafic din care a fost prelevată proba ar putea fi unul din răspunsurile la această situație discutabilă.

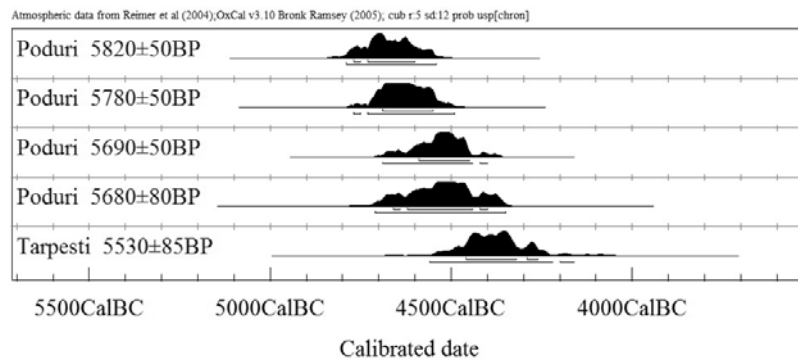

Figura 6. Grafic cu modelarea datelor radiocarbon, cultura Precucuteni.
Radiocarbon data modelling of samples of the Precucuteni culture.

Pentru mediul cultural Ariușd avem acces la datări radiocarbon provenind din siturile de la Malnaș-Băi (László 2006: table 1) și Păuleni-Ciuc (Whitlow *et. al.* 2013: tab. 1; 2014: tab. 1, 2). Din ambele așezări există date ce pot fi eronate (Whitlow *et. al.* 2014: 97). De la Păuleni-Ciuc, una singură pare a fi valabilă (CAIS 12286), iar de la Malnaș-Băi, din șase, patru par a fi utile și acoperă intervalul suprapus de etapele Cucuteni A2 și parțial A3. Data valabilă de la Păuleni-Ciuc provine din nivelul superior (III), presupunerea că există date mai înalte pentru celelalte două etape de locuire atribuite tot comunităților Ariușd ar putea plasa debutului sitului spre 4500-4400 (Whitlow *et. al.* 2014: 99), pe un nivel contemporan cu debutul Cucuteni A2 (Preoteasa 2011: 62) și parțial Gumelnița A1.

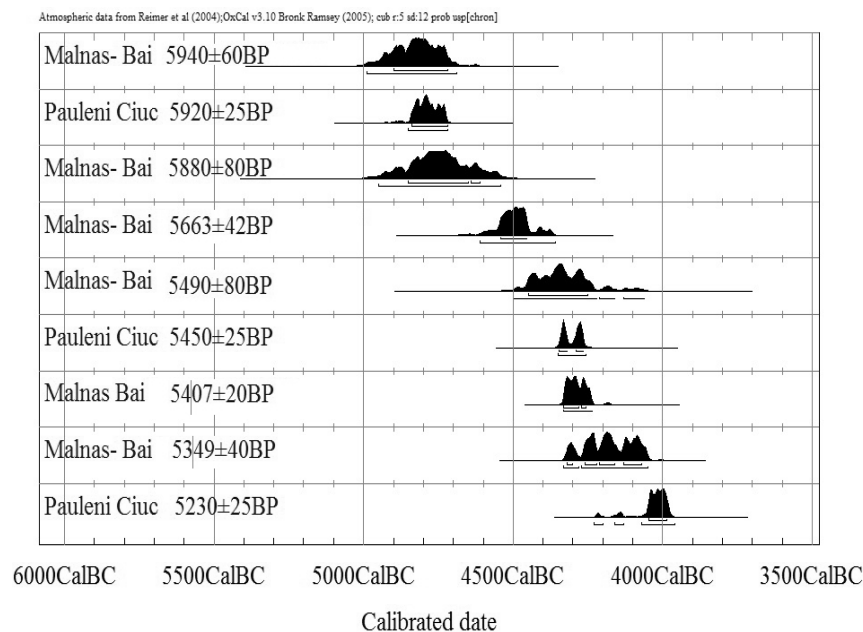

Figura 7. Grafic cu modelarea datelor radiocarbon din așezările Ariușd de la Păuleni și Malnaș.
Radiocarbon data modelling of samples of the Ariușd settlements from Păuleni and Malnaș.

Tot pentru spațiul de dincolo de Carpați, evidențiem datările absolute realizate pentru grupul Foeni, dar și cultura Petrești (Gligor 2009: 141 și urm.; Lazarovici și Lazarovici 2010: fig. 67) ce sunt pe un palier cronologic contemporan cu descoperirile Boian-Spanțov și Gumelnița A1 (Bem 2001) și parțial cu cele Stoicani-Aldeni (Frînculeasa 2011: 140, fig.2).

Pentru cultura Gumelnița există o serie relativ bogată de date radiocarbon, multe realizate recent. Acestea provin dintr-un număr redus de situri dispuse inegal din punct de vedere spațial, bine reprezentată fiind Dobrogea. Loturile mai consistente sunt cele din siturile de la Pietrele, Sultana, Taraschina, Căscioarele, Vitănești, Hârșova, Bordușani, la care se adaugă date izolate din alte câteva așezări cum sunt cele de la Gumelnița, Luncavița, Vărăști, Lunca, Lișcoteanca, Isaccea, Cunești. Câteva sunt realizate în a doua jumătate a secolului XX, la începutul *revoluției radiocarbonului*, unele fiind discutabile, un exemplu fiind data din situl eponim ce atinge debutul culturii Gumelnița, deși acolo nu a fost identificat un nivel de locuire din respectiva etapă cronologică (Dumitrescu 1966: 51). De asemenea, în același context remarcăm reanalizarea a patru date din nivelul de locuire Gumelnița A2 de la Căscioarele 'Ostrovel' (Tabel 2) ce inițial aveau marja de eroare prea mare (Dumitrescu 1974a; 1974b). Trei date par mai apropiate de prima etapă a evoluției respectivei culturi, iar una poate fi inserată mai curând palierului cronologic Cernavoda I (Görsdorf 2006: 389). De altfel, în acest sit au fost descoperite materiale ceramice post-gumelnițene decorate cu șnurul (Tudor 1965).

Dumitrescu 1974 (analize anii '60)		J. Görsdorf 2006 (analize 2005)		Ani calibrați
Bln 343	5485±120 BP	Bln 5736	5669±66 BP	4597-4403
Bln 601	4785±100 BP	Bln 5740	4907±43 BP	3711-3644
Bln 606	5545±100 BP	Bln 5741	5681±41 BP	4546-4460
Bln 607	5560±100 BP	Bln 5742	5714±36 BP	4604-4496

Tabelul 2. Datele radiocarbon din situl de la Căscioarele realizate în două etape.

Radiocarbon data from the site of Căscioarele, performed in two stages.

Pentru Cucuteni A2-A3 există o serie de date provenind din siturile de la Mărgineni, Poduri, Scânteia, Hăbășești, Dumești (Mantu 1998; Lazarovici 2010). Pentru același palier cronologic mai evidențiem datele din câteva situri atribuite culturii Sălcuța de la Ostrovul Corbului și așezarea eponimă (László 1997: 264), data obținută pentru locuirea de la Curmătura pare a fi eronată (5710±45 BP) (Bem 2001: tab. 3, 88/nr. 116). Datele sunt în același segment cronologic cu cele de la sud de Dunărea atribuite complexului cultural Sălcuța-Bubanj-Krivodol (Pătroi 2015: 130 și urm.)²⁰.

Datele Ariușd, Cucuteni A2 și Gumelnița A1 pare să definească un orizont 4450/4400 - 4300 BC. Observăm că între Precucuteni III - Cucuteni A2 rămâne intervalul 4400/4350-4300 BC, suprapus uneori de date Precucuteni târzii, Gumelnița A1, Cucuteni A2. Corelând datele Cucuteni A2 cu cele Ariușd, etapa Cucuteni A3 pare să evolueze ușor ulterior aspectului cultural Stoicani-Aldeni, chiar dacă există o atingere la limitele extreme ale acestora. Mai adăugăm apariția în așezări Gumelnița A2/B1 a importurilor Cucuteni A3 (Bem 2000, 2001), ceea ce arată că prezența acestora în așezările Stoicani-Aldeni sunt rodul relației directe dezvoltată într-o etapă anterioară.

Datele radiocarbon Cucuteni A3 și Gumelnița A2 indică, deși indirect, posibilitatea ca etapa Gumelnița B1, inițial sincronă cu A2, să evolueze, probabil într-un areal restrâns (poate cel al *Brăteștiului*, incluzând și siturile atribuite acestuia), până la o dată anterioară de reperul 3900/3850 BC. Cele câteva date ce ating 3800/3750 - 3600/3550 BC de la Vitănești (4758±26 BP), Căscioarele 'Ostrovel' (4820±40 BP; 4907±43 BP) (Reingruber 2015: anexa 1, nr. 2, 3), Bucșani (4785±43 BP) (Cucchi *et al.* 2011: 1197), aflate în afara arealului propus, ar putea fi legate de un orizont post-Gumelnița, contemporan cu *mixtul* Cucuteni B - Cernavoda I sau Cernavoda I²¹, așa cum apar și datele de la Pietroasa Mică (4913±25 BP; 4872±24 BP; 4816±19 BP) (Sirbu *et al.* 2011: 53), Mălăieștii de Jos (4900±40 BP) (Frînculeasa 2012d), Sărata Monteoru (4701±42 BP) (Lazarovici 2010: tab. 1, p. 82). Mai remarcăm și datele ce provin din *tell*-urile de la Hârșova (4666±55 BP)²² și Corabia-Celei (4655±55 BP) (László 1997: 265, nr. 188). De asemenea, din situl Cernavoda I de la Săveni, provin trei date C¹⁴ ce 'plasează locuirea în intervalul 3724-3378 BC' (Cernea *et al.* 2014: 276), din care una este înscrisă în intervalul 3640 (76,6%) 3498 cal BC-3436 (18,8%) 3378 cal BC' (Cernea și Vlad 2015: 197)²³. Din același sit provin și două cioburi Cucuteni B (Bem 2001: 50; Vlad 2010: 276, pl. 175/2, 3). Pentru spațiul de la est de Prut, amintim intervalul 3780-3524 BC pentru depunerea

arheologică atribuită locuirii Cernavoda I (inclusiv ceramică Cucuteni B, ce apare nestratigrafiată) din situl de la Orlovka 'Kartal' (Bruyako *et al.* 2005: 16; Govedarica și Manzura 2015: 452) sau cele nouă date de la sud de Dunăre de la Ovčarovo și Hotnica (Boyadziev 1995). De la Orlovka avem acces la două date publicate (4925±35; 4910±35) (Bruyako 2016: 122). Cu excepția unei probe de la Ovčarovo ce atinge sfârșitul mileniului V, dar și alte două date ce provin din morminte tumulare de la Krasnoe (5180±30/4042-3965 BC) și Sărățeni (5140±40 BP/4041-3801 BC) (Agulnikov și Pașa 2008: 34), celelalte coboară în mileniul V. Pentru Sărata Monteoru mai există două probe ce ating ultimul sfert al mileniului IV, discuția putând fi legată de o locuire post Cucuteni B2, mai apropiată de ceea ce înseamnă locuirea tripoliană târzie/CII/Horodiștea-Foltești sau mai spre sud Cernavoda III (Lazarovici 2010: 82, tab. 1).

Toate datele radiocarbon post-Gumelnița A2 nu confirmă o locuire Cernavoda I în imediata apropiere cronologică a abandonării/încetării locuirii telurilor din apropierea Dunării sau din Dobrogea, idee postulată de-a lungul timpului mai curând în baza unor date stratigrafice. Deocamdată putem constata că nu există încă publicată o dată care să depășească la limita ei extremă (cea mai veche) reperul 3800/3750 î.Hr. (cu valori medii ce coboară sub 3700 î.Hr.). Toate reperele radiocarbon pentru orizontul Cucuteni B - Cernavoda I se sincronizează cu cele Cucuteni B sau cele tripoliene târzii (Mantu 1998; Lazarovici 2010; Rassamakin 2011). Problema *hiatusului* ce apare la sfârșitul culturii Gumelnița și întreruperea/reluarea relațiilor dintre zona nord-pontică și a Dunării de Jos (Rassamakin 2011: 85 și urm.; Reingruber și Rassamakin 2016) rămâne una deschisă. Relevanța stratigrafiei, dar și a complexelor cercetate în situl de la Hârșova, alături de apariția unor importuri Cucuteni A4, merită totuși luate în considerare (Hașotti și Popovici 1997; Hașotti 1997).

Sit arheologic	Nivel cultural	Data necalibrată (BP)	Data calibrată, sigma 1: 68,2% (cal BC)	Data calibrată, sigma 2: 95,4% (cal BC)	Valoarea medie
Vitănești	Cernavoda I?	4758±26	3633-3523	3639-3384	3574
Căscioarele	Cernavoda I	4820±40	3651-3534	3695-3521	3578
Căscioarele	Cernavoda I	4907±43	3711-3645	3777-3638	3688
Bucșani	Cernavoda I?	4785±43	3639-3526	3652-3383	3568
Pietroasa Mică	Cucuteni B - Cernavoda I	4913±25	3701-3658	3761-3644	3682
Pietroasa Mică	Cucuteni B - Cernavoda I	4872±24	3691-3640	3699-3637	3657
Pietroasa Mică	Cucuteni B - Cernavoda I	4816±19	3644-3539	3649-3534	3561
Mălăieștii de Jos	Cucuteni B - Cernavoda I	4900±40	3705-3648	3768-3638	3682
Sărata Monteoru	Cucuteni B - Cernavoda I	4701±42	3624-3376	3632-3371	3467
Hârșova	Cernavoda I	4666±55	3517-3370	3632-3353	3458
Săveni	Cernavoda I	?	?	3640-3378	?
Corabia-Celei	Celei	4655±55	3516-3366	3632-3345	3454
Sărata Monteoru	Cucuteni B - Cernavoda I	4481±33	3331-3097	3342-3030	3206
Sărata Monteoru	Cucuteni B - Cernavoda I	4440±25	3307-3022	3320-2939	3125
Orlovka	Cernavoda I	4925±35	3784-3653	3775-3646	3702
Orlovka	Cernavoda I	4910±35	3706-3652	3766-3641	3691

Tabelul 3. Date radiocarbon post Gumelnița (culturile Cernavoda I, Cucuteni B-Cernavoda I, Celei). Radiocarbon data subsequent to Gumelnița (Cernavoda I, Cucuteni B-Cernavoda I and Celei cultures).

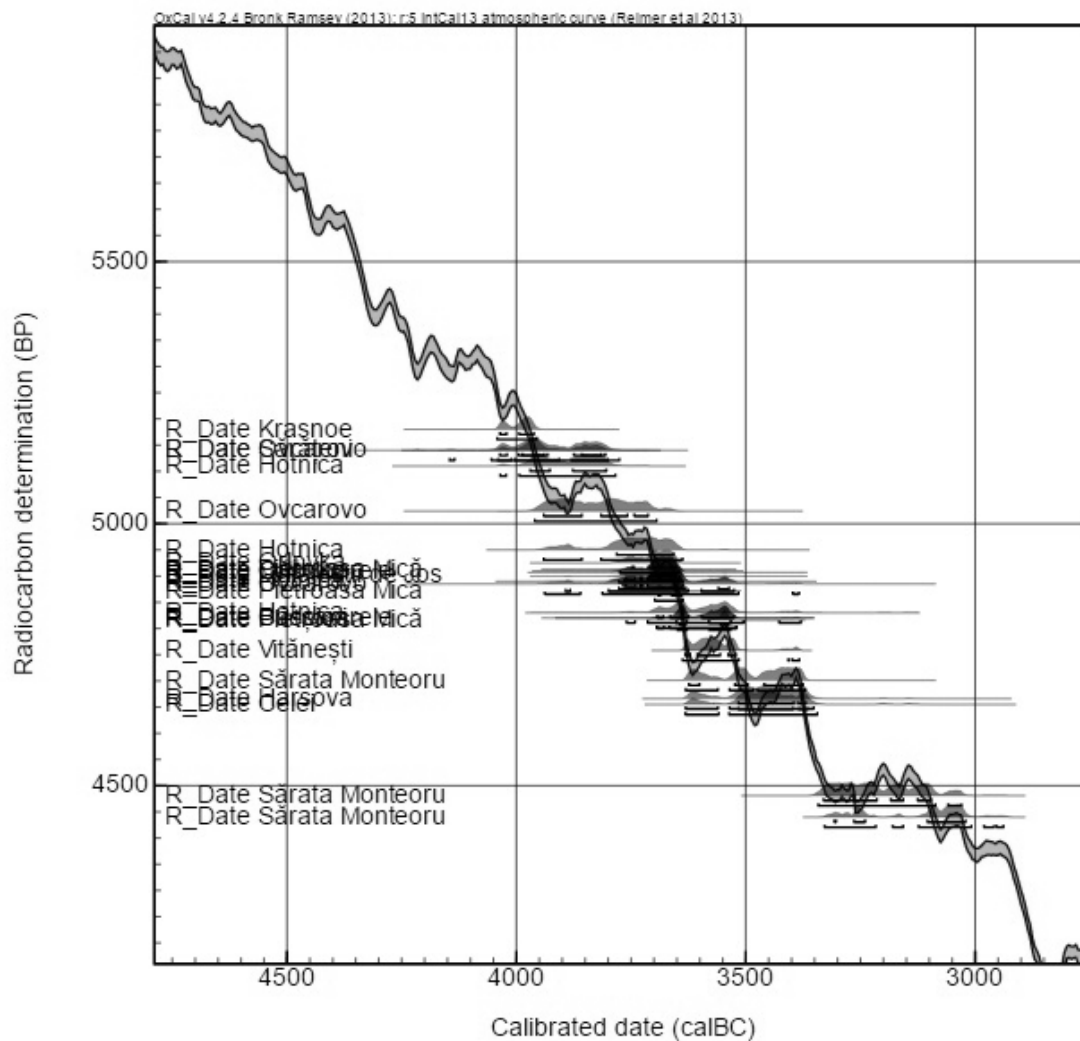

Figura 8. Date radiocarbon Cernavoda I - Hotnica: curba de calibrare.
Radiocarbon data Cernavoda I - Hotnica: calibration curve.

Tot pentru acest etaj cronologic în care se întrevide evoluția târzie a culturii Gumelnița și contactul Cucuteni A3 - Gumelnița B1, mai remarcăm și datele din Peștera Ungurească (Tab. 4) obținute pentru locuirea Orizontului Torților Pastilate/Bodrogkeresztur (Biagi și Voytek 2006: tab. 1).

Cod probă	Nivel de locuire	Data necalibrată (BP)	Data calibrată, sigma 1: 68,2% (cal BC)	Data calibrată, sigma 2: 95,4% (cal BC)
GrN-29100	2A	5350±40	4260-4080	4320-4050
GrN-29100	2A3	5260±40	4190-4010	4230-3980
GrN-29100	2A3	5120±40	3970-3820	4010-3800
GrN-29100	2B	5100±40	3950-3820	3980-3790

Tabelul 4. Peștera Ungurească: date radiocarbon pentru locuirea Orizontului Toartelor Pastilate.
Peștera Ungurească: radiocarbon data for the habitation of the Toarte Pastilate horizon.

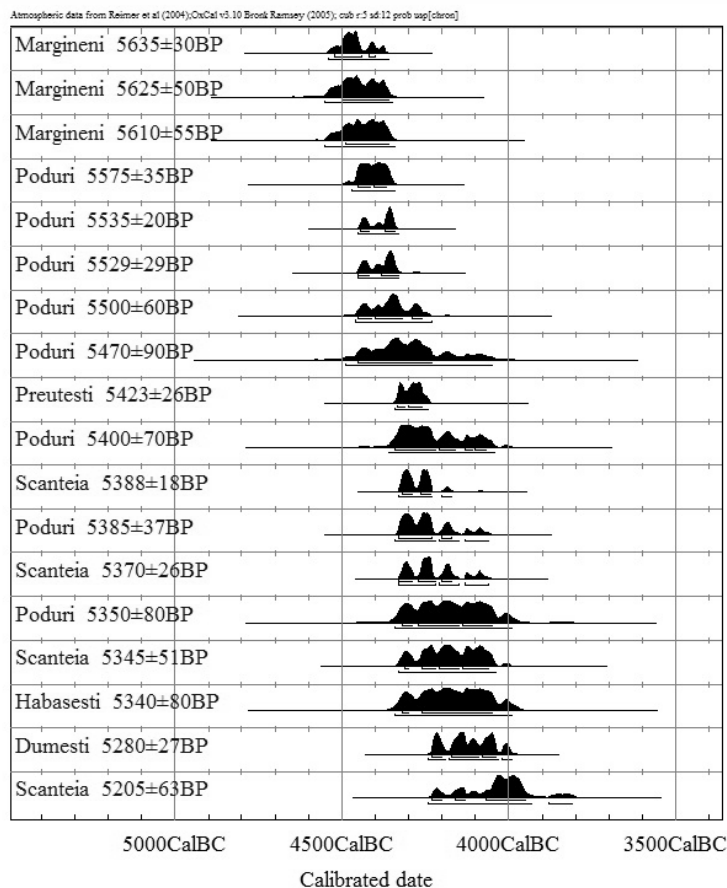

Figura 9. Grafic cu modelarea datelor radiocarbon din așezări Cucuteni A.
Radiocarbon data modelling of samples from Cucuteni A settlements.

Concluzii

Cercetările recente în siturile din nordul Munteniei, dar și reevaluarea unor descoperiri mai vechi, au oferit materiale arheologice utile unor abordări comparative din perspectiva cronologiei relative. Observăm prezența unor vase tipice pentru corpusul Gumelnița, la care se adaugă o serie de elemente apropiate de cele Precucuteni, Cucuteni timpurii sau Ariușd. De asemenea, apar relativ frecvent importurile Cucuteni/Ariușd reprezentate în cele mai multe cazuri de ceramică. Dacă aceste importuri sunt certe, în cazul celor ce definesc prezențe Precucuteni în așezările Stoicani-Aldeni perspectiva este una subiectivă, ce ține mai curând de consemnarea unor asemănări²⁴. Descoperirile precucuteniene în situri Gumelnița considerate *importuri* nu sunt deloc numeroase/reprezentative (Garvăn 2013: harta 3), ceva mai concludente fiind fragmentele ceramice de la Vidra, Măgurele sau Însurăței (Rosetti 1934: 17-18, fig. 25; Roman 1962; 1963; Pandrea *et al.* 2009).

Relevante, dar neexploatate, sunt *importurile* Cucuteni prezente la Aldeni, Bălănești, Coțatcu, Mălăiești de Jos sau Suceveni, Dodești, Smulți, Tămășani, Stoicani, în situri considerate Stoicani-Aldeni. Și în așezările din câmpia Brăilei precum cele de la Brăilița, Însurăței, Cireșu, apar importuri, posibil Precucuteni în niveluri de locuire considerate Gumelnița A1, sigur Cucuteni A2-3 în cele Gumelnița A2. Pentru câmpia Brăilei (deși nu înțelegem supralicitarea impactului acestui areal) tema a părut a fi fost rezolvată prin includerea acestui spațiu în arealul Gumelnița (Pandrea *et al.* 1997, 2009; Pandrea și Vernescu 2005). Deși unele din concluziile expuse sunt discutabile, am putea reduce arealul Stoicani-Aldeni mai spre vest și nord-vest, și în apropierea zonei colinare, iar așezările mai apropiate de Dunăre le putem eventual ancora cultural arealului Gumelnița *clasic*. În acest caz problematică rămâne definirea siturilor din jumătatea sudică a Moldovei, dar și cele de la est de Prut. Ar fi dificil să includem așezări precum cele de la Suceveni sau Bonțești în repertoriul descoperirilor Gumelnița *clasice*. Pentru numeroasele situri de pe valea râului Călmățui, amprenta locală (definită sau nu drept Stoicani-Aldeni) este prezentă, inclusiv în așezările la Brăilița, Lișcoteanca sau Însurăței, poate mai accentuat spre izvoare, remarcând în acest sens descoperirile de la Sudiți, Gherăseni, Moisca, Luciu, Largu, Udați etc. (Frînculeasa 2008, 2010, 2010a).

În așezările Stoicani-Aldeni din zona subcarpaților Munteniei (Aldeni, Coțatcu, Bălănești, Mălăieștii de Jos, Gura Vitioarei, Seciu?) apar fragmente ceramice pictate în manieră sau cu forme Cucuteni, la care adăugăm prezența unor statuete antropomorfe ce amintesc de plastica cucuteniană la Apostolache, Mălăieștii de Jos, Ghinoaică. În acest areal lipsesc așezările Gumelnița A1, A2/B1, ce se regăsesc totuși în zona nordică (de câmpie, piemontană) a Munteniei în localitățile Urlați, Iordăcheanu, Inotești, Colceag, Târgșoru Vechi, Ploiești, Independența, Sudiți 'Purcăreață' etc. În lipsa cercetărilor arheologice sistematice, cele două situri de la Ghinoaică (Frînculeasa și Garvăn 2007), la care îl adăugăm pe cel de la Homești (Comșa 1978), în care apare ceramică Precucuteni, pot fi greu abordate și inserate analizei. În așezarea de la Urlați situată în câmpia înaltă de la baza dealurilor subcarpatice, materialul descoperit este gumelnițean, deși nu lipsesc nici elemente Stoicani-Aldeni, printre care remarcăm cupele realizate și decorate în manieră specifică, plastică antropomorfă. Evidențiem pentru acest sit dispunerea geografică mai apropiată de arealul Stoicani-Aldeni, comparativ cu cele de la Seciu, Mălăieștii de Jos sau Gura Vitioarei, aflate mai la vest, în bazinul râului Teleajen.

Acest aspect cultural se conturează și se definește în/spre final printr-un colaj de elementele ariușd-cucuteniene timpurii cu cele Gumelnița. De altfel, elementele comune Ariușd și Gumelnița ce asigurau o anumită amprentă culturală în nordul Munteniei, au dus la definirea descoperirilor *de tip Gumelnița-Ariușd* (Ștefan 1943, 1944). În acea perioadă exista publicat materialul de la Ariușd (László 1924) și din alte câteva situri gumelnițene (Cernavoda, Sultana, Gumelnița, Căscioarele, Glina, Calomfirești etc.), precum și Bonțești (Dumitrescu 1933). Descoperirile de Aldeni păreau a îngloba elemente prezente în mediile Ariușd și Gumelnița. Gh. Ștefan evidențiază că „*regiunea dealurilor – cel puțin în jud. Buzău și Râmnicu Sărat (stațiunea de la Bonțești) – este zona în care se contopesc cele două mari arii ale civilizației neo-eneolitice din sud-estul Carpato-Balcanic: aria Gumelnița și aria Ariușd*” (Ștefan 1943: 163). Astfel, prin analiza unui lot restrâns de materiale, ce marcau în fapt stadiului incipient al cercetărilor, a fost intuită legătura între cele două arii cultural-geografice (Ștefan 1943: 163; 1944: 31).

Acest tablou al nord-nord-estului Munteniei, corelat cu datele și materialul arheologic de la Mălăieștii de Jos, semnaleză un aport cultural ajuns în acest areal atât pe linia/baza dealurilor aflate la curbura Carpaților, dar și pe filieră transcarpatică. Materialul arheologic descoperit și publicat, deocamdată parțial, de la Păuleni sau Bod sau mai consistent de la Ariușd, arată că subiectul ar putea avea în viitor o bază relativ solidă de analiză. În plus apariția în așezările de la Coțatcu, Seciu, Bălănești, dar și Mălăieștii de Jos, a unor materiale ce par să fie marcate de tradiții alogene și atribuite unui orizont cronologic poate ușor anterior etapei Cucuteni A2, reprezintă indicii ale unor contacte și apropieri cu mediul cultural de la nord de Carpații Meridionali, definit de descoperirile Ariușd timpurii. De altfel, lotul ceramic de la Mălăieștii de Jos prezintă o serie de elemente originale, chiar prin comparație cu celelalte descoperiri contemporane cunoscute în nordul Munteniei.

Puținele date absolute atribuite siturilor Stoicani-Aldeni/Bolgrad relevă un sincronism cronologic, atât cu debutul culturii Gumelnița, asta mai curând pentru siturile Bolgrad și cele din apropierea Dunării, cât și cu etapele Gumelnița A2, Ariușd-Cucuteni A2-A3. Segmentele cronologice în care evoluează culturile Boian-Spanțov și Precucuteni dacă se ating cu cele Stoicani-Aldeni (cel mult în cazul celor Precucuteni), se întâmplă la marginea/limita evoluției respectivelor manifestări culturale, sau mai explicit, a datelor radiocarbon. Acest sincronism este evidențiat inclusiv de prezența sau absența importurilor sau a unor elemente reper precizate. Lipsa importurilor Precucuteni în așezări Stoicani-Aldeni, poate fi un răspuns aflat într-o logică genetică, aspect bine subliniat pentru nordul Munteniei de apariția ceramicii Cucuteni. Probabil segmentul cronologic cuprins între finalul Precucuteni III și Cucuteni A2 este ocupat de comunitățile Stoicani-Aldeni în sudul Moldovei/nordul Munteniei și de cele Ariușd timpurii în sud-estul Transilvaniei. Aceeași nișă cronologică ar putea fi ocupată la nord de acest areal de ceea ce a fost definit drept Cucuteni A1 de la Poduri, posibil Târgu Frumos, ce din prisma artefactelor/ceramicii în special, par mai apropiate de Precucuteni. De altfel, cele câteva fragmente ceramice Stoicani-Aldeni de la Poduri provin din acest nivel.

Ce poate fi subliniat în cazul datelor radiocarbon de la Mălăieștii de Jos, dar și Seciu, este limita aflată în jurul datei de 4250/4200 BC, una ce pare a reprezenta un reper pentru tot ce înseamnă cultura Gumelnița clasică, inclusiv pentru sudul Dunării (Reingruber 2015: 314). În apropierea acestei date pare că încetează locuirea *tell*-urilor aflate de o parte și de alta Dunării, la nord posibil doar pentru sectorul aflat în imediata apropiere a fluviului. În bibliografia românească, se afirmă că faza B1 a culturii Gumelnița urmează etapei A2 și se manifestă numai la nord de Dunăre, nefiind exclusă posibilitatea ca faza A2 (în anumite areale) și etapa B1 să evolueze simultan (Bem 2001: 45). Posibilitatea ca faza B1 să fie în fapt un aspect local ce se manifestă în aceeași perioadă cu etapa A2 (Reingruber 2015: 314) ar putea explica, printre altele, prezența în așezările de la Mălăieștii de Jos, Seciu, Aldeni etc., a materialelor arheologice ce amintesc de ambele etape sau aparițiile Stoicani-

Aldeni în situri gumelnițene precum cele de la Urlați, Morteni, Măriuța etc. Dintre acestea subliniem descoperirile de la Măriuța, în care ceramica Stoicani-Aldeni apare și în nivelul de locuire B1 (Șimon 1995). De asemenea, importurile Cucuteni A3 apar atât în așezări Gumelnița A2, cât și B1 (Bem 2001: 44-5). Datele radiocarbon în cazul siturilor Cucuteni A3 par să definească și ele un reper în jurul datei 4200 BC. Câteva date ce coboară spre 4000 BC (Hăbășești, Scânteia, Poduri) pot fi influențate de marja de eroare mai mare aflată între 60-80 de ani. De altfel, așezările Cucuteni A-B ar putea avea debutul spre 4100 BC (Bem 2001: 47). Câteva date pentru așezările Gumelnița ating acest reper (Sultana, Pietrele), dar sunt discutabile, având în vedere că pentru aceleași niveluri de locuire din siturile respective avem date ce se opresc în jurul reperului amintit anterior.

Acest reper pare a fi și unul ce poate fi raportat la descoperirile de *tip stepic* cunoscute la Dunărea de Jos, inclusiv în spațiul intracarpatic (sceptre zoomorfe, sceptre sferoidale din piatră, ceramica C, cimitirul de la Decea Mureșului, așezarea de la Șeușa etc.). Pentru cimitirul de la Decea Mureșului sunt publicate două date, situate în ultimul sfert al mileniului V î.Hr. (Maxim 1999: 124; Rotea *et al.* 2014: pl. XIX/6), asemănătoare cu cea din mormântul de la Csongárd (Horváth *et al.* 2013: tab.3) sau cele de la est de Prut de la Căinari (Govedarica 2004: 82, Abb. 13) și Giurgiulești (Rassamakin 2011: 84). Apariția unor fragmente ceramice și vase atribuite culturii Skelia în situl de la Pietrele, în contexte datate anterior de acest reper, subliniază și mai bine această concluzie (Reingruber și Rassamakin 2016).

În ce privește arealul ocupat de cultura Gumelnița (Dobrogea, Muntenia), deocamdată segmentul cronologic cuprins între 4250/4200 - 3800/3700 BC nu este acoperit de date radiocarbon, iar reperele de cronologie relativă sunt mai curând irelevante. Numărul mare de așezări de tip *tell* ce prosperă în jumătatea nord-vestică a câmpiei Munteniei, a părut a reflecta un ultim refugiu al locuirii Gumelnița. Arealul respectiv cunoaște o densitate remarcabilă de *tell*-uri (de mici dimensiuni cu depuneri arheologice și naturale ce nu ating 2,5 m grosime) necunoscută anterior (Ștefan 2010). Cercetările, restrânse, au livrat dovezi modeste utile unei analize privind locuirea post 4200 BC. Așa cum cunoaștem, așezările Gumelnița B1, au fost suprapuse (lipsesc totuși situații stratigrafice relevante), în câteva cazuri, de locuiri inconsistente de *tip Brătești* (Frînculeasa 2010: pl. 12; Ștefan 2012). În absența unor cercetări sistematice care să permită analize și observații concludente, problema locuirii de *tip Brătești* este încă nelămurită. Posibilitatea sincronismului cu descoperirile Cernavoda I nu este susținută de contexte arheologice (Tudor 1984). Ceramica cu anumite caracteristici, ușor de remarcat în cazul inventarului Cernavoda I sau eventual Sălcuța IV (cochilii de scoică/melc pisate în pastă, decorul striat vălurit, șnurul sau pseudoșnurul, creștături, decorul imprimat cu degetul etc.) (Harțuche 1980; Șimon 1989; Hașotti și Popovici 1992; Hașotti 1997²⁵), nu este prezentă în siturile Brătești, ce pare mai apropiată de cea gumelnițeană. Se pare că între finalul culturii Gumelnița și debutul Cernavoda I, materialele de *tip stepic*, bine reprezentate undeva între 4350-4250 î.Hr., lipsesc din acest areal. La nivel regional, inserarea locuirii Brătești între culturile Gumelnița și Cernavoda I nu trebuie exclusă *a priori*. Ce se întâmplă în paralel în restul Munteniei nu cunoaștem încă. Mai amintim câteva importuri - cioburi Cucuteni ce sunt lipsite de contexte stratigrafice clare. Există un fragment Cucuteni A-B la Budureasca (Frînculeasa 2010: pl.185/2) și un ciob Cucuteni B la Morteni, dintr-un nivel de locuire Brătești? (Frînculeasa 2010: pl. 187/4). E însă prea puțin însă pentru a îndrăzni și dezvolta o discuție.

Intervalul cuprins între 3800/3750-3350/3300 BC ce pare a fi conturat de datele radiocarbon și cele de cronologie relativă, este unul în care la sud de Carpați se manifestă elemente culturale Cucuteni B²⁶, Cernavoda I (Cucuteni-Cernavoda I), Cernavoda III. Interesant este că avem o evoluție (nu neapărat în sens calitativ) ce acoperă un interval de timp comparabil cu cel al culturii Gumelnița, urmele lăsate fiind cu totul contrastante, explicația putând fii una ce ține de caracterul locuirii specifice acestor ansambluri culturale.

Absența unor serii de datări pentru așezări Stoicani-Aldeni/Bolgrad nu permite deocamdată o analiză în profunzime a subiectului cronologiei absolute. Cadrul cronologic regional va putea fi detaliat și (re)discutat odată cu publicarea unor noi date absolute, atât pentru probe prelevate din așezări Precucuteni, Boian-Spanțov/Gumelnița A1, cât și Stoicani-Aldeni. Deocamdată, o etapizare mai fină ce poate fi intuită (inclusiv spațial) este inabordabilă în lipsa unor loturi consistente de date absolute și/sau relative/stratigrafice. Fundamentale rămân noi/viitoare cercetări arheologice.

Mulțumiri

Mulțumesc unor colegi ce mi-au pus la dispoziție o serie de piese arheologice inedite sau edite și fotografii utilizate în acest articol. Amintesc pe Daniel Garvăn și Laurențiu Grigoraș (Muzeul Județean Buzău), Lăcrămioara Istina (Muzeul Județean Bacău), Eugen Paveleț (Direcția Județeană de Cultură Prahova), Sándor József Sztáncuj (Muzeul Național Secuiesc).

Note

1. Vezi bibliografia extinsă.
2. Unele descoperiri sunt categorisite fără umbră de îndoială drept Gumelnița A1 sau A2. În cazul așezărilor din nord-estul Munteniei este greu să nu observăm o anumită amprenta locală a locuirii, la care se adăugă o serie de elemente ce țin de geneza acestui aspect cultural, dar și cadrul natural și arealul ocupat etc.
3. Vezi bibliografia extinsă.
4. Mai amintim recente cercetări, deocamdată nu foarte concludente încât să poată fi incluse în analiza noastră, de la Frunteșeni (jud. Vaslui), o așezare aflată în jumătatea sudică a Moldovei (Porociuc *et al.* 2013; Rotaru *et al.* 2014). Cele două studii sunt identice, diferă într-o mică măsură colectivul de autori.
5. Parte din arealul de est al sitului cel mai probabil s-a prăbușit în albia râului.
6. Desigur există și alte depuneri grosiere sau lenticulare, mai mult sau mai puțin semnificative în contextul evoluției sitului, dar nerelevante în cadrul discuției noastre.
7. În acest caz nu excludem prezența unui act ritualic, semnalat și în cazul altor construcții din acest sit.
8. Vezi discuții extinse și bibliografia aferentă despre tipologia, cronologia și ocurența acestor artefacte-reper.
9. Cu bibliografia.
10. Informații și fotografii/desene oferite de Daniel Garvăn căruia îi mulțumim.
11. Vasul pare mai curând specific mediului Stoicani-Aldeni.
12. De la Aldeni mai provine un vas pictat cu roșu în interiorul unor motive decorative incizate (Planșa VIII.13). Mulțumesc domnului Daniel Garvăn pentru informație și desenul/fotografia vasului.
13. Piesa se află în patrimoniul Complexului Muzeal 'Iulian Antonescu' Bacău, nr. inv. 12415. Mulțumesc doamnei Lăcrămioara Istina ce ne-a pus la dispoziție fotografii cu vasul respectiv.
14. Mulțumesc domnului Sándor József Sztáncsuj ce ne-a pus la dispoziție fotografii cu vasul respectiv (Planșa VIII.7).
15. Cu bibliografia extinsă.
16. După cum poate fi constatat din sursele bibliografice, cu mici excepții notabile (merită amintite eforturile unor cercetători din sectoare conexe arheologiei), cele mai multe din datele obținute au fost finanțate prin proiecte cu participare externă, realizarea unor astfel de analize fiind încă prohibită pentru arheologia românească. În cazul multor proiecte interne finanțate din diferite fonduri, astfel de analize, uzuale pentru arheologia occidentală, inclusiv cea central-europeană, sunt sacrificate/eludate pentru alte priorități.
17. Din zona cimitirului eneolitic de la Sultana sunt inserate într-un grafic două date, fără a fi publicate rezultatele în ani BP, putând fi utilizate orientativ. Una pare a fi Boian-Spanțov, cealaltă Gumelnița A2 (Hervella *et al.* 2015: S8). De asemenea, pentru complexul funerar este amintit intervalul 5071-4450 cal BC, cu probabilitate de 95.4% (Lazăr și Voicu 2015: 68).
18. Dezbaterea asupra ce reprezintă fazele/etapele Spanțov și Gumelnița A1, respectiv cronologiile Comșa și Dumitrescu, pare abandonată. În general etapa a II din faza Spanțov a culturii Boian fost asimilată etapei Gumelnița A1. Având acces la datări absolute, în lipsa publicării unor loturi consistente de materiale, tema nu pare să mai aibă greutatea din trecut.
19. În același sens remarcăm probabilitatea ca noile date radiocarbon, ce par prea timpurii, de la Varna să fie sub efectul de *freshwater reservoir* (Dzhanfezova 2013: 44 și urm.).
20. Cu bibliografia și o listă completă a datelor radiocarbon.
21. Nu insistăm asupra cronologiei culturii Cernavoda I cu cele trei etape; descoperirile în care ceramica Cernavoda I apare asociată cu cea Cucuteni B sunt considerate definitorii pentru ultima

etapă, Cernavoda Ic (Harțuche 1980: 86; Hașotti 1997: 134-6). Datele radiocarbon nu confirmă deocamdată această concluzie. Putem observa că din datele existente pentru siturile de la Pietroasa Mică, Mălăieștii de Jos, Sărata Monteoru, Orlovka, indirect Săveni sau Vitănești (prin prezența unor importuri Cucuteni B sau ceramică striată), aspectul mixt Cucuteni-Cernavoda I evoluează pe o perioadă mai lungă, suprapunând o mare parte din evoluția culturii Cernavoda I. De altfel, reperele absolute din aceste situri sunt cele mai vechi, iar cele dinspre sudul României sunt mai recente.

²². Vezi o discuție legată de problemele ridicate de această dată realizată pentru o probă prelevată din primul nivel Cernavoda Ia din situl respectiv (Bem 2001: 48-9).

²³. Trebuie consemnată această modalitate de a publica date radiocarbon inutilizabile, semnalată de altfel și în alte surse.

²⁴. Geneza unor elemente precucuteniene în fondul cultural Stoicani-Aldeni ar putea să indice existența unui nucleu inițial în geneza și evoluția/definirea acestui aspect, la contactul cu cultura Gumelnița, poate în jumătatea de sud a Moldovei.

²⁵. Cu bibliografia extinsă.

²⁶. Nu insistăm asupra ceea ce înseamnă evoluția Cucuteni târzie cu toate segmentele considerate post Cucuteni sau legate direct de această cultură.

Anexă

Date radiocarbon din diferite situri eneolitice din România.

Radiocarbon data from various Eneolithic sites from Romania.

Cod probă	Sit	Data necalibrată (BP)	Data calibrată, sigma 1: 68,2% (cal BC)	Data calibrată, sigma 2: 95,4% (cal BC)	Bibliografie
BOIAN – SPANȚOV					
Poz-52575	Căscioarele	6100±50	5210(9,9%)5170 5080(58,3%)4940	5210(94,3%)4900 4870(1,1%)4850	Lazăr <i>et al.</i> 2013: 77, tab. 8
Poz-52571	Glina	5890±40	4800(68,2%)4715	4850(95,4%)4680	Lazăr <i>et al.</i> 2013: 77, tab. 8
Poz-52604	Radovanu	5855±35	4780(68,2%)4690	4800(95,4%)4610	Lazăr <i>et al.</i> 2013: 77, tab. 8; Ștefan 2014: 9, fig. 10.
Bln-?	Radovanu	5850±70	4800(68,2%)4610	4900(95,4%)4530	Bem 2001: tab. 3, nr. 12
Bln-598	Căscioarele	5855±80	4830(68,2%)4610	4940(95,4%)4520	Bem 2001: tab. 3, nr. 4
Bln-334	Căscioarele	5750±80	4690(68,2%)4500	4790(94,4%)4440 4420(1,0%)4400	Bem 2001: tab. 3, nr. 6
Kn I-149	Căscioarele	5750±65	4690(68,2%)4530	4730(95,4%)4450	Bem 2001: tab. 3, nr. 7
Bln-602	Căscioarele	5705±85	4680(12,2%)4630 4620(56,0%)4450	4730(95,4%)4360	Bem 2001: tab. 3, nr. 9
Beta-148762	Lăceni	5790±40	4710(68,2%)4590	4730(95,4%)4530	Bailey <i>et al.</i> 2002: 352, tab. 1.
UBA-9631	Hârșova	5774±28	4690(68,2%)4590	4710(95,4%)4540	Bréhard și Bălășescu 2012: tab. 1
PRECUCUTENI					
Bln-2804	Poduri	5820±50	4770(3,1%)4750 4730(65,1%)4600	4790(95,4%)4540	Bem 2001: tab. 1, nr. 1
Bln-2782	Poduri	5780±50	4690(68,2%)4550	4770(1,0%)4750 4730(94,4%)4490	Mantu 2000: 100; Preoteasa 2011: tab. 1
Bln-2783	Poduri	5690±50	4590(68,2%)4450	4690(93,4%)4440 4420(2,0%)4400	Preoteasa 2011: tab. 1

Bln-2784	Poduri	5680±80	4660(2,2%)4640 4620(62,3%)4440 4420(3,7%)4400	4710(95,4%)4350	Preoteasa 2011: tab. 1
GrN-4424	Târpești	5530±85	4460(63,1%)4320 4290(5,1%)4260	4560(94,0%)4220 4200(1,4%)4160	Bem 2001: tab 1, nr. 5
ARIUȘD					
CAIS 12283/ PAC-8	Păuleni Ciuc	5920±25	4840(68,2%)4720	4850(95,4%)4720	Whitlow <i>et al.</i> 2013: tab. 1; 2014, tab. 1, 2.
CAIS 12284/ PAC-12	Păuleni Ciuc	5450±25	4345(30,0%)4320 4290(38,2%)4265	4350(95,4%)4225	Whitlow <i>et al.</i> 2013: tab. 2; 2014, tab. 1, 2.
CAIS 12285/ PAC-13	Păuleni Ciuc	5230±25	4045(68,2%)3985	4230(2,1%)4200 4160(4,3%)4130 4070(89,0%)3960	Whitlow <i>et al.</i> 2013: tab. 3; 2014, tab. 1, 2.
Gd-5858	Malnaș-Băi	5940±60	4900(68,2%)4720	4990(95,4%)4690	László 2006: table 1
Gd-5861	Malnaș-Băi	5880±80	4850(63,6%)4650 4640(4,6%)4610	4950(95,4%)4540	László 2006: table 1
Hd-14118	Malnaș-Băi	5663±42	4540(68,2%)4455	4610(95,4%)4360	Maxim 1999: 133; Mantu 1998: 247; László 1997: 263
Gd-5860	Malnaș-Băi	5490±80	4450(68,2%)4250	4500(87,8%)4220 4210(3,9%)4160 4130(3,7%)4060	László 2006: table 1
Hd-15082	Malnaș-Băi	5407±20	4330(51,8%)4280 4270(16,4%)4255	4330(95,4%)4235	Maxim 1999: 133; Mantu 1998: 247; László 1997: 263.
Hd-15278	Malnaș-Băi	5349±40	4320(2,9%)4300 4260(17,0%)4220 4210(22,6%)4160 4130(25,8%)4070	4330(9,7%)4280 4270(85,7%)4050	Maxim 1999: 133; Mantu 1998: 245; László 1997: 263
CUCUTENI A2-A3					
Bln-1751	Mărgineni	5635±30	4520(59,5%)4440 4420(8,7%)4400	4540(95,4%)4360	László 1997: 262
Bln-1536	Mărgineni	5625±50	4500(68,2%)4360	4550(95,4%)4350	László 1997: 262
Bln-1534	Mărgineni	5610±55	4490(68,2%)4360	4550(95,4%)4340	László 1997: 262
Hd-15401	Poduri	5575±35	4450(30,5%)4415 4405(37,7%)4365	4470(95,4%)4340	Preoteasa 2011: tab. 1
GrN-31713	Poduri	5535±20	4445(20,9%)4420 4370(47,3%)4340	4450(95,4%)4330	Preoteasa 2011: tab. 1
Hd-15324	Poduri	5529±29	4450(21,2%)4420 4380(47,0%)4330	4450(95,4%)4330	Preoteasa 2011: tab. 1
Bln-2824	Poduri	5500±60	4450(13,4%)4410 4400(44,4%)4320 4290(10,4%)4260	4460(95,4%)4230	Preoteasa 2011: tab. 1
Lv-2153	Poduri	5470±90	4450(68,2%)4230	4490(95,4%)4050	Preoteasa 2011: tab. 1
Bln-2805	Poduri	5400±70	4340(51,3%)4220 4210(10,6%)4160 4130(2,0%)4110 4100(4,3%)4070	4360(95,4%)4040	Preoteasa 2011: tab. 1
Hd-15039	Poduri	5385±37	4330(61,9%)4230 4200(6,3%)4170	4340(69,1%)4220 4210(14,8%)4150 4130(11,6%)4060	Preoteasa 2011: tab. 1
Bln-2766	Poduri	5350±80	4320(7,9%)4290 4270(34,6%)4150 4140(25,6%)4050	4340(95,4%)3990	Preoteasa 2011: tab. 1
GrN-1985	Hăbășești	5340±80	4320(2,4%)4300 4260(65,8%)4050	4340(95,4%)3990	Mantu 1998: 248
Hd-14817	Preutești	5423±26	4335(19,7%)4310 4300(48,5%)4260	4340(95,4%)4240	Mantu 1998: 248

Hd-19572	Dumăști	5280±27	4230(14,9%)4200 4170(33,3%)4090 4080(20,0%)4040	4240(19,3%)4190 4180(68,8%)4030 4020(6,3%)3990	Lazarovici 2010: 82
Hd-14792	Scânteia	5370±26	4330(20,9%)4290 4270(32,8%)4220 4200(14,5%)4170	4330(61,9%)4220 4210(20,3%)4150 4130(13,3%)4060	László 1997: 263; Mantu <i>et al.</i> 1994: 94; Mantu 1998 : 248
Hd-14701	Scânteia	5388±18	4320(34,5%)4290 4265(33,7%)4235	4330(92,3%)4230 4200(3,1%)4170	Mantu <i>et al.</i> 1994: 94; Mantu 1998: 248
Hd-16700	Scânteia	5345±51	4310(1,3%)4300 4260(15,1%)4220 4210(23,1%)4150 4140(28,6%)4060	4330(95,4%)4040	Lazarovici 2010: 81
Hd-16701	Scânteia	5205±63	4230(3,9%)4200 4160(6,6%)4130 4070(57,7%)3950	4240(89,8%)3930 3880(5,6%)3810	Lazarovici 2010: 81
GUMELNIȚA (PIETRELE)					
Bln-5617	Pietrele	5500±39	4450(8,8%)4420 4370(53,4%)4320 4290(6,0%)4270	4450(83,5%)4310 4300(11,9%)4260	Weninger <i>et al.</i> 2010: tab. 1
Bln-5618	Pietrele	5500±34	4440(4,6%)4420 4370(60,6%)4320 4280(3,0%)4270	4450(85,8%)4320 4300(9,6%)4260	Weninger <i>et al.</i> 2010: tab. 1
Bln-5619	Pietrele	5361±35	4320(12,7%)4290 4270(22,5%)4220 4210(19,0%)4160 4130(4,7%)4110 4100(9,3%)4070	4330(95,4%)4050	Weninger <i>et al.</i> 2010: tab. 1
Bln-5620	Pietrele	5404±32	4330(44,0%)4280 4270(24,2%)4240	4340(90,2%)4220 4200(5,2%)4170	Weninger <i>et al.</i> 2010: tab. 1
Bln-5721	Pietrele	5452±37	4345(31,1%)4315 4300(37,1%)4260	4360(95,4%)4230	Weninger <i>et al.</i> 2010: tab. 1
Bln-5719	Pietrele	5523±36	4450(19,1%)4420 4400(49,1%)4330	4460(95,4%)4320	Weninger <i>et al.</i> 2010: tab. 1
KIA-29316	Pietrele	5605±34	4460(19,9%)4435 4430(48,3%)4365	4500(95,4%)4350	Weninger <i>et al.</i> 2010: tab. 1
Bln-5846	Pietrele	5503±49	4450(13,4%)4420 4400(48,3%)4320 4290(6,4%)4270	4460(95,4%)4250	Weninger <i>et al.</i> 2010: tab. 1
Bln-5845	Pietrele	5574±36	4450(30,4%)4415 4405(37,8%)4360	4490(95,4%)4340	Weninger <i>et al.</i> 2010: tab. 1
Bln-5844	Pietrele	5641±37	4530(63,6%)4440 4420(4,6%)4400	4550(95,4%)4360	Weninger <i>et al.</i> 2010: tab. 1
Bln-5933	Pietrele	5522±34	4450(18,4%)4420 4400(49,8%)4330	4450(95,4%)4320	Weninger <i>et al.</i> 2010: tab. 1
Bln-5931	Pietrele	5515±38	4450(16,7%)4420 4400(51,5%)4330	4460(92,3%)4320 4290(3,1%)4260	Weninger <i>et al.</i> 2010: tab. 1
Kn-5985	Pietrele	5621±44	4496(37,0%)4442 4424(31,2%)4372	4537(95,4%)4359	Reingruber și Rassamakin 2016: tab. 1
Kn-5986	Pietrele	5538±46	4450(23,5%)4410 4400(44,7%)4340	4470(94,1%)4320 4290(1,3%)4270	Weninger <i>et al.</i> 2010: tab. 1
Kn-5987	Pietrele	5574±43	4450(68,2%)4360	4490(95,4%)4340	Weninger <i>et al.</i> 2010: tab. 1
Kn-5988	Pietrele	5770±33	4685(68,2%)4582	4709(95,4%)4542	Reingruber și Rassamakin 2016: tab. 1
Bln-5720	Pietrele	5424±33	4335(21,8%)4310 4305(46,4%)4255	4350(95,4%)4230	Weninger <i>et al.</i> 2010: tab. 1
Bln-5718	Pietrele	5443±38	4345(27,0%)4315 4300(41,2%)4260	4360(95,4%)4230	Weninger <i>et al.</i> 2010: tab. 1

Bln-5717	Pietrele	5366±34	4330(17,0%)4290 4270(25,8%)4220 4200(17,5%)4160 4130(2,5%)4110 4100(5,4%)4070	4390(50,2%)4220 4210(23,5%)4150 4140(21,8%)4050	Weninger <i>et al.</i> 2010: tab. 1
Bln-5716	Pietrele	5328±39	4240(6,6%)4220 4210(26,6%)4150 4140(35,0%)4060	4320(2,7%)4290 4270(92,7%)4040	Weninger <i>et al.</i> 2010: tab. 1
KIA-29315	Pietrele	5520±30	4450(15,6%)4420 4380(52,6%)4330	4450(44,0%)4330	Weninger <i>et al.</i> 2010: tab. 1
Bln-5847	Pietrele	5602±47	4465(68,2%)4360	4530(95,4%)4340	Weninger <i>et al.</i> 2010: tab. 1
Bln-5930	Pietrele	5478±36	4360(50,0%)4320 4285(18,2%)4265	4450(3,4%)4420 4400(92,0%)4250	Weninger <i>et al.</i> 2010: tab. 1
Bln-5932	Pietrele	5473±32	4355(48,4%)4320 4285(19,8%)4265	4370(95,4%)4250	Weninger <i>et al.</i> 2010: tab. 1
KN-5989	Pietrele	5539±43	4450(24,2%)4410 4440(44,0%)4340	4460(44,0%)4320	Weninger <i>et al.</i> 2010: tab. 1
KIA39322	Pietrele	5548±32	4445(26,0%)4420 4398(15,4%)4381 4375(26,8%)4351	4451(95,4%)4343	Reingruber și Rassamakin 2016: tab. 1
MAMS-14558	Pietrele	5602±25	4459(17,5%)4442 4424(50,7%)4372	4487(95,4%)4362	Reingruber și Rassamakin 2016: tab. 1
MAMS-14559	Pietrele	5632±24	4498(63,5%)4448 4413(4,7%)4406	4531(75,2%)4440 4425(20,2%)4371	Reingruber și Rassamakin 2016: tab. 1
MAMS-14560	Pietrele	5671±23	4525(68,2%)4465	4546(95,4%)4456	Reingruber și Rassamakin 2016: tab. 1
MAMS-14561	Pietrele	5689±24	4545(68,2%)4490	4582(95,4%)4458	Reingruber și Rassamakin 2016: tab. 1
Kn-	Pietrele	5539±43	4446(22,6%)4419 4400(45,6%)4344	4460(95,4%)4330	Weninger <i>et al.</i> 2010: tab. 1
Kn-	Pietrele	5538±46	4446(22,1%)4419 4401(42,1%)4344	4464(94,4%)4327 4283(1,0%)4272	Weninger <i>et al.</i> 2010: tab. 1
Kn-	Pietrele	5574±43	4448(68,2%)4365	4488(95,4%)4343	Weninger <i>et al.</i> 2010: tab. 1
GUMELNIȚA (DOBROGEA)					
Beta-350741	Taraschina	5680±30	4545(59,7%)4485 4475(8,5%)4460	46003(95,4%)4450	Carozza <i>et al.</i> 2014: 18, tab. 1
Poz-40111	Taraschina	5660±40	4540(68,2%)4455	4600(44,0%)4360	Carozza <i>et al.</i> 2011: 276; 2013: 509, tab. 1
-	Isaccea	5620±50	4500(35,9%)4440 4430(32,3%)4360	4550(95,4%)4350	Bréhard și Bălășescu 2012: tab. 1
Poz-42870	Taraschina	5610±40	4490(68,2%)4360	4520(95,4%)4350	Carozza <i>et al.</i> 2013: 509, tab. 1
Poz-42868	Taraschina	5600±40	4460(68,2%)4365	4510(68,2%)4350	Carozza <i>et al.</i> 2013: 509, tab. 1
Poz-46584	Lunca	5600±40	4460(68,2%)4365	4510(95,4%)4350	Carozza <i>et al.</i> 2014: 240.
Poz-35325	Luncavița	5600±40	4460(68,2%)4365	4510(95,4%)4350	Carozza <i>et al.</i> 2014: 240
UBA-21108	Bordușani	5598±32	4460(16,3%)4435 4425(51,9%)4365	4500(95,4%)4350	Gillis <i>et al.</i> 2013: tab. 1
Ly-6598	Hârșova	5593±46	4460(68,2%)4365	4520(95,4%)4340	Bem 2001: 85, nr. 54;
Ly-7194	Hârșova	5594±64	4490(68,2%)4350	4560(95,4%)4330	Bem 2001: 85, nr. 35;
Poz-51284	Bordușani	5590±40	4455(68,2%)4365	4500(95,4%)4340	Bréhard <i>et al.</i> 2014: 410, tab.1
Poz-36233	Luncavița	5590±40	4455(68,2%)4365	4500(95,4%)4340	Carozza <i>et al.</i> 2014: 240
Poz-40110	Taraschina	5580±40	4450(68,2%)4365	4490(95,4%)4340	Carozza <i>et al.</i> 2013: 509, tab. 1
Poz-36217	Taraschina	5580±35	4450(68,2%)4365	4490(95,4%)4340	Carozza <i>et al.</i> 2011: 304
Ly-7194	Hârșova	5574±64	4460(68,2%)4350	4550(95,4%)4320	Bréhard și Bălășescu 2012: tab. 1

UBA-21107	Bordușani	5499±39	4440(7,7%)4420 4370(53,9%)4320 4290(6,6%)4270	4450(82,7%)4310 4300(12,7%)4260	Gillis <i>et al.</i> 2013: tab. 1
UBA-7792	Hârșova	5461±42	4355(35,7%)4315 4295(32,5%)4260	4450(1,5%)4420 4370(93,9%)4230	Bréhard și Bălășescu 2012: tab. 1
Poz-51269	Bordușani	5445±35	4345(27,6%)4315 4300(40,6%)4260	4350(95,4%)4240	Bréhard <i>et al.</i> 2014: 410, tab. 1
Ly-10494	Luncavița	5425±39	4335(68,2%)4255	4360(92,4%)4220 4200(3,0%)4170	Micu și Maillé 2006: 31
GrN-1844	Hârșova	5380±45	4330(53,9%)4220 4200(11,9%)4170 4090(2,3%)4080	4340(57,7%)4220 4210(37,7%)4050	Bem 2001: 85, nr. 55; 2011: 142; Bréhard și Bălășescu 2012: tab. 1
Ly-7193	Hârșova	5304±51	4230(14,2%)4190 4180(54,0%)4040	4320(1,7%)4290 4270(93,7%)3990	Bem 2001: 85, nr. 56; Bréhard și Bălășescu 2012: tab. 1
UBA-7791	Hârșova	5382±43	4330(57,5%)4220 4200(10,7%)4170	4340(60,7%)4220 4210(17,7%)4150 4140(17,0%)4050	Bréhard și Bălășescu 2012: tab. 1
Poz-40109	Taraschina	5470±40	4355(41,1%)4320 4295(27,1%)4260	4450(2,5%)4420 4380(92,9%)4230	Carozza <i>et al.</i> 2013: 509, tab. 1
Beta-350742	Taraschina	5390±30	4325(36,6%)4285 4270(31,6%)4230	4340(82,2%)4220 4210(9,4%)4160 4130(1,2%)4110 4100(2,6%)4070	Carozza <i>et al.</i> 2014: 18, tab. 1
Poz-42867	Taraschina	5390±80	4340(43,3%)4220 4210(12,6%)4160 4130(4,5%)4110 4110(7,8%)4070	4370(93,9%)4030 4020(1,5%)3990	Carozza <i>et al.</i> 2013: 509, tab. 1
GUMELNIȚA (MUNTENIA)					
GrN-3025	Gumelnița	5700±70	4660(2,9%)4640 4620(65,3%)4450	4710(88,5%)4440 4430(6,9%)4360	Bem 2001: 85, nr. 52
Poz-52574	Cunești	5660±40	4540(68,2%)4455	4600(95,4%)4360	Lazăr <i>et al.</i> 2013: 72, 77, tab. 4, 8
Poz-52445	Sultana	5640±40	4530(61,3%)4440 4420(6,9%)4400	4540(95,4%)4360	Golea <i>et al.</i> 2014: tab.1
-	Lișcoteanca	5640±50	4540(55,7%)44404 420(9,8%)4390 4380(2,8%)4370	4590(95,4%)4350	Bem 2001: 84, nr. 34
Poz-52547	Sultana	5640±40	4530(61,3%)4440 4420(6,9%)4400	4550(95,4%)4360	Golea <i>et al.</i> 2014: tab.1
Poz-47215	Sultana	5630±40	4510(45,8%)4440 4430(22,4%)4370	4540(95,4%)4360	Lazăr <i>et al.</i> 2015: tab 1
Poz-52983	Sultana	5570±40	4448(30,4%)4413 4406(37,8%)4363	4486(1,5%)4476 4466(93,9%)4342	Lazăr <i>et al.</i> 2015: tab 1
UBA-18102	Vitânești	5523±33	4450(18,8%)4420 4400(49,4%)4330	4450(95,4%)4330	Balasse <i>et al.</i> 2013: tab. 1; Bălășescu 2014: fig. 75
Poz-52444	Sultana	5490±50	4441(7,2%)4424 4371(44,7%)4320 4293(16,3%)4265	4451(95,4%)4254	Lazăr <i>et al.</i> 2015: tab 1
Poz-47216	Sultana	5460±40	4350(35,8%)4318 4296(32,4%)4264	4368(95,4%)4236	Lazăr <i>et al.</i> 2015: tab 1
Poz-52567	Vitânești	5445±35	4345(27,6%)4315 4300(40,6%)4260	4350(95,4%)4240	Bălășescu 2014: fig. 75
Poz-52569	Vitânești	5440±40	4340(26,8%)4310 4305(41,4%)4225	4360(95,4%)4230	Bălășescu 2014: fig. 75
UBA-18101	Vitânești	5438±24	4335(22,6%)4315 4295(45,6%)4260	4345(95,4%)4250	Balasse <i>et al.</i> 2013: tab. 1; Bălășescu 2014: fig. 75

Poz-24900	Vitânești	5430±40	4335(68,2%)4255	4360(93,0%)4220 4200(2,4%)4170	Ludwig <i>et al.</i> 2009: 25, tab. 26; Bréhard și Bălășescu 2012: tab. 1
Poz-24899	Vitânești	5400±40	4330(68,2%)4235	4350(78,6%)4220 4210(10,0%)4160 4130(6,7%)4070	Ludwig <i>et al.</i> 2009: 25, tab. 26; Bréhard și Bălășescu 2012, tab. 1
GrN-3028	Gumelnița	5400±90	4350(42,1%)4220 4210(12,2%)4160 4130(13,9%)4070	4450(1,8%)4410 4400(91,8%)4030 4020(1,9%)3990	Bem 2001: 85, nr. 53
UBA-9632	Vitânești	5379±27	4320(29,5%)4280 4270(34,4%)4230 4190(4,3%)4180	4340(74,4%)4220 4210(14,1%)4160 4130(2,2%)4110 4100(4,7%)4070	Bréhard și Bălășescu 2012: tab. 1
Poz-47209	Sultana	5360±50	4322(11,9%)4291 4266(19,1%)4225 4206(18,4%)4163 4130(6,9%)4111 4105(12,0%)4073	4328(95,4%)4053	Lazăr <i>et al.</i> 2015: tab 1
Gr/N-1986	Vărăști	5360±70	4330(12,3%)4280 4270(16,7%)4220 4210(17,5%)4150 4140(21,6%)4060	4340(94,4%)4040 4020(1,0%)4000	Bem 2001: 85, nr. 57
Poz-52550	Sultana	5250±40	4230(7,4%)4200 4160(12,9%)4130 4070(47,9%)3980	4230(11,7%)4190 4180(83,7%)3970	Golea <i>et al.</i> 2014: tab.1
Poz-52542	Sultana	5230±50	4221(3,7%)4211 4153(7,7%)4133 4061(56,8%)3970	4230(8,8%)4196 4174(86,6%)3961	Lazăr <i>et al.</i> 2015: tab 1
Poz-52551	Sultana	5140±35	3986(49,8%)3819 3860(18,4%)3810	4040(5,3%)4010 4000(59,5%)3910 3880(30,7%)3800	Golea <i>et al.</i> 2014: tab.1
-	Vărăști	5110±70	3980(31,9%)3890 3880(36,3%)3790	4050(95,4%)3710	Bem 2001: 85, nr. 58

Bibliografie

- Agulnikov, S. și Pașa, V. (2008) 'Morminte eneolitice târzii din regiunea Prutului inferior', *Peuce, Serie Nouă*, VI: 29-40.
- Alecsă, D. (2013) 'Așezarea cucuteniană de pe dealul Tănăsoia, sat Toflea, jud. Galați', *Danubius*, XXXI, în P. Ciobotaru și O.-C. Nedu (ed.), *Supliment, Studii și Cercetări privind Arheologia Spațiului Nord-Vest Pontic, In Honorem Nicu Mircea Septuagenarii*, pp. 107-52, Galați: Muzeului de Istorie Galați.
- Andreescu, R. (2002) *Plastica antropomorfă gumelnițeană. Analiză primară*, seria Monografii III, București: Muzeul Național de Istorie a României.
- Andreescu, R. și Popa, T. (2003) 'Sultana Malu-Roșu, Catalog selectiv', *Cercetări Arheologice* XII: 59-67.
- Andreescu, R., Frînculeasa, A., Paveleț, E., Nica, T. și Torcică, I. (2006) 'Considerații preliminare asupra așezării eneolitice de la Mălăieștii de Jos (Jud. Prahova)', *Mousaios* XI: 9-33.
- Andreescu, R., Frînculeasa, A., Garvăn, D., Nica, T., Torcică, I., Niță L. și Dumitrașcu, V. (2007) 'Noi cercetări arheologice în Muntenia. Descoperirile de la Urlați (jud. Prahova)', *Argesis. Studii și comunicări, Seria Istorie* XVI: 11-37.
- Andreescu, R., Grigoraș, L., Paveleț, E. și Moldoveanu, K. (2008) 'Raport preliminar privind cercetările arheologice din tell-ul neo-eneolitic de la Coțatcu, com. Podgoria, jud. Buzău, Campania 2008', *Mousaios* XIII: 41-50.
- Andreescu, R., Grigoraș, L., Paveleț, E. și Moldoveanu, K. (2009) 'New discoveries in the Eneolithic settlement from Coțatcu 'Cetățuia', Buzău County', *Studii de Preistorie* 6: 135-47.
- Andreescu, R., Frînculeasa, A. și Negrea, O. (2011) 'Băile Boboci, com. Jugureni, jud. Prahova', în M.V. Angelescu, C. Bem, I. Oberländer-Târnoveanu și F. Vasilescu (ed.), *Cronica Cercetărilor Arheologice din România, campania 2010, A XLV a Sesiune națională de rapoarte arheologice, Sibiu, 26-29 mai 2011*, pp. 157-8, București: cIMeC.

- Bailey, D.W., Andreescu, R., Howard, A.J., Macklin, M.G. și Mills, S. (2002) 'Alluvial landscape in the temperate Balkan Neolithic: transition to tells', *Antiquity* 76: 349-55.
- Balasse, M., Bălășescu, A., Janzen, A., Ughetto-Monfrin, J., Mirea, P. și Andreescu, R. (2013) 'Early herding at Măgura-Boldul lui Moș Ivănuș (early sixth millennium BC, Romania): environments and seasonality from stable isotope analysis', *European Journal of Archaeology* 16 (2): 221-46.
- Bălășescu, A. (2014) *Arheozoologia neo-eneoliticului de pe Valea Teleormanului*, Muzeul Național de Istorie a României, Biblioteca Muzeului Național, seria Cercetări Pluridisciplinare XIV, Cluj-Napoca: Ed. Mega.
- Bem, C. (2000) 'Elemente de cronologie radiocarbon. Ariile culturale Boian-Gumelnița-Cernavoda I și Precucuteni-Cucuteni/Tripolie', *Cercetări Arheologice* XI(I) (1998-2000): 337-59.
- (2001) 'Noi propuneri pentru o schiță cronologică a eneoliticului românesc', *Pontica* XXXIII-XXXIV: 25-121.
- (2011) 'Vision d'ensemble de l'occupation Gumelnița en Dobroudja', în L. Carozza, C. Bem și C. Micu (ed.) *Societe et environnement dans la zone du Bas Danube*, pp. 131-97, Iași: Ed. Universității Al.I. Cuza Iași.
- (2015) *Sistemul de fortificare al stațiunii eneolitice de la Pianul de Jos Podei (Alba, România). Între symbolism și rațiuni defensive*, Muzeul de Istorie a României, seria Monografii X, Târgoviște: Ed. Cetatea de Scaun.
- Biagi, P. și Voytek, B. (2006) 'Excavation at Peștera Ungurească (Caprelor) (Cheile Turzii, Petreștii de Jos, Transylvania) 2003-2004: a preliminary report on the chipped stone assemblages from the chalcolithic Toarte Pastilate (Bodrogkeresztúr) layers', *Analele Banatului, Serie Nouă, Arheologie – Istorie* XIV(1): 177-202.
- Boghian, D. (2012) 'Unele observații cu privire la vasele cucuteniene de tip *kernos*/pseudo-*kernos*', *Memoria Antiquitatis* XVIII: 37-62.
- Boroneanț, A., Frînculeasa, A. și Dumitrașcu, V. (2014) 'New data on the Stoicani-Aldeni cultural aspect. The archaeological excavations from the Eneolithic site at Bălănești (Buzău county)', *Studii de Preistorie*, 11: 125-62.
- Boyadziev, Y. (1995) 'Chronology of Prehistoric Cultures in Bulgaria', în D.W. Bailey și I. Panayotov (ed.) *Prehistoric Bulgaria*, Monographs in World Archaeology 22, pp. 149-91, Madison Wisconsin: Prehistory Press.
- Bréhard, S. și Bălășescu, A. (2012) 'What's behind the tell phenomenon? An archaeozoological approach of Eneolithic sites in Romania', *Journal of Archaeological Science* 39: 3167-83.
- Bréhard, S., Radu, V., Martin, A., Hanot, P., Popovici, D. și Bălășescu, A. (2014) 'Food Supply Strategies in the Romanian Eneolithic: Sheep/Goat Husbandry and Fishing Activities from Hârșova Tell and Borduşani-Popină (5th Millennium BC)', *European Journal of Archaeology* 17 (3): 407-33.
- Bruyako, I., Manzura, I. și Subotin L. (2005) 'Prehistoric settlement Kartal (Orlovka): preliminary information on the excavations in 2001-2002', în L. Nikolova și J. Higgins (ed.) *Prehistoric Archaeology and Anthropological Theory and Education*, Reports of Prehistoric Research Projects 6-7, pp. 13-33, Salt Lake City: International Institute of Anthropology.
- Bruyako, I. (2016) 'Pripodnyj landshaft poseleniya Kartal v epokhu eneolita', în S. Țerna și B. Govedarica (ed.), *Interactions, Changes and Meanings. Essays in honour of Igor Manzura on the occasion of his 60th birthday (Kulturnye vzaimodejstviya. Dinamika i smysly. Sbornik statej v chest 60-letiya I. V. Manzury)*, pp. 121-31, Kishinev: Stratum Plus.
- Burdo, N. (2015) 'Mesto pamyatnikov Sabatynovkov tipa v strukture kulturnovo kompleksa Kukuteny-Tripolie', *Material po arkeologii severnogo priuernomorya* 13: 11-16.
- Buzea, D., Kovacs, A. (2010) 'Pintadere descoperite la Păuleni Ciuc 'Dâmbul Cetății', județul Harghita', *Angustia* 14: 129-40.
- Carozza, L., Carozza, J.M., Haită, C., Leveque, F., Opreanu, G., Radu, V. și Mihail, C. (2011) 'Reconnaissances stratigraphique par carottages de la micro-zone de Taraschina: apport des informations hors site et intra-site', în L. Carozza, C. Bem. și C. Micu (ed.) *Societe et environnement dans la zone du Bas Danube*, pp. 267-92, Iași: Ed. Universității Al.I. Cuza.
- Carozza, L., Micu, C., Burens, A., Ailincăi, S., Mihail, F. și Mihail, C. (2011a) 'Reconnaissances stratigraphique et planimetrique de l'habitat chalcolithique de Taraschina: premiers resultats', în L. Carozza, C. Bem., C. Micu (ed.) *Societe et environnement dans la zone du Bas Danube*, pp. 293-351, Iași: Ed. Universității Al.I. Cuza.

- Carozza, J.-M., Carozza, L., Radu, V., Lévêque, F., Micu, C., Burens, A., Opreanu, G., Haită, C. și Danu, M. (2013) 'Après le déluge: évolution géomorphologique du delta du Danube après la reconnexion Mer Noire-Méditerranée et ses implications sur le peuplement énéolithique/chalcolithique', *Quaternaire* 24(4): 503-12.
- Carozza, L., Micu, C., Ailincăi, A., Mihail, Fl., Carozza, J.M., Burens, A. și Florea, M. (2014) 'Cercetări în așezarea-tell de la Lunca (com. Ceamurlia de Jos, jud. Tulcea)', în C.E. Ștefan, M. Florea, S.C. Ailincăi și C. Micu (ed.) *Studies in the Prehistory of Southeastern Europe. Volume dedicated to the memory of Mihai Șimon*, pp. 233-62, Brăila: Ed. Istros.
- Carozza, L., Micu, C., Haită, C., Ailincăi, S., Burens, A., Mihail, F. și Carozza, J.M. (2014a) 'Reconnaissance par carottages de la stratigraphie des habitats pluri-stratifiés de Taraschina dans le Delta du Danube', *Dacia, Nouvelle Série Revue d'archéologie et d'histoire ancienne* LVIII: 13-27.
- Cernea, C., Vlad, F. și Coman, R. (2014) 'Primary analyses of the hard animal material industry of the Cernavoda I culture (Săveni - La Movile site, Ialomița County, Romania)/Analiza primară a industriei materiilor dure animale specifică culturii Cernavoda I (situl Săveni-la Movile, județul Ialomița, România)', în M. Mărgărit, G. Le Dosseur și A. Averbough (ed.) *An overview of the exploitation of hard materials during the Neolithic and Chalcolithic/ O privire asupra exploatării materialelor dure animale de-a lungul neoliticului și calcoliticului*, Lucrările sesiunii grupului de lucru GDRE PREHISTOS, Târgoviște, România, noiembrie 2013, pp. 274-94, Târgoviște: Ed. Cetatea de Scaun.
- 'Contribuții la cunoașterea prelucrării pieilor de animale în cadrul comunităților culturii Cernavoda I. Așezarea de la Săveni-La Movile, com. Săveni, jud. Ialomița', în *ARHEOVEST III - In Memoriam Florin Medeleț - Interdisciplinaritate în Arheologie și Istorie*, Timișoara, 28 noiembrie 2015, pp. 195-204, Szeged: Ed. JATE Press Kiadó.
- Ciută, M.M. și Marc, A. (2012) 'Locuirea Decea Mureșului de la Șeușa - Gorgan (com. Giugud, jud. Alba)', *Apulum* XLIX: 13-44.
- Chohadzhiev, S. și Mihaylova, N. (2014), *Smyadovo - Prehistoric cemetery (2005-2008)*, Sofia: Direct Services Ltd.
- Comșa, E. (1985) 'Date noi referitoare la contactele dintre comunitățile Aldeni II și cele ale culturilor vecine', *Carpica* XVII: 27-31.
- Comșa, E. (1987) 'O așezare Precucuteni din Nord-Estul Munteniei', *Studii și Cercetări de Istorie Veche și Arheologie* 38 (2): 101-14.
- Cucchi, T., Bălășescu, A., Bem, C., Radu, V., Vigne, J.D. și Tresset A. (2011) 'New insights into the invasive process of the eastern house mouse (*Mus musculus musculus*): Evidence from the burnt houses of Chalcolithic Romania', *The Holocene* 21(8): 1195-202.
- Dergacev, V. și Dolukhanov P. (2008) 'Black Sea level fluctuations, climate change and neolitisation of the North Pontic area and the Balkans', *Studia in Memoria Ivani Ivanov, The Varna eneolithic necropolis and problems of Prehistory in Southeast Europe, Acta Musei Varnaensis* VI: 19-42.
- Diaconescu, D. (2013) 'Considerații privind cronologia epocii timpurii a cuprului în estul bazinului carpatic (cultura Tiszapolgár)', *Analele Banatului, Serie Nouă, Arheologie – Istorie*, XXI: 35-60.
- Dragomir, I.T. (1969) 'Contribuții la cunoașterea aspectului cultural Stoicani-Aldeni (Săpăturile de la Lișcoteanca, județul Brăila și Băneasa, județul Galați)', *Danubius* II-III: 45-63.
- (1970) 'Aspectul cultural Stoicani-Aldeni în lumina săpăturilor de la Lișcoteanca, Băneasa, Suceveni', *Memoria Antiquitatis* II: 25-38.
- (1983) *Eneoliticul din sud-estul Moldovei, aspectul Stoicani-Aldeni*, București: Ed. Academiei R.S.R.
- (1985) 'Repertoriul descoperirilor arheologice de aspect cultural Stoicani-Aldeni', *Danubius* XI-XII (1984-1985): 7-48.
- (1996) 'Eneoliticul cucutenian din sudul Moldovei', în Gh. Dumitroaia și D. Monah (ed.) *Cucuteni aujourdhui*, Bibliotheca Memoriae Antiquitatis II, pp. 233-51, Piatra-Neamț: Ed. C. Matasă.
- Drașovean, F. (2013) 'Despre unele sincronisme de la sfârșitul neoliticului târziu și începutul eneoliticului timpuriu din Banat și Transilvania. O abordare Bayesiană a unor date absolute publicate de curând și republicate recent', *Analele Banatului, Serie Nouă, Arheologie – Istorie*, XXI: 11-34.
- (2014) 'Despre cronologia relativă și absolută a neoliticului și eneoliticului timpuriu din răsăritul bazinului carpatic. O abordare Bayesiană', *Analele Banatului, Serie Nouă, Arheologie – Istorie*, XXII: 33-67.

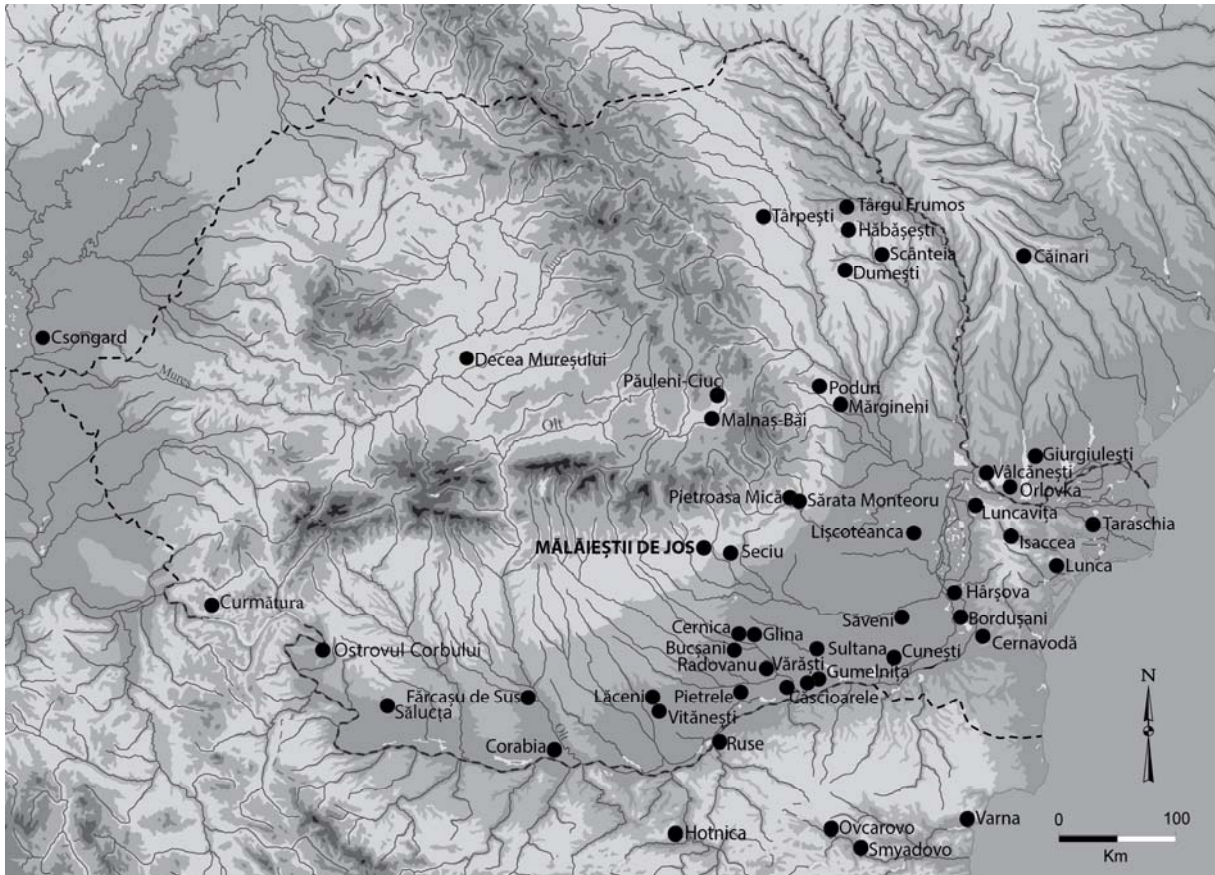
- Dumitrescu, H. (1944) 'Raport asupra cercetărilor și săpăturilor din jud. Buzău', *Rapoarte Muzeul Național de Antichități*: 40-50.
- Dumitrescu, Vl. (1933) 'La station préhistorique de Bonțești', *Dacia. Recherches et découvertes archéologiques en Roumanie* III-IV (1927-1932): 88-114.
- (1963) 'Originea și evoluția culturii Cucuteni-Tripolie (I)', *Studii și Cercetări de Istorie Veche* 14(1): 51-74.
- (1966) 'Gumelnița sondajul stratigrafic din 1960', *Studii și Cercetări de Istorie Veche* 17(1): 29-103.
- (1968) 'Considerații cu privire la poziția cronologică a culturii Cucuteni în raport cu culturile vecine', *Apulum* 7: 35-51.
- (1974a) 'Cronologia absolută a eneoliticului românesc în lumina datelor C14', *Apulum* 12: 23-39.
- (1974b) 'La cronologia dell eneolitico Romeno alla luce degli esami C₁₄', *Preistoria Alpina* 10: 99-105.
- Dzhanfezova, T. (2013) 'Are the 'new' AMS Varna dates older?', *Bulgarian e-Journal of Archaeology* 3: 31-66, <http://be-ja.org> ISSN: 1314-5088.
- Frînculeasa, A. (2006) 'Fragmente ceramice decorate antropomorf descoperite în așezarea eneolitică de la Mălăieștii de Jos - județul Prahova', *Argesis, Studii și Comunicări* XV: 31-40.
- (2007) 'Aspectul cultural Stoicani-Aldeni, repere de cronologie relativă', *Peuce, Serie Nouă* V: 7-32.
- (2008) 'Așezarea eneolitică de la Apostolache, județul Prahova', *Anuarul Muzeului de Istorie și Arheologie Prahova, Serie Nouă* III-IV(11-12), 2007-2008: 19-46.
- (2009) 'Descoperiri arheobotanice în așezarea eneolitică de la Mălăieștii de Jos (jud. Prahova)', *Buletinul Muzeului Județean Teleorman, Seria Arheologie* 1: 93-97.
- (2010) *Epoca neolitică în nordul Munteniei (Contribuții arheologice asupra evoluției comunităților umane în epoca neolitică în nordul Munteniei)*, Ploiești: Ed. Ploiești Mileniul III.
- (2011) *Seciu – județul Prahova un sit din epoca neo-eneolitică în nordul Munteniei*, București: Ed. Oscar-Print.
- (2012a) 'Reprezentări zoomorfe eneolitice în Muntenia. Studiu de caz – Mălăieștii de Jos (Prahova)', *Pontica* 45: 39-64.
- (2012b) 'Eneolithic zoomorphic vessels from Wallachian Subcarpathians', *Annales d'Université 'Valahia' Târgoviște, Section d'Archéologie et d'Histoire* XIV(1): 59-72.
- (2012c) 'Tradiții și contacte culturale în nordul Munteniei în epoca eneolitică: despre siturile de la Mălăieștii de Jos (jud. Prahova), Seciu (jud. Prahova) și Coțatcu (jud. Buzău)', *Buletinul Muzeului Județean Teleorman. Seria Arheologie* 4: 133-65.
- (2012d) 'Despre o datare absolută de la Mălăieștii de Jos (jud. Prahova) și posibilele implicații', *Memoria Antiquitatis* XXVIII: 185-222.
- (2013) 'Note despre un tip de vas descoperit în așezarea eneolitică de la Mălăieștii de Jos (jud. Prahova)', *Buletinul Muzeului Județean Teleorman. Seria Arheologie* 5: 173-88.
- Frînculeasa, A. și Niță, L., (2007) 'Le matériel lithique taillé de l'établissement énéolithique de Mălăieștii de Jos, département de Prahova. Quelques données préliminaires sur les découvertes des campagnes 2002-2005', *Annales d'Université Valahia Târgoviște, section d'Archéologie et d'Histoire* VIII-IX(2006-2007): 139-48.
- Frînculeasa, A. și Garvăn, D. (2007) 'Câteva considerații asupra unor descoperiri Precucuteni în Muntenia', *Memoria Antiquitatis* XXIV: 213-20.
- Frînculeasa, A., Andreescu, R., Negrea, O., Niță, L., Frînculeasa, M., Popa, E. și Preda, B. (2012a) 'Cercetări arheologice în așezarea eneolitică de la Mălăieștii de Jos (jud. Prahova), campaniile 2002-2010', *Materiale și Cercetări Arheologice, Serie Nouă* VIII: 11-57.
- Frînculeasa, A., Andreescu R., Preda B. și Negrea O. (2012b) 'Plastica antropomorfă descoperită în așezarea eneolitică de la Mălăieștii de Jos (jud. Prahova)', *Mousaios* XVII: 7-29.
- Frînculeasa, A., Andreescu, R., Preda B., Negrea, O. și Nica T. (2014) 'Locuințele din așezarea eneolitică de la Mălăieștii de Jos (jud. Prahova)', în D. Măndescu (ed.) *Influente, contacte și schimburi culturale între civilizațiile spațiului carpato-dunărean, din preistorie până în antichitate. Lucrările colocviului național desfășurat la Cumpăna, 2-4 octombrie 2013*, pp. 19-50, Pitești: Ed. Ordessos.
- Frînculeasa, A. și Moldoveanu, K. (2014) 'Notă asupra unui model de locuință eneolitică descoperită la Jilavele (jud. Ialomița)', în C. Ștefan, M. Florea, A. Ailincăi și C. Micu (ed.) *Studii privind preistoria sud-estului Europei*, pp. 213-32, Brăila: Ed. Istros.
- Frînculeasa, A., Preda, B. și Garvăn, D. (2016) 'Urlați, jud. Prahova', *Cronica Cercetărilor Arheologice, Campania 2015, A L-a Sesiune Națională de Rapoarte Arheologice, Târgu-Jiu, 26-28 mai 2016.*, pp. 104-5, Institutul Național al Patrimoniului, Muzeul Județean Gorj 'Alexandru Ștefulescu'.

- Garvăn D. (2013) *Contribuții la cunoașterea culturii Precucuteni*, Bibliotheca Memoriae Antiquitatis XXX, Piatra-Neamț: Ed. Constantin Matasă.
- Geba, M., Țurcanu, S., Lăcătușu, C., Vlad, A.M. și Costaș C. (2008) *Ceramica arheologică Cucuteni: de la descoperire la valorificare pentru public* (catalog expoziție), Iași: Ed. Vasiliana '98.
- Gillis, R., Bréhard, S., Bălășescu, A., Ughetto-Monfrin, J., Popovici, D., Vigne, J.D. și Balasse, M. (2013) 'Sophisticated cattle dairy husbandry at Bordusani-Popină (Romania, 5th mill BC): the evidence from complementary analysis of mortality profiles and stable isotopes', *World Archaeology, Special Issue: Stable Isotopes* 45(3): 447-72.
- Gligor, M. (2014) 'Începuturile eneoliticului timpuriu în Transilvania: o abordare bayesiană', *Analele Banatului, Serie Nouă, Arheologie – Istorie*, XXII: 91-105.
- Golea, M., Stavrescu-Bedivan, M. și Lazăr, C. (2014) 'Macroresturile vegetale descoperite în situl arheologic Sultana-Malu Roșu, județul Călărași: studiu preliminar', *Studii de Preistorie* 11: 163-72.
- Görsdorf, J. (2006) Datierungsergebnisse des Berliner ¹⁴C - Labors 2015', *Eurasia Antiqua, Zeitschrift für Archäologie Eurasiens* 12: 385-90.
- Görsdorf, J. și Bojadžiev, J. (1996) 'Zur absoluten Chronologie der bulgarischen Urgeschichte. Berliner ¹⁴C-Datierungen von bulgarischen archäologischen Fundplätzen', *Eurasia Antiqua, Zeitschrift für Archäologie Eurasiens* 2: 105-73.
- Govedarica, B. (2004) *Zepterträger-Herrscher der steppen. Die frühen Ockergräber des älteren Äneolithikums im karpatenbalkanischen Gebiet und im Steppenraum Südost- und Osteuropas*. Monographien/Heidelberger Akademie der Wissenschaften, Internationale interakademische Kommission für die Erforschung der Vorgeschichte des Balkans, Mainz am Rhein: von Zabern.
- Govedarica, B. și Manzura, I. (2015) 'The Copper Age Settlement of Kartal in Orlovka (Southwest Ukraine)', în S. Hansen, P. Raczky, Al. Andres și A. Reingruber (ed.) *Neolithic and Copper Age between the Carpathians and the Aegean Sea: chronologies and technologies from the 6th to 4th Millennium BCE: International Workshop Budapesta, 2012*, Archäologie in Eurasien 31, pp. 447-66, Bonn: Verlag Rudolf Habelt.
- Grigoraș, L. și Paveleț, E. (2007) 'Studiu preliminar privind cercetările arheologice efectuate în tell-ul eneolitic de la Coțatcu, com. Podgoria, jud. Buzău', *Mousaios* XII: 7-26.
- (2013) *Ceramica Stoicani-Aldeni. Studiu de caz: tell-ul de la Aldeni, com. Cernătești, jud. Buzău*, Biblioteca Mousaios II, Buzău: Ed. Alpha MDN.
- Hansen, S., Toderăș, M., Reingruber, A., Wunderlich, J., Benecke, N., Gatsov, I., Marinova, E., Muller, M., Nachev, C., Nedelcheva, P., Nowacki, D., Ropke, A., Wahl, J. și Zauner S. (2012) 'Pietrele an der Unteren Donau Bericht über die Ausgrabungen und geomorphologischen Untersuchungen im Sommer 2011', *Eurasia Antiqua* 18: 1-68.
- Harțuche, N. (1980) 'Complexul arheologic Cernavoda I de la Râmnicelu - județul Brăila', *Istros* I: 33-91.
- (1987) 'Cercetările arheologice de la Lișcoteanca, I, Așezarea 'Movila Olarului' (1970-1976)', *Istros* V: 7-90.
- Hașotti, P. (1997) *Epoca neolitică în Dobrogea*, Constanța: Muzeul de Istorie Națională și Arheologie.
- Hașotti, P. și Popovici, D. (1992) 'Cultura Cernavoda I în contextul descoperirilor de la Hârșova', *Pontica* XXV: 15-44.
- Hervella, M., Rotea, M., Izagirre, N., Constantinescu, M., Alonso, S., Ioana, M., Lazăr, C., Ridiche, F., Soficaru, A.D. și Netea M.G., 2015, 'Concepcionde-la-Rua Ancient DNA from South-East Europe. Reveals Different Events during Early and Middle Neolithic Influencing the European Genetic Heritage', *PLOS ONE* [DOI:10.1371/journal.pone.0128810 June 8, 2015.
- Higham, T., Chapman, J., Slavchev, V., Gaydarska, B., Honch, N., Yordanov, Y. și Dimitrova B. (2007) 'New perspectives on the Varna cemetery (Bulgaria) – AMS dates and social implications', *Antiquity* 81: 640-54.
- Horváth, T., Dani, J., Pető, A., Pospieszny, L. și Svingor, E. (2013) 'Multidisciplinary Contributions to the Study of Pit Grave Culture Kurgans of the Great Hungarian Plain', în V. Heyd, G. Kulcsár și V. Szeverényi (ed.), *Transitions to the Bronze Age. Interregional Interaction and Socio-Cultural Change in the Third Millennium BC Carpathian Basin and Neighbouring Regions*, pp. 153-79, Budapest: Archaeolingua.
- Ilie, A. și Dumitru, Fl. (2014) 'Reprezentări zoomorfe eneolitice din colecțiile Complexului Național Muzeal Curtea Domnească Târgoviște', *Buletinul Muzeului Județean Teleorman. Seria Arheologie* 6: 31-49.

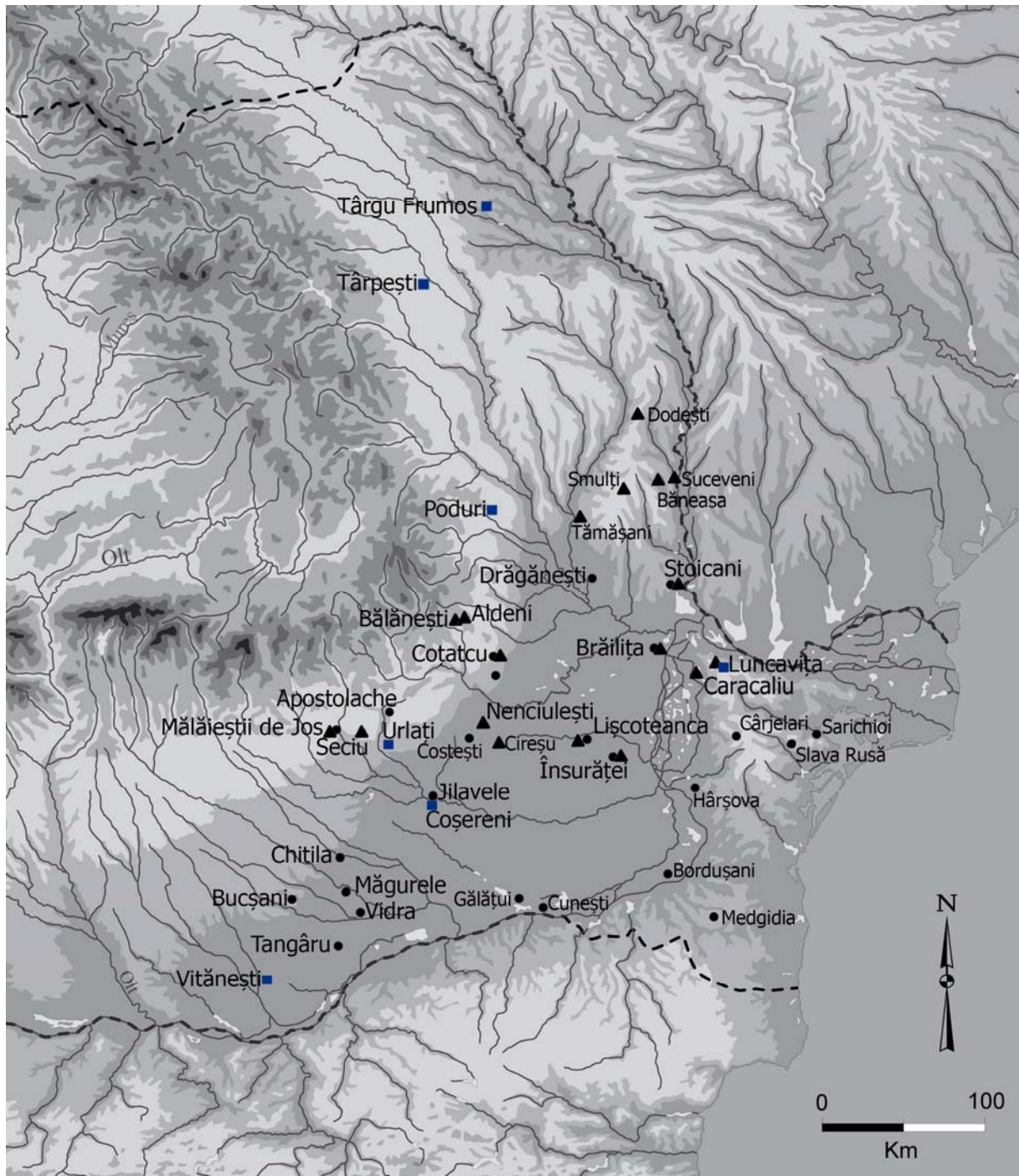
- Krauß, R., Schmid, C., Ciobotaru, D. și Slavchev V. (2016) 'Varna und die Folgen – Überlegungen zu den Ockergräbern zwischen Karpatenbecken und der nördlichen Ägäis', în M. Bartelheim, B. Horejs, R. Krauß (ed.) *Von Baden bis Troia Ressourcennutzung, Metallurgie und Wissenstransfer, Eine Jubiläumsschrift für Ernst Pernicka*, Oriental and European Archaeology, Volume 3, pp. 273-15, series editor: Barbara Horejs, Rahden/Westf: Verlag Marie Leidorf GMBH.
- László, F. (1924) 'Les types de vases peints d'Ariudj (Erósd)', *Dacia Recherches et découvertes archéologiques en Roumanie* I: 1-27.
- Lazarovici, C.M. (2010) 'New data regarding the chronology of the Precucuteni, Cucuteni and Horodiștea-Erbiceni cultures', în J. Šuteková, P. Pavúk, P. Kalábková și B. Kovár (ed.) *PANTA RHEI Studies on the Chronology and Cultural Development of South-Eastern and Central Europe in Earlier Prehistory Presented to Juraj Pavúk on the Occasion of his 75th Birthday*, pp. 71-94, Bratislava: Comenius University.
- Lazarovici, C.M. și Babeș, M. (2015) 'Așezarea cucuteniană de pe Măgura Teilor', în C.M. Lazarovici și M. Babeș (ed.) *Poienеști – așezări preistorice*, pp. 69-192, Suceava: Ed. Karl A. Romstorfer.
- Lazăr, C., Ștefan, C.E. și Vasile, G. (2013) 'Considerații privind resturile osteologice umane din cadrul unor așezări eneolitice din sud-estul României', *Studii de Preistorie* 10: 67-88.
- Lazăr, C. și Voicu, M. (2015) 'The distortion of archaeological realities through objects: a case study', în R. Kogălniceanu, M. Gligor, R.-G. Curcă și S. Stratton (ed.), *Homines, Funera, Astra 2: Astra 2: Life beyond Death in Ancient Times. (Romanian Case Studies)*, pp. 67-77, Oxford: Archeopress.
- Lazăr, C., Mărgărit, M. și Bălășescu, A. (2015) 'Dogs, jaws, and other stories: Two symbolic objects made of dog mandibles from southeastern Europe', *Journal of Field Archaeology*, DOI 10.1080/00934690.2015.1114850, Retrieved on: 26 January 2016.
- Lăzurcă, E. (1991) 'Ceramica cucuteniană în contextul așezării gumelnițene de la Carcaliu (jud. Tulcea)', *Peuce* 10: 13-18.
- Ludwig, A., Pruvost, M., Reissmann, M., Benecke, N., Brockmann, G.A., Castaños, P., Cieslak, M., Lippold, S., Llorente, L., Malaspinas, A.S., Slatkin, M. și Hofreiter, M. (2009) 'Coat Color Variation at the Beginning of Horse Domestication', *Science* 324: 485, DOI: 10.1126/science.1172750, <http://www.sciencemag.org/cgi/content/full/324/5926/485/DC1>.
- Luca, S.A. (2009) 'Issues in defining the Foeni-Mintia Cultural-Group in Transylvania', în V. Cotiuga, F.A. Tencariu și G. Bodi (ed.), *Itinera Praehistorica. Studia in honorem magistri Nicolae Ursulescu quinto et sexagesimo anno*, pp. 199-210, Iași: Ed. Universității Al.I. Cuza.
- Mantu, C.M. (1995) 'Câteva considerații privind cronologia absolută a neo-eneoliticului din România', *Studii și Comunicări de Istorie Veche și Arheologie* 46(3-4): 213-35.
- (1998) *Cultura Cucuteni. Evoluție, cronologie, legături*, Bibliotheca Memoriae Antiquitatis V: Piatra-Neamț: Ed. C. Matasă.
- (1999-2000) 'Relative absolute chronology of the Romanian Neolithic', *Analele Banatului, Serie Nouă* VII-VIII: 75-105.
- Marinescu-Bîlcu, S. (1976) 'Relații între culturile Precucuteni și Boian-Gumelnița', *Studii și Cercetări de Istorie Veche și Arheologie* 27(3): 347-53.
- (1978) 'Relații între culturile Precucuteni și Gumelnița', *Ilfov. File de istorie*, București: 77-80.
- (1981) *Țirpești From Prehistory to History in Eastern Romania*, British Archaeological Reports International Series 107, Oxford: Archaeopress.
- Maxim, Z. (1999) *Neo-eneoliticul din Transilvania, Date arheologice și matematico-statistice*, Bibliotheca Musei Napocensis XIX: Cluj-Napoca.
- Micu, C. și Maillé, M. (2006) 'La période énéolithique en Dobroudja du nord (Roumanie)', în *Hommes et passé des Causses, Hommage à Georges Costantini*, Textes réunis par Jean Gascó, François Leyge et Philippe Gruat, Actes du Colloque de Millau, 16-18 Juin 2005, pp. 13-36, Toulouse: Éditions des Archives d'Écologie Préhistorique.
- Micu, C., Mihail, F., Carozza, L. și Florea, M. (2009) 'Câteva observații asupra unor situri eneolitice din zona de nord a Dobrogei', *Peuce, Serie Nouă* VII: 9-48.
- Morintz, Al. (2004) 'Some remarks about the connection between housemodels and real houses in romanian neolithic', în I. Căndea și M. Neagu (ed.) *Prinos lui Petre Daiconu la 80 de ani, Brăila și Călărași*, pp. 77-96, Brăila: Ed. Istros.
- Nicola, D. (2012) 'Un lot de pintadere descoperite la Poduri-Dealul Ghindaru (jud. Bacău)', *Memoria Antiquitatis* XXVIII: 145-66.
- Nițu, A. (1968) 'Reprezentări antropomorfe pe ceramica de tip Gumelnița', *Danubius* II-III: 21-44.

- Pandrea, S. (2001) 'Observații referitoare la plăcuțele rombice din lut descoperite în așezări Gumelnița din nord-estul Munteniei și sudul Moldovei', *Studii de Preistorie* 1: 105-13.
- Pandrea, S., Sîrbu, V. și Mirea, M. (1997) 'Așezări gumelnița pe valea Călmățuiului', *Istros* VIII: 27-61.
- (1999) 'Cercetări arheologice în așezarea gumelnițeană de la Însurăței, Popina I, județul Brăila, campaniile 1995-1999', *Istros* IX: 145-69.
- Pandrea, S. și Vernescu, M. (2005) 'Câteva observații referitoare la raporturile dintre cultura Gumelnița și cultura Precucuteni', *Cultură și Civilizație la Dunărea de Jos* XXII: 263-78.
- Pandrea, S., Vernescu, M., Stoian, V. și Croitoru, C. (2009) 'Cercetările arheologice din așezarea Gumelnița A1 de la Însurăței - Popina II (2002-2005)', *Istros* XV: 291-317.
- Pătroi, C.N. (2015) *Cultura Sălcuța în Oltenia*, Craiova: Ed. Sitech.
- Paveleț, E. (2006) 'Un mormânt de incinerare descoperit la Mălăieștii de Jos, jud. Prahova', *Argesis, Studii și Comunicări* XV: 67-75.
- (2010) *Ceramica Stoicani-Aldeni din așezările de la Mălăieștii de Jos (jud. Prahova) și Coțatcu (jud. Buzău)*, Ed. Musica Viva: Ploiești.
- Petrescu-Dîmbovița, M. (1953) 'Cetățuia de la Stoicani', *Materiale și Cercetări Arheologice* I: 13-111.
- Popovici, D.N. (2006) 'Observations about the pintaderas from the Cucuteni culture area in Romania', *Cercetări Arheologice* XIII: 173-87.
- Porociuc, M., Rotaru, M., Ursachi, L., Onel, C. și Oancă, M. (2013) 'Cercetările de salvare din situl neoneolitic de la Frunteșeni, jud. Vaslui', *Elanul* 142, decembrie 2013: 17-20.
- Preoteasa, C. (2011) 'Nouveaux repères chronologiques concernant l'habitation chalcolithique du tell de Poduri Dealul Ghindaru (dép. de Bacău – Roumanie)', *Studii de Preistorie* 8: 59-68.
- Rassamakin, J.J. (2011) 'Zur absoluten Chronologie des Äneolithikums in den Steppen des Schwarzmeergebietes anhand neuer C14-Daten', în E. Sava, B. Govedarica și B. Hänsel (ed.), *Der Schwarzmeerraum vom Äneolithikum bis in die Früheisenzeit (5000–500 v. Chr.)*, Band 2: Globale Entwicklung versus Lokalgeschehen, pp. 80-100, Rahden/Westf.: Verlag Marie Leidorf GmbH.
- (2012) 'Absolute Chronology of Ukrainian Tripolian Settlements', în F. Menotti și A.G. Korvin-Piotrovskiy (ed.) *The Tripolye Culture Giant-Settlements in Ukraine. Formation, Development and Decline*, pp. 19-69, Oxford/Oakville: Oxbow Books.
- Reingruber, A. (2015) 'Absolute and Relative Chronologies in the Lower Danube Area during the 5th Millennium BC', în S. Hansen, P. Raczky, Al. Andres și A. Reingruber (ed.) *Neolithic and Copper Age between the Carpathians and the Aegean Sea: chronologies and technologies from the 6th to 4th Millennium BCE: International Workshop Budapest, 2012*, Archäologie in Eurasien 31, pp. 301-24, Bonn: Verlag Rudolf Habelt.
- Reingruber A. și Thissen L. (2009) 'Depending on 14C data: chronological frameworks in the neolithic and chalcolithic of Southeastern Europe', *Radiocarbon* 51 (2): 751-70.
- Reingruber, A. și Rassamakin, J. (2016) 'Zwischen Donau und Kuban: Das nordpontische Steppengebiet im 5. Jt. v. Chr.', în Vassil Nikolov și Wolfram Schier (ed.) *Der Schwarzmeerraum vom Neolithikum bis in die Früheisenzeit (6000–600 V. CHR.) kulturelle interferenzen in der zirkumpontischen zone und kontakte mit ihren nachbargebieten*, Prähistorische archäologie in Südosteuropa, band 30, pp. 367-404, Rahden/Westf.: Verlag Marie Leidorf GmbH.
- Roman, P. (1962) 'O așezare neolitică la Măgurele', *Studii și Comunicări de Istorie Veche* XIII(2): 259-71.
- (1963) 'Ceramica precucuteniană din aria culturilor Boian-Gumelnița și semnificația ei', *Studii și Comunicări de Istorie Veche* XIV(1): 33-51.
- Rosetti, D.V. (1934) 'Săpăturile de la Vidra-raport preliminar', *Publicațiile Muzeului Municipiului București* 1: 6-60.
- Rotaru, M., Ursachi, L., Onel, C., Oancă, M. (2014) 'Cercetările arheologice de salvare din situl Stoicani-Aldeni de la Frunteșeni-Fântâna Babei Ștefana (jud. Vaslui)', *Memoria Antiquitatis* XXIX-XXX (2013-2014): 19-29.
- Rotea, M., Mihai, G., Netea, M.G., Concepcion, De-la-Rua, Tecar, T., Hervella, M., Alonso, S., Maxim, Z., Răchită, M. (2014) 'The archaeological contexts of dna samples collected from prehistoric sites in Transylvania', *Acta Musei Napocensis* 51/1: 21-59.
- Sârbu, V. (1980) 'Cercetările arheologice de la Cireșu (jud. Brăila) așezarea Gumelnița și descoperirile postneolitice', *Istros* I: 19-31.
- Schuster, C., Mecu, L., Mirea, P., Tuțulescu, I. și Gavrilă E. (2015) 'The Bronze Age mace-heads from Southern Romania – tools, weapons and/or social distinction signs?', în C. Schuster, C. Tulugea și C. Terteci (ed.) *Buridava XII/1, Symposia Thracologica X*, Volum dedicat profesorului Petre I. Roman la cea de-a 80-a aniversare, pp. 186-234, Râmnicu Vâlcea.

- Skakun, N. (1996) 'New excavations of a Eneolithic settlement in the Lower Danube region', în D. Monah și Gh. Dumitroaia (ed.) *Cucuteni aujord'hui*, Bibliotheca Musei Napocensis II, pp. 141-58, Piatra-Neamț: Ed. C. Matasă.
- Sorokin, V. (2001) 'Relațiile între culturile Precucuteni-Tripolie A și Bolgrad-Aldeni', *Tyragetia* X: 81-90.
- Sztancsuj S.J. (2005) *Grupul cultural Ariușd pe teritoriul Transilvaniei*, Cluj Napoca: Ed. Mega.
- Subotin, L.V. (1983) *Pamjatniki kultury Gumelnica Jugo-Zapadnoj Ukrainy*. Kiev.
- Șerbănescu, D. (2015) 'Considerații privind datarea necropolei neolitice de la Cernica, județul Ilfov', în C. Schuster, C. Tulugea și C. Terteci (ed.) *Buridava XII/1, Symposia Thracologica X*, Volum dedicat profesorului Petre I. Roman la cea de-a 80-a aniversare, pp. 116-22, Râmnicu Vâlcea.
- Șimon, M. (1986) 'Unele probleme ale aspectului cultural Stoicani-Aldeni', *Studii și Cercetări de Istorie Veche și Arheologie* 37(1): 5-28.
- (1989) 'Așezarea sălcuțeană de la Ostrovul Corbului, jud. Mehedinți', *Studii și Cercetări de Istorie Veche și Arheologie* 40(2): 107-45.
- (1995) 'Importurile Stoicani-Aldeni din așezarea gumelnițeană de la Măriuța (jud. Călărași)', *Cultură și Civilizație la Dunărea de Jos XIII-XIV*: 29-39.
- Ștefan, C.E. (2009) 'A few remarks concerning the clay stamp-seals from the Gumelnița culture', *Studii de Preistorie* 6: 149-63.
- (2010) *Settlement types and enclosures in the Gumelnița culture*, Ed. Cetatea de Scaun: Târgoviște.
- (2012) 'Aspectul Brătești: filiație gumelnițeană sau grup intruziv?', *Studii și Comunicări de Istorie Veche și Arheologie* 63(1-2): 5-17.
- (2014) 'Relații de schimb în eneoliticul timpuriu la Dunărea de Jos (cca. 5000-4500 a.Chr.)', în D. Măndescu (ed.) *Influențe, contacte și schimburi culturale între civilizațiile spațiului carpato-dunărean, din preistorie până în antichitate. Lucrările colocviului național desfășurat la Cumpăna, 2-4 octombrie 2013*, pp. 9-18, Pitești: Ed. Ordessos.
- Ștefan, E.C., Dumitrașcu, V. și Mărgărit, M. (2012) 'Așezarea de tip *tell* de la Coșereni 'Măgura de la Comana, jud. Ialomița', *Buletinul Muzeului Județean Teleorman, Seria Arheologie* 4: 71-100.
- Ștefan, Gh. (1941) 'Un nouveau modele d'habitation de l'eneolithique Valaque', *Dacia Recherches et découvertes archéologiques en Roumanie VII-VIII (1937-1940)*: 93-6.
- (1943) 'Raport asupra săpăturilor și cercetărilor arheologice de la Băiești-Aldeni (jud. Buzău)', *Anuarul Comisiunii Monumentelor Istorice (1942)*: 162-3.
- Ștefan, Gh. (1944) 'Raport asupra săpăturilor de pe 'Balaurul', comuna Aldeni, jud. Buzău', *Rapoarte Muzeul Național de Antichități 1942 și 1943*: 31-4.
- Ștefan, Gh. și Comșa, E. (1957) 'Săpăturile arheologice de la Aldeni (reg. Ploiești, r. Berceni)', *Materiale și Cercetări Arheologice III*: 93-102.
- Tudor, E. (1965) 'Ceramica aparținând culturii Cernavoda descoperită la Căscioarele', *Studii și Cercetări de Istorie Veche* 16(3): 555-63.
- (1984) 'O descoperire de tip Brătești în zona Bucureștilor', *Studii și Cercetări de Istorie Veche și Arheologie* 35(2): 184-8.
- Ursulescu, N. și Boghian, D. (2001) 'Influences méridionales dans la phase finale de la civilisation Précucuteni', *Codrii Cosminului, Serie Nouă* 6-7(2000-2001): 11-20.
- Vlad, F. (2010) *Evoluția comunităților preistorice din eneolitic în Câmpia Bărăganului (culturile Gumelnița și Cernavoda I)*, Universitatea 'Valahia' din Târgoviște, Teză de doctorat (coordonator științific prof. univ. dr. Marin Cârțumaru), Târgoviște, 2010, 321 p.
- Voinea, V.M. (2005) *Ceramica complexului cultural Gumelnița-Karanovo VI, fazele A1 și A2*, Constanța: Ed. Ex. Ponto.
- Weninger, B., Reingruber, A. și Hansen, S. (2010) 'Konstruktion eines stratigraphischen Altersmodells für die Radiocarbonaten aus Pietrele, Rumänien', în J. Šuteková, P. Pavúk, P. Kalábková și B. Kovár (ed.) *PANTA RHEI Studies on the Chronology and Cultural Development of South-Eastern and Central Europe in Earlier Prehistory Presented to Juraj Pavúk on the Occasion of his 75th Birthday*, *Studia archaeologica et mediaevalia*, 11, pp. 141-9, Bratislava: Comenius University.
- Whitlow, R., Kavruk, V., Buzea, D.L. și Briewig, B. (2013) 'Radiocarbon data from the Cucuteni-Ariușd levels at Păuleni-Ciuc (Ciomortan) 'Dâmbul Cetății', Harghita county', *Acta Terrae Septemcastrensis XII*: 37-64.
- Whitlow, R., Cavruk, V., Buzea, D.L. și Briewig, B. (2014) 'Date radiocarbon aparținând locuirii Cucuteni-Ariușd de la Păuleni-Ciuc - 'Dâmbul Cetății' jud. Harghita', *Angustia. Studii și cercetări de Arheologie* 17-18: 95-106.

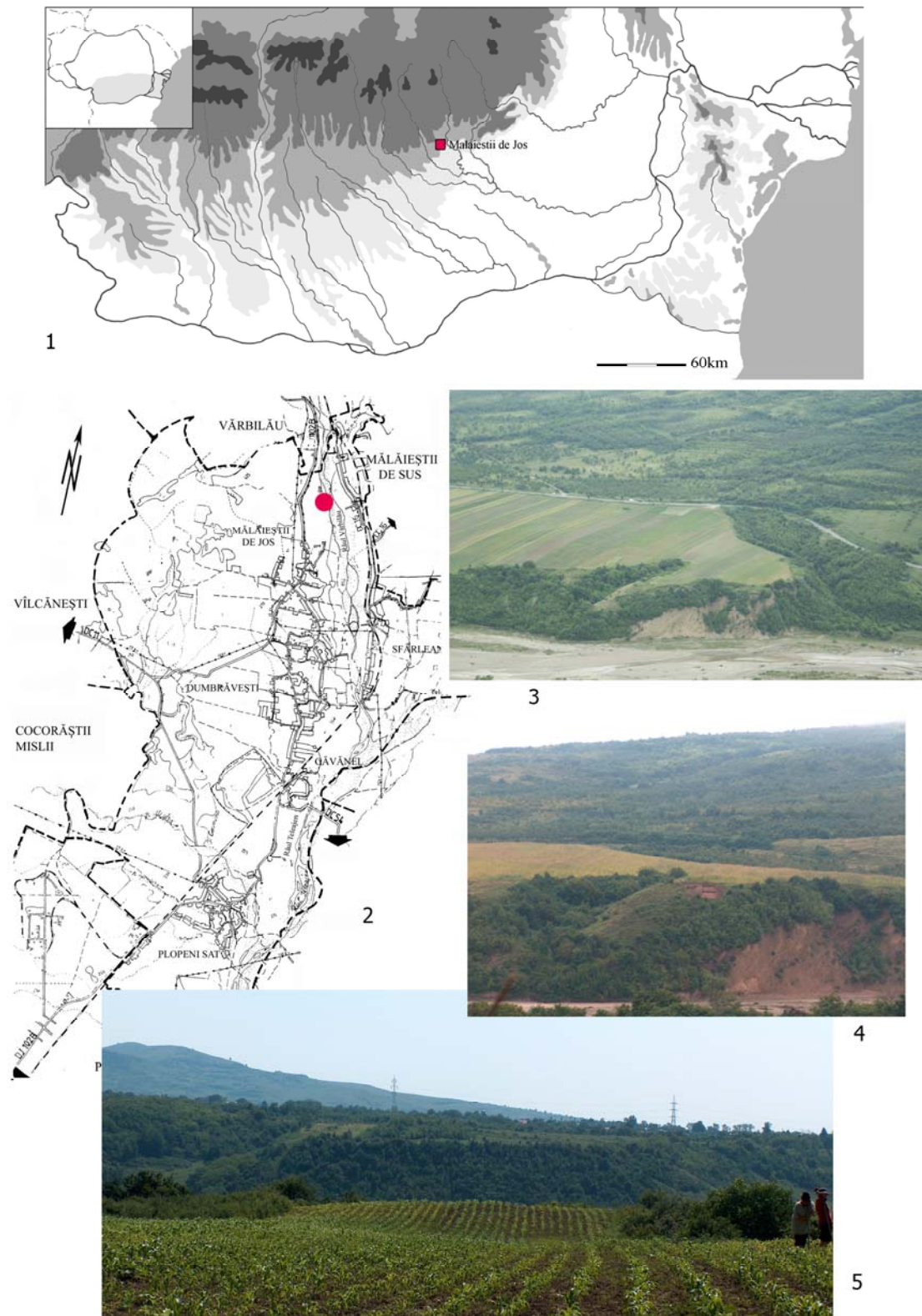

Harta 1. Localități în care apar situri cu datări radiocarbon/AMS.
Sites with radiocarbon/AMS data.

Harta 2. Muntenia, Moldova și Dobrogea: situri în care au fost descoperite importuri Precucuteni (cerc plin), importuri Cucuteni (triunghiuri), ceramică Stoicani-Aldeni (pătrat).

Muntenia, Moldova and Dobrogea regions: sites with Precucuteni imports (full circle), Cucuteni imports (triangles), and Stoicani-Aldeni pottery (square).

Planșa I. Situl de la Mălăieștii de Jos și poziționarea acestuia.
The Mălăieștii de Jos site and its location.

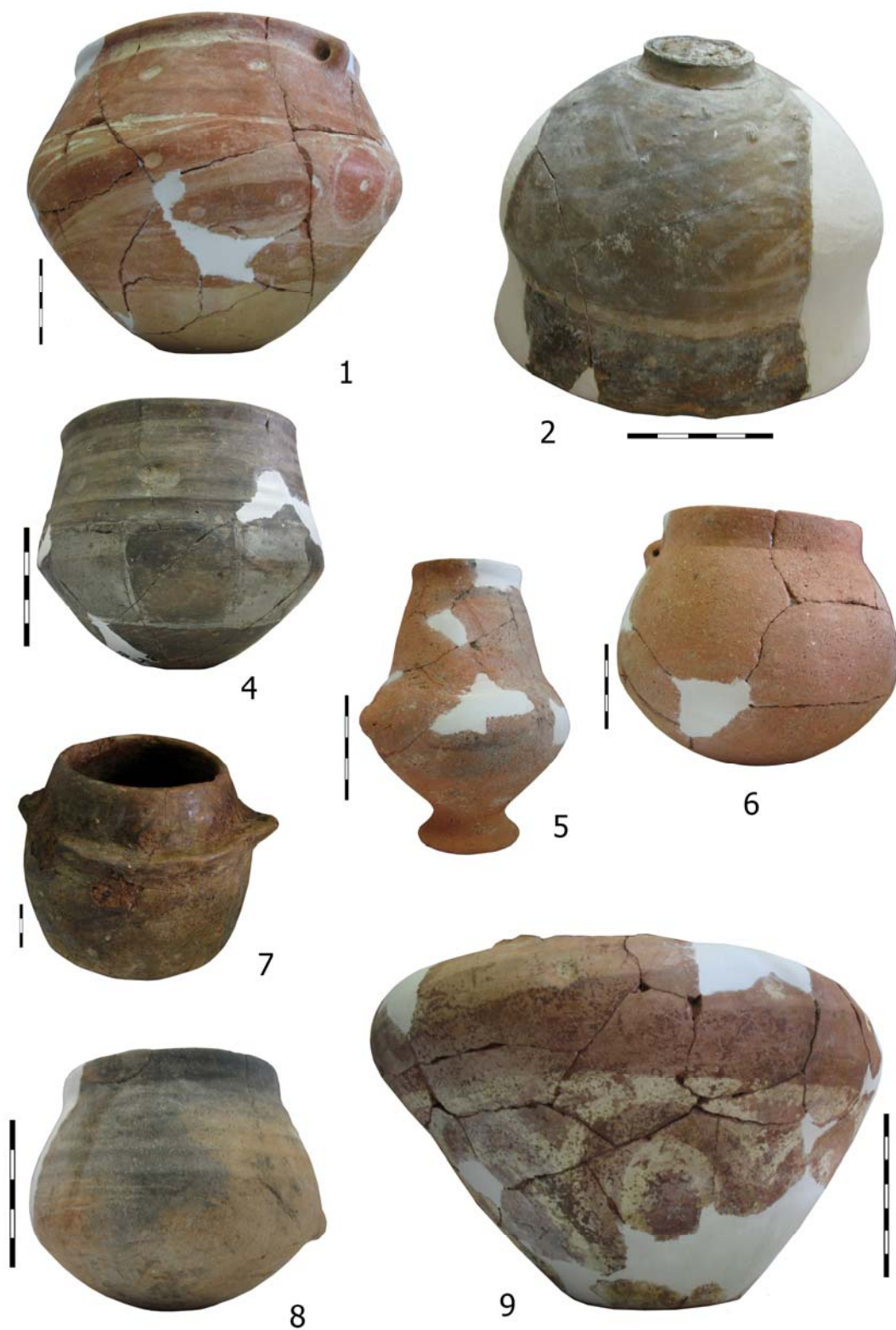
Planșa II. Ceramică din situl de la Mălăieștii de Jos.
Pottery from Mălăieștii de Jos.

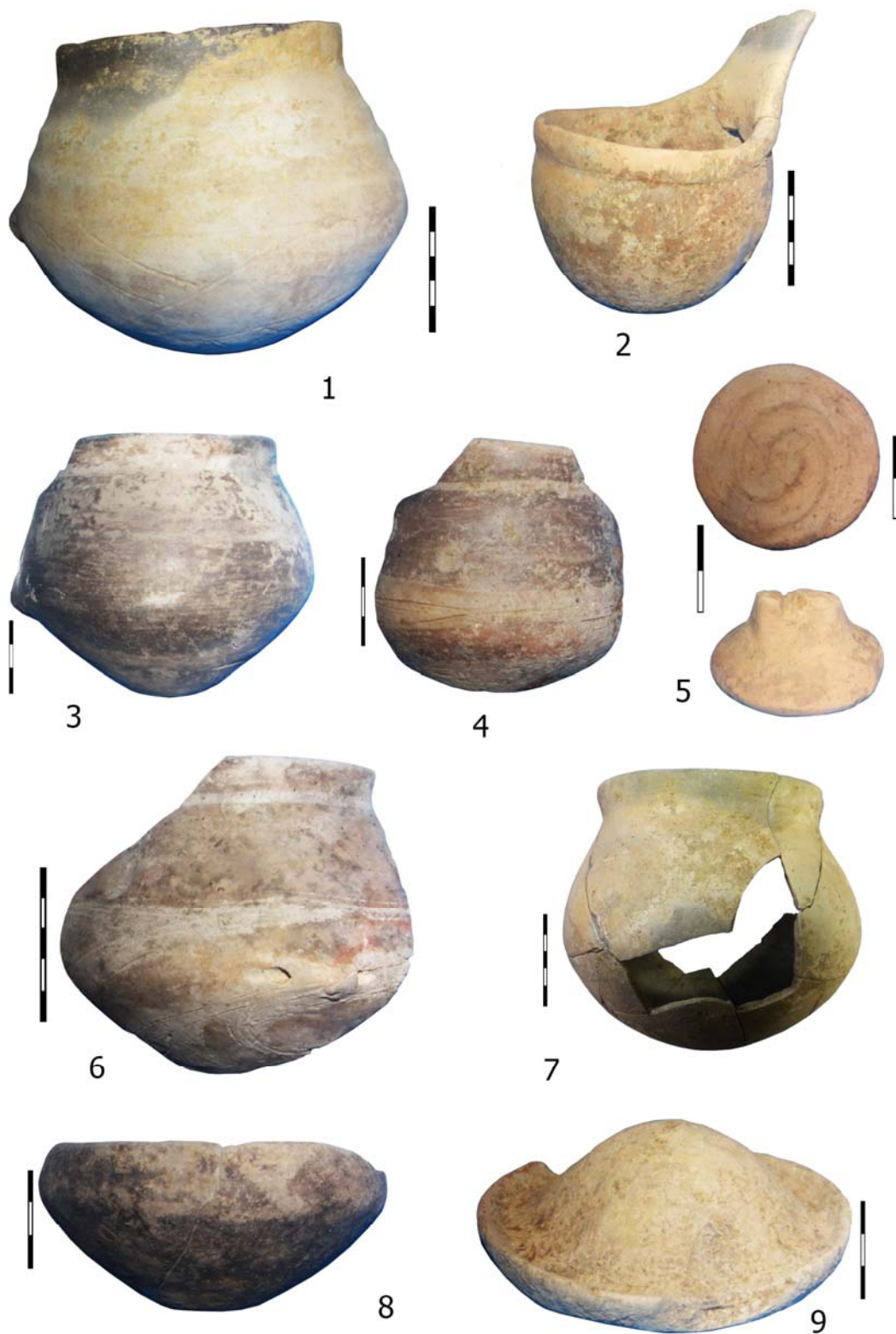
Planșa III. - Ceramică din situl de la Mălăieștii de Jos.
Pottery from Mălăieștii de Jos.

Planșa IV. Ceramică din situl de la Seciu.
Pottery from Seciu.

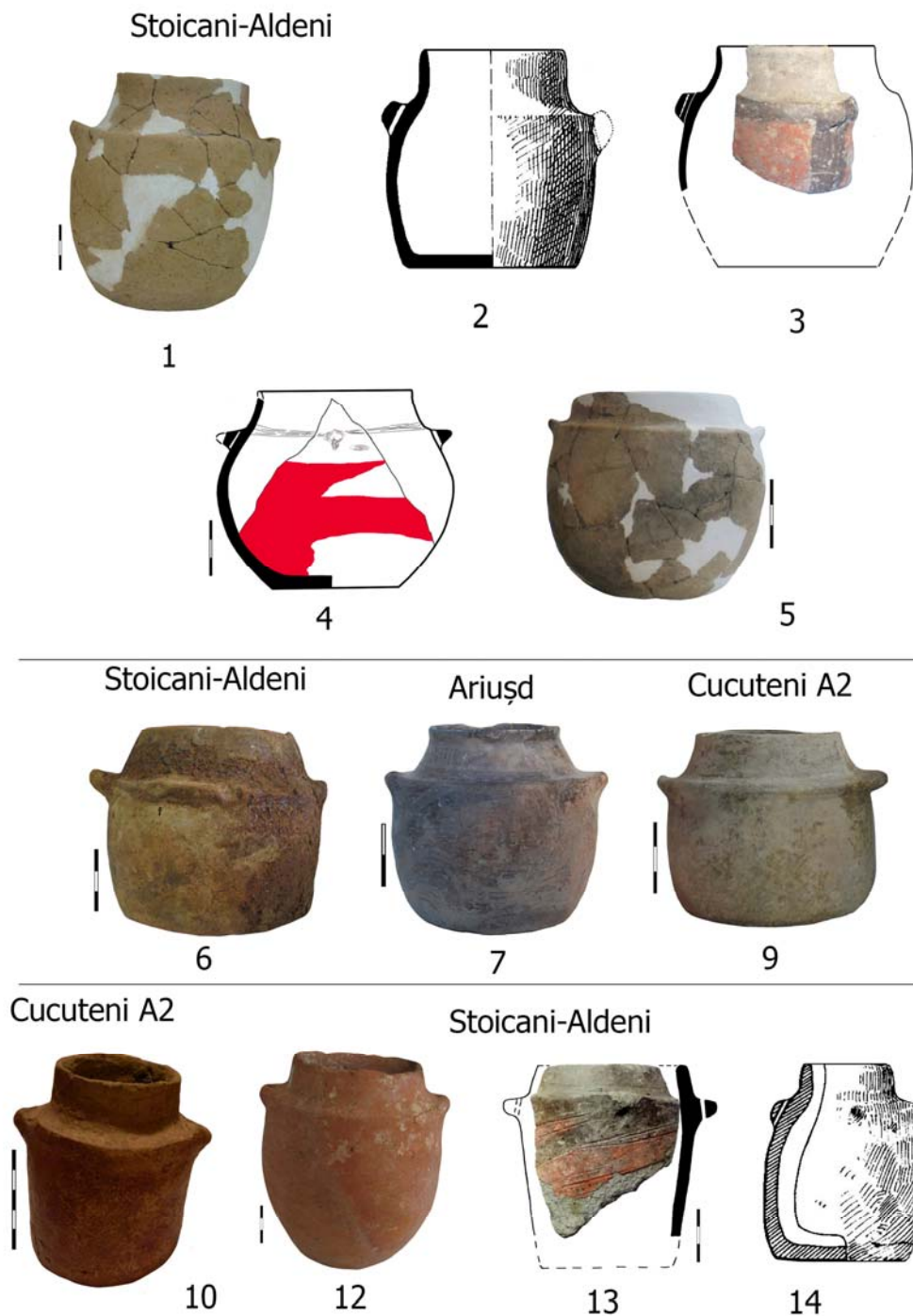
Planșa V. Ceramică din situl de la Coțatcu.
Pottery from Coțatcu.

Plansa VI. Ceramică din situl de la Bălănești (1-4, 6-9); pintaderă (5).
Pottery from Bălănești (1-4, 6-9); pintadera (5).

Plansa VII. Ceramică din situl de la Urlați (1-7) și Aldeni (8).
Pottery from Urlați (1-7) and Aldeni (8).

Planșa VIII. Vase borcan descoperite la Mălăieștii de Jos (1, 4-5, 12), Bălănești (3), Coțatcu (6), Aldeni (13) (fotografie și desen D. Garvăn), Bonțești (2, 14) (după Dumitrescu 1933), Mărgineni (10) (fotografie L. Istina), Poduri (9) (fotografie D. Garvăn), Boroșneu Mic (7) (fotografie Sándor József Sztáncsu).

Jar pots from Mălăieștii de Jos (1, 4-5, 12), Bălănești (3), Coțatcu (6), Aldeni (13) (photo and drawing D. Garvăn), Bonțești (2, 14) (after Dumitrescu 1933), Mărgineni (10) (photo L. Istina), (9) Poduri (photo D. Garvăn), Boroșneu Mic (7) (photo Sándor József Sztáncsu).

Plansa IX. Materiale cultura Precucuteni de la Ghinoaica (1-10) și Lipia (11-12) (fotografii D. Garvăn).
Precucuteni materials from Ghinoaica (1-10) and Lipia (11-12) (photos D. Garvăn).

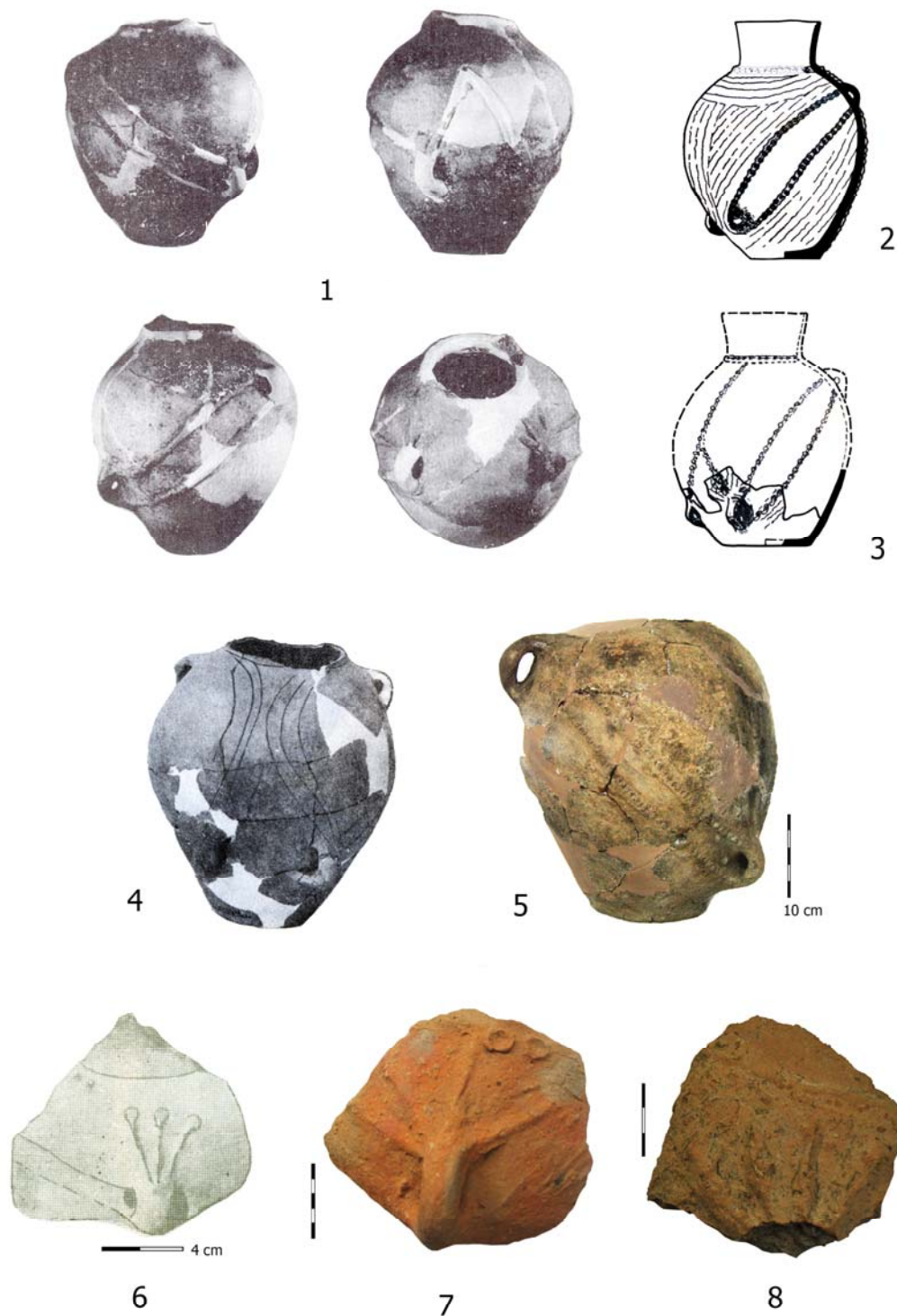
Plansa X. Vas antropomorf descoperit la Seciu (1); reprezentări antropomorfe de la Seciu (2, 4-5), Urlați (3), Mălăiești de Jos (6-9).

Anthropomorphic pot from Seciu (1); anthropomorphic representations from Seciu (2, 4-5), Urlați (3), Mălăiești de Jos (6-9).

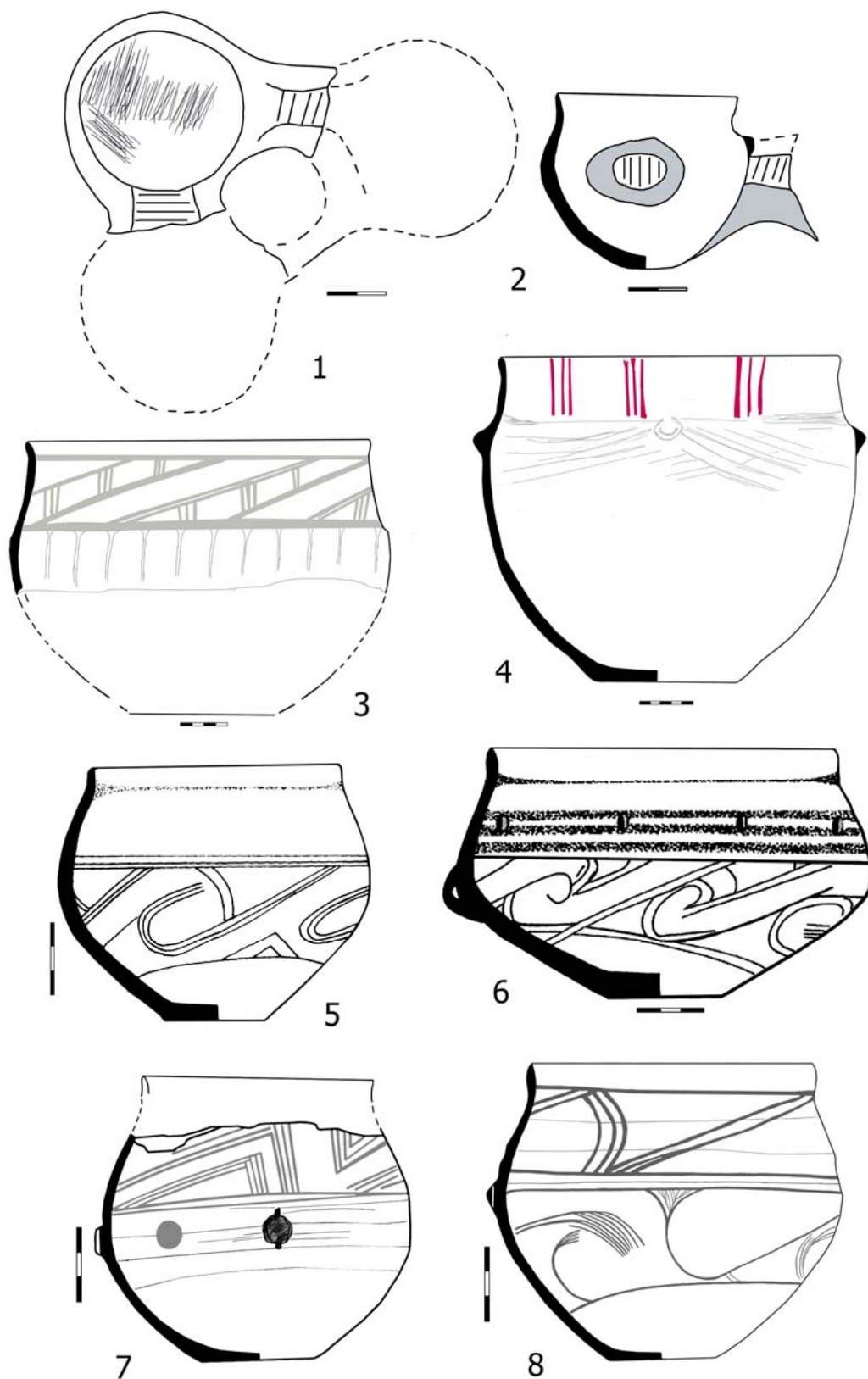
Planșa XI. Seciu: ac de păr din cupru (1), piesă din corn (2), vas *askos* (3), statueta zoomorfa (4), statueta antropomorfa (5), model de picior (6), varf de săgeată din silex (7), pintaderă (8).

Seciu: copper hair needle (1), antler object (2), *askos* pot (3), zoomorphic figurine (4), anthropomorphic figurine (5), human foot model (6), flint arrow head (7), pintadera (8).

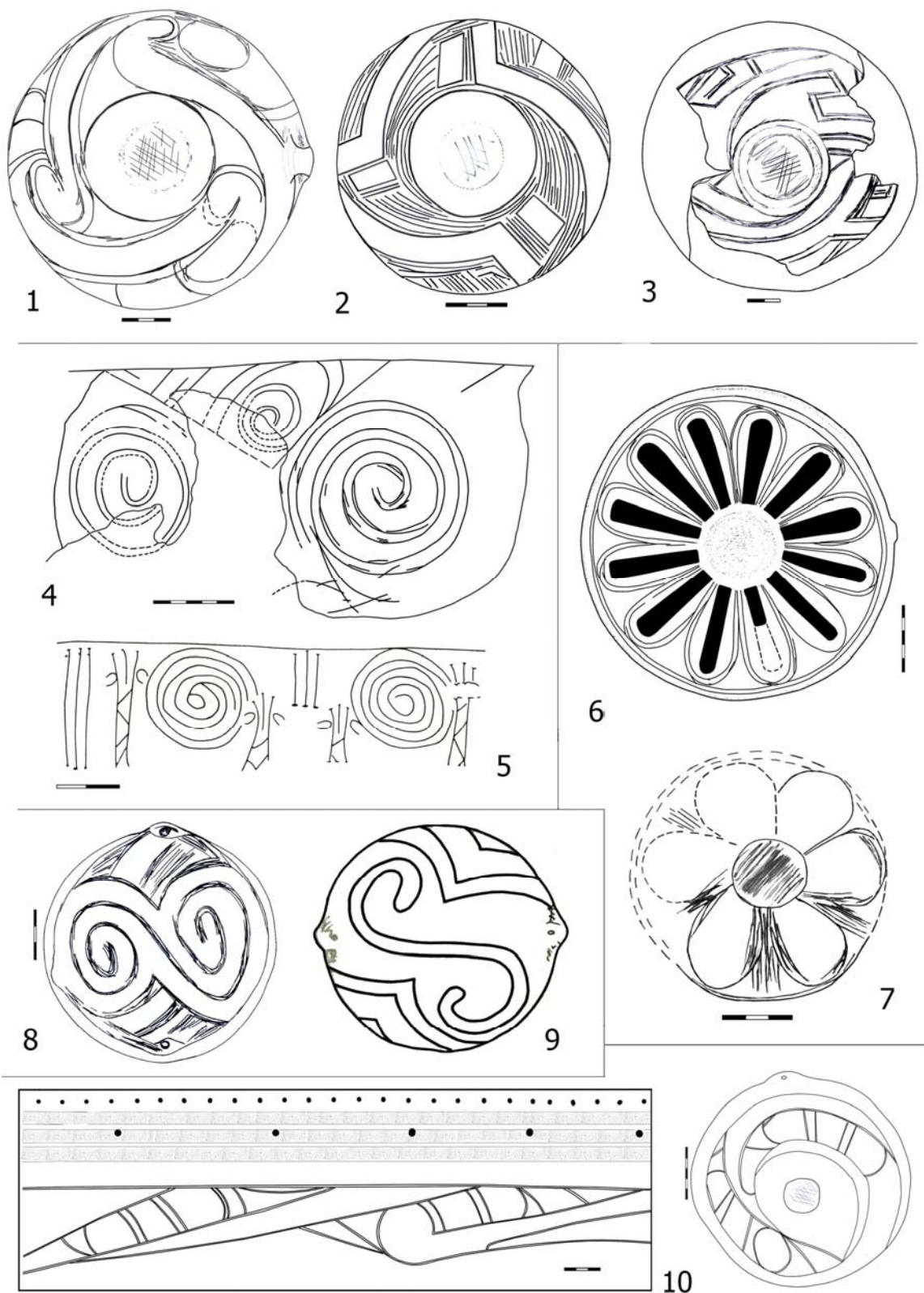

Plansa XII. Vase de tip *phitos* de la Dodești (1), Vulcănești, Suceveni (4) (după Dragomir 1983), Târpești (5) (fotografie R. Munteanu); toarte digitate de la Dodești (6) (după Dragomir 1983), Mălăieștii de Jos (7) și Seciu (8).

Phitos pots from Dodești (1), Vulcănești, Suceveni (4) (after Dragomir 1983), Târpești (5) (photo R. Munteanu); *finger shaped* handles from Dodești (6) (after Dragomir 1983), Mălăieștii de Jos (7), and Seciu (8).

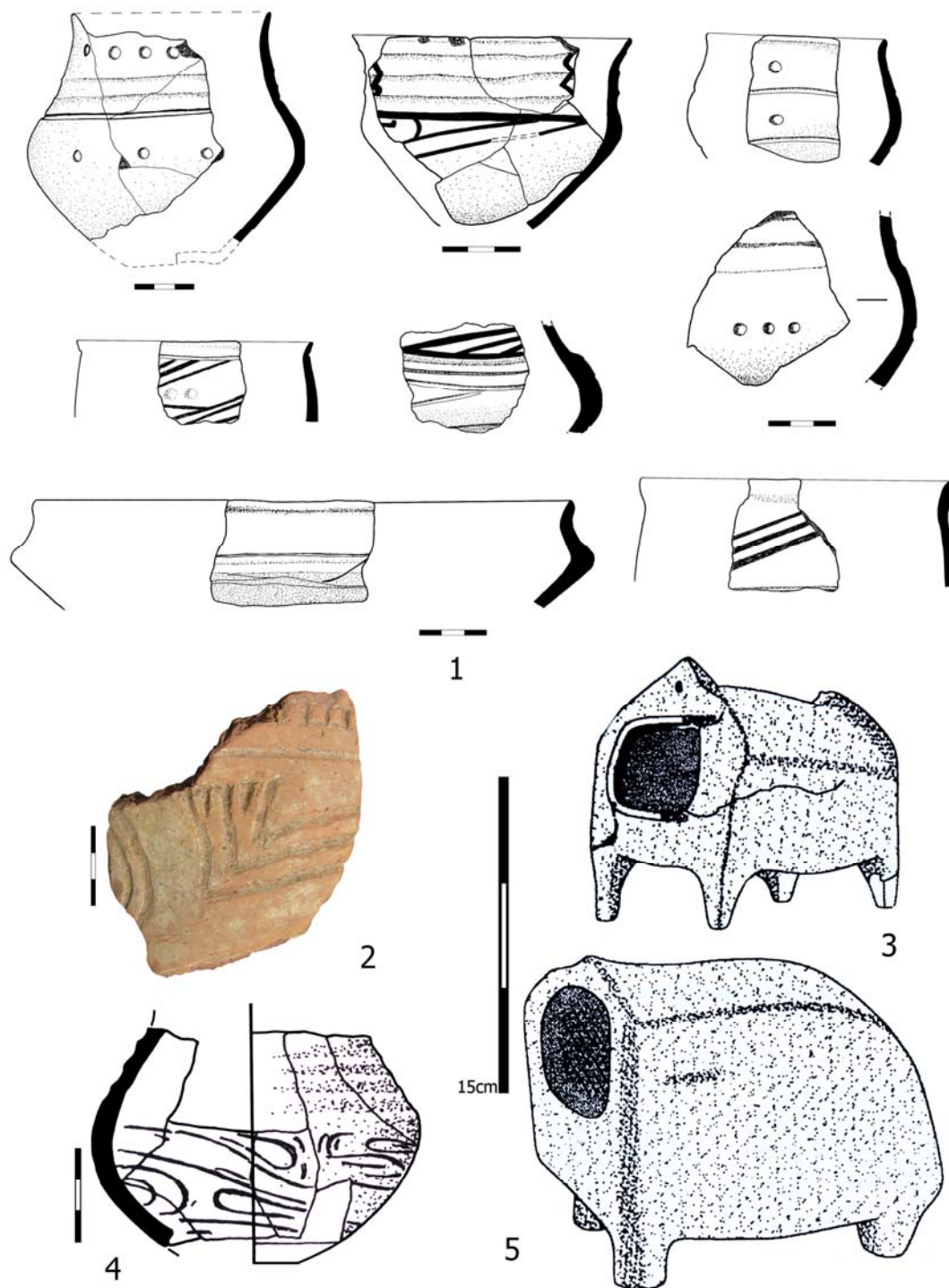

Planșa XIII. Vas triplu, fragment (1-2) și ceramică decorată de la Mălăieștii de Jos (2-8).
Triple pot fragment (1-2) and decorated pottery from Mălăieștii de Jos (2-8).

Plansa XIV. Decoruri prezente pe vase descoperite la Mălăiești de Jos (1-2, 4, 6-7, 10), Coțatcu (3), Suceveni (5), Seciu (8) și Vulcănești (9)(după Dragomir 1983: fig.42/4).

Decoration motives on pots from Mălăiești de Jos (1-2, 4, 6-7, 10), Coțatcu (3), Suceveni (5), Seciu (8), and Vulcănești (9) (after Dragomir 1983: fig.42/4).

Plansa XV. Ceramică Stoicani-Aldeni descoperită la Poduri (1) (după Garvăn 2013: fig. 68, 69), Vitănești (4) (desen P. Mirea); machete de sanctuare/locuințe descoperite la Aldeni (3) și Poduri (5) (după Morintz 2004: pl. VIII); fragment ceramic Precucuteni de la Jilavele (2).

Stoicani-Aldeni pottery from Poduri (1) (after Garvăn 2013: fig. 68, 69), Vitănești (4) (drawing by P. Mirea); sanctuaries/dwellings models from Aldeni (3) and Poduri (5) (after Morintz 2004: pl. VIII); Precucuteni ceramic fragment from Jilavele (2).